

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Senem YILDIRIM

ANTALYA POSTA MÜZESİ

Danışman

Doç. Dr. R. Eser GÜLTEKİN

Müzecilik Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
LEVHALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	x
SUMMARY.....	xii
ÖNSÖZ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE HABERLEŞME TARİHİ (POSTA, TELGRAF ve TELEFON)

1.1 Osmanlı Dönemi'nde Posta Teşkilatı Öncesi Haberleşme.....	4
1.1.1 Ulaklar.....	5
1.1.2 Peykler.....	6
1.1.3 Menzil Teşkilatı.....	7
1.2 Osmanlı Dönemi'nde Posta Teşkilatının Kurulması.....	9
1.3 Osmanlı Dönemi Telgraf Örgütü.....	13
1.4 Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti.....	16
1.5 Cumhuriyet Dönemi Posta Tarihi.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA POSTA TARİHİ

2.1 Osmanlı Dönemi Posta Tarihi	22
2.2 Milli Mücadele Dönemi Posta Tarihi	25
2.3 Cumhuriyet Dönemi Posta Tarihi	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA ve ÜLKEMİZDE POSTA MÜZELERİ

3.1 Dünyada Posta Müzeleri.....	31
3.1.1 Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi.....	32
3.1.2 Stockholm Posta Müzesi (İsveç).....	34

3.1.3 Macaristan Posta Müzesi.....	36
3.1.3.1 Balatonszemes Müzesi.....	36
3.1.3.2 Nagyvázsony Müzesi.....	37
3.1.4 Helsinki Posta Müzesi (Finlandiya).....	39
3.1.5 Paris Posta Müzesi (Fransa).....	41
3.1.6 Bern Yeni PTT Müzesi (İsviçre).....	42
3.1.7 Smithsonian Ulusal Posta Müzesi (Washington D.C.-ABD).....	44
3.2 Ülkemizde Posta Müzeleri.....	47
3.2.1 Sirkeci PTT Müzesi (İstanbul).....	47
3.2.2 Türk Telekom İletişim Müzesi (Ankara).....	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA POSTA MÜZESİ ÖNERİSİ

4.1 Müzenin Amacı.....	52
4.2 Koleksiyon İçin Öneriler.....	53
4.2.1 Koleksiyonun Temini.....	54
4.3 Müzenin Sergileri İçin Öneriler.....	55
4.3.1 Müzenin Kalıcı Sergileri.....	55
4.3.1.1 Haberleşme Tarihi Sergisi	55
4.3.1.2 Filatelik Sergi	57
4.3.1.3 Posta Gönderileri Sergisi	58
4.3.1.4 Posta Kutuları Sergisi	59
4.3.1.5 Posta Taşımacılığı ve Postacı Sergisi	60
4.3.1.6 Türkiye’de Posta ve Postacı Kültürü Sergisi.....	62
4.3.2 Geçici Sergiler.....	62
4.3.3 Sergileme Koruma ve Aydınlatma Önerileri.....	64
4.4 Müzenin Yer Seçimi İçin Öneriler.....	66
4.4.1 Kaleiçi Eski Postane Binası.....	66
4.4.1.1 Avantaj ve Dezavantajları.....	67
4.4.1.2 Müzeye Dönüştürülebilmesi İçin Öneriler.....	68
4.4.1.3 Mekan Kullanımı.....	68
4.4.2 Müze İçin Yeni Bina Önerisi.....	70
4.4.2.1 Avantaj ve Dezavantajları.....	70
4.4.2.2 Yer Seçimi İçin Öneriler.....	71

4.4.2.3 Mimari Plan Kurgusu.....	72
4.4.2.3.1 Müzenin Sergileme Dışındaki Bölümleri.....	74
4.4.2.3.1.1 İdari Bürolar.....	74
4.4.2.3.1.2 Danışma.....	75
4.4.2.3.1.3 Hediyeelik Eşya Standı.....	75
4.4.2.3.1.4 Kütüphane.....	75
4.4.2.3.1.5 Atölye.....	75
4.4.2.3.1.6 Depo.....	76
4.4.2.3.1.7 Tuvalet ve Kafeterya.....	76
4.4.2.3.1.8 Otopark.....	76
4.5 Müzenin İdari Yapısı İçin Öneriler.....	76
4.6 Müze İçin Tanıtım Önerileri.....	78
4.7 Müzenin Diğer Faaliyetleri İçin Öneriler.....	79
4.7.1 Filateli Konulu Organizasyonlar.....	79
4.7.2 Çocuklara Yönelik Eğitim Aktiviteleri	80
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	85
LEVHALAR.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR LİSTESİ

Age.	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma Araştırma Merkezi)
KİK	Kamu İktisadi Kuruluşu
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
Res.	Resim
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PTT	Posta Telefon Telgraf
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb.	ve benzeri

LEVHALAR LİSTESİ

Resim 1a: Patara Telsiz-Telgraf İstasyonu kalıntıları. (Oral 2009, 55).....	93
Resim 1b: Patara Telsiz-Telgraf İstasyonu kalıntıları. (Oral 2009, 55).....	93
Resim 2: İtalyan Postanesi dış görüntüsü, Cumhuriyet Meydanı Antalya. (Erden 2011, 77)	94
Resim 3: Park Otel, Antalya Kaleiçi Yat Limanı. (Erden 2011, 36).....	94
Resim 4: Antalya Mutasarrıflığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Ekim 1919 tarihli belge. (BOA. HR. SYS. 2557-5, Lef.128).....	95
Resim 5: 1970'li yılların ortalarına kadar Antalya'nın köylerine hizmet veren atlı postacı Süleyman Pehlivan. (Çimrin 2007, 475).....	95
Resim 6a: Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi binası dış görünümü.(https://foursquare.com/v/post--tele-museum/4b1fcde4f964a5203c2924e3 , 10.02.2012).....	96
Resim 6b: Replika posta arabaları ve postacı canlandırmaları, Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi. (Wistoft, 10.).....	96
Resim 6c: Restore edilen orijinal posta ve yolcu kayığı, Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi. (Wistoft, 50).....	96
Resim 7a: Stockholm Posta Müzesi dış görünümü.(http://www.igougo.com/review-r1382167-Post_Museum.html , 13.02.2012).....	97
Resim 7b: Stockholm Posta Müzesi iç görünüm, resepsiyon. sv.wikipedia.org/wiki/Postmuseum , 18.04.2012).....	97
Resim 7c: Stockholm Posta Müzesi iç görünüm, posta arabası ve mankenli postacı canlandırması.(sv.wikipedia.org/wiki/Postmuseum , 18.04.2012).....	97
Resim 7d: Stockholm Posta Müzesi, çocuklara yönelik yazı atölyesi.(www.flickr.com/photos/postmuseum_stockholm/5537019072/in/set72157626167357489 , 22.04.2012)...	97
Resim 8a: Restorasyon sonrası Balatonszemes Müzesi dış görünümü. (www.postamuseum.hu , 13.02.2012).....	98
Resim 8b: İletişim Anıtı, Balatonszemes Müzesi bahçesi. (Gergelyné - Ildikó 2006, 16).	98
Resim 8c: Balatonszemes Müzesi, ana sergi salonu. (Gergelyné - Ildikó 2006, 19).....	98

Resim 9a: Nagyvázsony müzesi dış görünümü. (www.postamuseum.hu , 13.02.2012)...	99
Resim 9b: Nagyvázsony Müzesi planı. (Gergelyné - Piroska 2006, 25.).....	99
Resim 9c: Nagyvázsony Müzesi iç görünüm. (Gergelyné - Piroska 2006, 13.).....	99
Resim 10a: Hesinki Posta Müzesi dış görünüm.(www.museot.fi/museohaku/index.php?museo_id=21121 , 01.05.2012).....	100
Resim 10b: Helsinki Posta Müzesi, değişik dönemlere ait mankenli postacı canlandırmaları. (Tabellarius 2007, 37).....	100
Resim 10c: Helsinki Posta Müzesi iç görünüm, posta memurları mankenli canlandırma. (Tabellarius 2007, 57).....	100
Resim 10d: Helsinki Posta Müzesi, kütüphane iç görünüm. (Tabellarius 2007, 42).....	100
Resim 11a: Paris Posta Müzesi ikinci sergi salonu, atlı posta arabası.(www.flickr.com/photos/monsieur_burns/sets/72157625374823160/with/5172307334/ ,01.05.2012).....	101
Resim 11b: Paris Posta Müzesi, sergi salonu merkezinde yer alan posta kutuları. (www.flickr.com/photos/monsieur_burns/sets/72157625374823160/with/5172307334/ 01.05.2012).....	101
Resim 11c: Paris Posta Müzesi zemin kat, geçici sergi galerisi.(www.flickr.com/photos/monsieur_burns/sets/72157625374823160/with/5172307334/ , 01.05.2012).....	101
Resim 12a: Bern Yeni PTT Müzesi, dış görünüm. (Museum für Kommunikation, 3).....	102
Resim 12b: Bern Yeni PTT Müzesi, telefon sergisi (www.mfk.ch/fileadmin/mfkpics/Wo_bisch_/BlickIn_Ausstellung.jpg , 01.05.2012).....	102
Resim 12c: Bern Yeni PTT Müzesi, Bilgisayar Teknolojisinin Gelişimi Sergisi.(www.mfk.ch/wobischesou.html , 01.05.2012).....	103
Resim 12d: Bern Yeni Ptt Müzesi, Filateli Sergisi. (www.mfk.ch/bilderdiehaften.html , 01.05.2012).....	103
Resim 13a: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, dış görünüş. (www.postalmuseum.si.edu , 01.05.2012).....	104
Resim 13b: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, filatelik sergi salonu. (www.postalmuseum.si.edu , 02.05.2012).....	104
Resim 13c: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, postacı ve posta taşıtları sergisi. (www.postalmuseum.si.edu , 01.05.2012).....	104

Resim 13d: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, posta sistemleri kalıcı sergi girişi. (www.postalmuseum.si.edu, 20.04.2012).....	105
Resim 13e: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Atrium genel görünüş. (www.postalmuseum.si.edu, 20.04.2012).....	105
Resim 14a: Sirkeci Büyük Postane Binası dış görünüm, Sağda Sirkeci PTT Müzesi. (Foto. S. Yıldırım).....	106
Resim 14b: Sirkeci PTT Müzesi, halk yazı masası. (Foto. S. Yıldırım).....	106
Resim 14c: Sirkeci PTT Müzesi, Manastırlı Hamdi Bey Odası. (Foto. S. Yıldırım).....	106
Resim 14d: Sirkeci PTT Müzesi, telgraf cihazları sergisi (Foto. S. Yıldırım).....	107
Resim 14e: Sirkeci PTT Müzesi, telefon sergisi bölümü (Foto. S. Yıldırım).....	107
Resim 14f: Sirkeci PTT Müzesi, iç görünüm. (Foto. S. Yıldırım).....	107
Resim 15a: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, dış görünüm. (Foto. S. Yıldırım)....	108
Resim 15b: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, birinci sergi salonu. (Foto. S.Yıldırım)	108
Resim 15c: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, ikinci sergi salonu. (Foto. S. Yıldırım).....	108
Resim 15d: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, Uygulama Salonu. (www.bilim.k12.tr/turkce/sayfa.aspx?Id=178, 01.05.2012).....	108
Resim 16a: Çeşitli tarihlerde basılmış Cumhuriyet Dönemi Antalya pulları. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	109
Resim 16b: Turistik seri Antalya pulları, 1955. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	109
Resim 17a: Antalya'dan İstanbul'a gönderilen mektup üzerinde prefilatelik dönem posta mührü, 1849. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	110
Resim 17b: Antalya'dan Konya transit damgalı İstanbul varışlı zarf. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	110
Resim 17c: Antalya İtalyan Postanesi taahhütlü gönderi üzerinde İtalyan posta mühür ve pulları. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	110
Resim 17d: Antalya'dan Paris'e gönderilmiş mektup, 1900. (Antalya Kent Müzesi Arşivi)111	

Resim 17e: Antalya Memleket Serisi pulları ile ilk gün zarfı. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	111
Resim 17f: Antalya damgalı gönderi, 1920. (Antalya Kent Müzesi Arşivi).....	111
Resim 18a: Osmanlı Dönemi resmi kıyafetler (Soldan ikinci Posta Tatarı). (Osmanlılar'da Resmi Kıyafetler, Arif Paşa Serisi 13).....	112
Resim 18b: Osmanlı Dönemi postacı kıyafetleri. (Osmanlılar'da Resmi Kıyafetler, Arif Paşa Serisi 13).....	112
Resim 18c: Osmanlı Dönemi postacı kıyafetleri. (Osmanlılar'da Resmi Kıyafetler, Arif Paşa Serisi 13).....	112
Resim 18d: Osmanlı Dönemi postacı kıyafetleri. (Osmanlılar'da Resmi Kıyafetler, Arif Paşa Serisi 13).....	112
Resim 19: Kemal Sunal'ın başrol oynadığı Postacı adlı filmin afişi (1984). (http://www.yesilcam.gen.tr/category/nostalji , 2012).....	112
Resim 20: Türkiye'de bisikletli postacılar. (www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=139105 , 2012).....	112
Resim 21a: Antalya Kaleiçi Yat Limanı uydu görüntüsü üzerinde Kaleiçi Eski Postane Binasının konumu. (maps.google.com , 2012).....	113
Resim 21b: Kaleiçi Eski Postane Binası, vaziyet planı. (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Antalya Müdürlüğü Arşivi).....	113
Resim 22a: Kaleiçi Eski Postane Binası, dış görünüm. (Foto. S. Sermer).....	114
Resim 22b: Kaleiçi Eski Postane Binası, iç görünüm. (Foto. S. Sermer).....	114
Resim 22c: Kaleiçi Eski Postane Binası, iç görünüm. (Foto. S. Sermer).....	114
Resim 23: Antalya Kaleiçi Eski Postane binası alt kat ve asma kat planları. (Çizim: S. Yıldırım, A. Aygün).....	115
Resim 24: Antalya Kaleiçi Eski Postane binasında posta müzesi için sergi yerleşimi önerisi. (Çizim: S. Yıldırım, A. Aygün).....	116
Resim 25a: Posta Tarihi ve Posta Taşımacılığı için sergi önerisi. (Çizim: A. Aygün)....	117
Resim 25b: Asma katta Posta Gönderileri ve Filateli sergisi önerileri. (Çizim: A. Aygün)	117
Resim 25c: Haberleşmenin Gelişimi sergi önerisi ve eğitim alanı. (Çizim: A. Aygün)...	118

Resim 25d: Eğitim alanında yüksek duvarın projeksiyon için kullanımı. (Çizim: A. Aygün).....	118
Resim 26: Antalya - Konyaaltı, Arapsuyu PTT Müdürlüğü Yerleşkesi ve çevresi uydu fotoğrafı. (maps.google.com).....	119
Resim 27: Guggenheim Müzesi (Bilbao, İspanya). (www.guggenheim.org).....	120
Resim 28: Pompidou Müzesi (Paris, Fransa). (www.centrepompidou.fr).....	120
Resim 29: Corpus İnsan Vücudu Müzesi (Amsterdam, Hollanda). (http://www.corpusexperience.nl).....	120

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısında özellikle gelişmiş ülkelerden başlayarak yükselen toplumsal refah, beraberinde yeni müzeler gibi kültürel ihtiyaçlar getirmiştir. Bu gelişimi yakalamayı hedefleyen ülkemizde de müzecilik alanında yenilikler, tematik müzelerin arttırılması ile başlayabilir. Türkiye’de tüm tematik müzeler gibi posta müzeleri de henüz başlangıç aşamasındadır. İstanbul’da 2000 yılında açılan Sirkeci PTT Müzesi ve Ankara’da 2002 yılında açılan Türk Telekom İletişim Müzesi, konu ile ilgili Türkiye’deki örneklerdir. Bu çalışmada önerilen Antalya Posta Müzesi de Türkiye’nin müzecilik alanında gelişmesine, Antalya gibi iç ve dış turizmin yoğun olduğu bir kentin olanaklarıyla büyük katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada bahsi geçen müzenin niteliği, misyonu ve vizyonu tartışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ve Antalya posta tarihi irdelenmiş, müzecilik çalışmasının kapsamı ve içeriği için bir altlık oluşturulduktan sonra mevcut örnekler temel alınarak, Antalya Posta Müzesi’nin olası ihtiyaçları doğrultusunda bir müze önerisi yapılmıştır.

Türkiye’nin posta tarihi, temellerinin dayandığı Osmanlı Dönemi ile başlatılmalıdır. Osmanlı Devleti’nde sistemli haberleşme faaliyetleri, devletin kuruluşu ile başlayan geleneksel ‘Ulak-Menzilhane’ sistemi ile başlar. Değişik dönemlerde, büyük oranda devletin yönetsel ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen bu sistem, 1840 yılında ilk Posta Nezareti’nin kurulup sivillere de hizmet veren bir posta teşkilatına geçilmesiyle terk edilmiştir. 1854 yılında ilk defa telgraf sistemi, 1881 yılında ise ilk telefon sistemi kurulmuştur. Milli Mücadele döneminde ordunun ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan Posta ve Telgraf Bürosu, savaşın kazanılmasından sonra yeniden organize edilerek Dahiliye Vekaleti’ne (İçişleri Bakanlığı) bağlı bir PTT kurumu oluşturulmuş, çeşitli gelişmeler ve değişiklikler ile günümüze kadar gelmiştir.

Antalya kentinin posta tarihi de genel hatlarıyla Türkiye posta tarihi ile paraleldir. Osmanlı döneminde posta teşkilatının kuruluşuna kadar Antalya’da sivil haberleşme oldukça kısıtlıdır. En geç 1874 yılında Antalya’da bir telgrafhanenin kurulması ve yine bu dönemlerden itibaren arabalı posta taşımacılığına geçilmesi ve deniz yollarının aktifleşmesi ile Antalya kentinin Anadolu posta ağı içerisindeki yeri belirginleşmeye başlamıştır. 1905 yılında, Trablusgarp ile iletişimin sağlanabilmesi için Antalya yakınlarındaki Patara’ya, ülkenin ilk telsiz telgraf istasyonu kurulmuştur. İtalyan işgali döneminde Antalya’da bir postane binası yapılmıştır ve Milli Mücadele döneminde, iletişim sistemi içinde Antalya’nın varlığı belirginleşmiştir. 1936 yılında Burdur’a tren yolunun gelmesinden sonra Antalya-Burdur arasında işletilen posta hizmetleri, tren seferlerine göre düzenlenmiştir ve bu dönemde Antalya ve ilçeleri arasında telgraf ağı yaygınlaşmıştır. Antalya 1948 yılında şehirlerarası

telefon ağına bağlanmıştır. 1987 yılına kadar Isparta PTT Bölge Başmüdürlüğü'ne bağlı olan Antalya Postanesi, bu tarihten sonra idari olarak bağımsızlaşmıştır.

Günümüzde müzeler kurumsal kimlikleri ile öne çıkan bilimsel, kültürel ve eğitsel hizmetlerin sunulduğu enstitüler haline gelmeye başlamıştır. Dünyada, posta tarihi ile ilgili tematik müzeler genellikle telekomünikasyon, filateli ya da posta müzeleri olarak branşlaşmış durumdadırlar. Özellikle gelişmiş ülkelerde posta müzelerinin kurumsallaşma aşamasını tamamladıktan sonra gelişimlerinin hızlandığı gözlenir. Birçoğu restore edilip müze işlevi verilen tarihi binalara yerleşmişken, özellikle büyüyen bir müze için yeni bina tasarımlarının da kullanıldığı görülür. Bu çalışmada çeşitli büyüklük ve konsept örnekleri sunmaları bakımından Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi, Stockholm Posta Müzesi, Macaristan'daki Balatonszemes ve Nagyvázsony Müzeleri, Helsinki Posta Müzesi, Paris Posta Müzesi, Bern Yeni PTT Müzesi ve Smithsonian Ulusal Posta Müzesi incelenmiştir.

Bu çalışmada önerilen Antalya Posta Müzesi'nin amacı her şeyden önce Antalya ve çevresinin posta tarihini anlatmak, olanakları elverdiğince de bu kapsamı ülke ve dünya çapına genişletmek olmalıdır. Bunun yanı sıra Antalya'nın turistik ve kültürel değerini arttırıp kente uluslar arası prestij kazandırmayı hedeflemelidir. Müze, öncelikle Antalya ve çevresinde posta tarihi açısından değer taşıyan nesnelerin takip edildiği ve toplandığı bir merkez olmalıdır. Bunun yanı sıra Antalya tarihi açısından herhangi bir anlamı olan pul, kartpostal gibi posta evrakı da toplanmalıdır. Koleksiyonun toplanması için alan çalışmaları ve diğer resmi kurumlarla bağlantılar gerçekleştirilmelidir.

SUMMARY

Rising prosperity has, especially starting with the developed countries in the second half of the 20th century, brought in new cultural needs such as new museums. In our country, which aims to reach this development, novelties in the field of museology can start with increasing of the number of thematic museums. Like all thematic museums in Turkey, postal museums are yet only in the beginning level. The Sirkeci PTT Museum opened in 2000 in İstanbul and Türk Telekom Communications Museum opened in 2002 in Ankara are the only examples to the subject in Turkey. The Antalya Postal Museum suggested in this study will contribute to the development of museology in Turkey, with the large internal and external touristic potential of a city such as Antalya. In this study, the constitution, mission and vision of the said museum has been discussed. In this capacity, the postal histories of Turkey and Antalya have been examined, and upon forming a base for the context and content of the museological study, a museum has been proposed based on extant examples, in line with the possible needs of Antalya Postal Museum.

The postal history of Turkey should be started with the Ottoman Period where its roots are set. Systematic communication activities in the Ottoman Empire starts with the traditional ‘Messenger-Stationhouse’ system which starts with the founding of the state. The system having been developed in various eras, mostly according to the administrative needs of the state has been discontinued when in 1840, the first Postal Ministry has been founded and a postal organization that also serves civilians has been adopted. The first telegraph system has been installed in 1854 and the first phone system in 1881. During the National Resistance Period, the Bureau of Post and Telegraph that has been formed based on the needs of the army, has been reorganized after the war has been won, and a PTT institution has been formed under the Internal Affairs (Ministry of Interior), which has lived on until today with various developments and changes.

The postal history of Antalya is parallel with the postal history of Turkey in general. Civilian communication in Antalya was very limited until the founding of the postal organization in the Ottoman period. A telegraph station has been founded in Antalya in 1874 or earlier. The place of Antalya in Anatolian postal network gained significance after the implementation of horse carriage post and also the activation of sea routes around this time. In 1905, the first wireless telegraph station of the country has been installed in Patara near Antalya to enable communications with Trablusgarp (Tripolitania). A post office building has been constructed in Antalya during the Italian occupation, and during the National Resistance

period, Antalya gained more significance in the communication system. When in 1936, railway has arrived in Burdur, the postal services being run between Antalya and Burdur began to be scheduled in regard to train hours. Telegraph network has also spread among Antalya and its rural districts. Antalya got connected to the intercity phone network. Antalya post office has gained its administrative independence in 1987, until when it operated under Isparta PTT regional directorate.

Museums have started to become institutions providing scientific, cultural and educational services nowadays. Thematic museums in the subject of postal history around the world are generally specialized as telecommunications, philately, or postal museums. Especially in developed countries, postal museums are known to speed up their development after completing their institutionalization. While most of them are located in restored historical buildings, new buildings are also being designed especially for expanding museums. In this study, Denmark Post and Tele Museum, Stockholm Post Museum, Hungary Balatonszemes and Nagyvázsöny Museums, Helsinki Postal Museum, Paris Postal Museum, Bern New PTT Museum and Smithsonian National Postal Museum have been examined as they present various size and conceptual examples.

The hereby proposed Antalya Postal Museum should aim, first of all, to present the postal history of Antalya and its surroundings, and then expand this scope to country- and world-wide according to its capacity. Apart from this, the museum should aim to augment the touristic and cultural value of the city, and to earn it some international prestige. The museum should be a center for the documentation and tracking of objects relevant to postal history, primarily in and around Antalya. Also, all postal documents such as stamps and postcards with any relevance to Antalya history. For the acquisition of the collection, cooperation with other official institutions should be undertaken along with field work.

ÖNSÖZ

İnsanlar eski çağlardan bu yana sosyal hayatta birbirleriyle haberleşme ihtiyacı duymuşlar, bu amaçla çok çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Dünya tarihine baktığımızda savaşlarda, siyasette, sosyal, kültürel ve günlük yaşamda haberleşmenin büyük önem taşıdığı görülmektedir. Haberleşme sistemlerindeki gelişmeler, ülkelere siyasi ve kültürel anlamda başarı getirmiştir. Gelişen teknoloji ile günümüzde bir haberi tek bir tuşla istediğimiz yere gönderebilir, ülke ve dünyadaki tüm olayları internet aracılığıyla takip edebiliriz. Bu gelişmelerle haberleşme yöntemlerinin serüveni daha ilgi çekici hale gelmektedir. Ülkemizde geçmişten günümüze posta haberleşmesinde yaşanmış gelişmeler de ilgi çekici olmakla beraber yakın geçmişimizde yaşanmış siyasi ve sosyal değişimleri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Posta Müzeleri, posta haberleşmesinin tarihini, kültürünü ve teknik gelişimini anlatan tematik müzelerdir. Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde mevcut olan Posta Müzeleri ülkemizde yeterince tanınmamaktadır. Bu çalışmada, kültürel anlamda giderek gelişen ve müzecilik bakımından gelecekte ülke çapında önemli bir yer edinmesi beklenen Antalya için Posta Müzesi önerisi yapılmıştır.

Çalışmam süresince benden değerli desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. R. Eser Gültekin'e teşekkür ederim. Çalışmada ele aldığım konuda bana yardımcı olan, ayrıca öğrenim ve iş hayatımda bana hep yol gösteren hocam Prof. Dr. Nevzat Çevik'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamın her alanında bana destek olan Arş. Gör. Afşin Aygün'e, Antalya Posta Tarihi konusunda benimle bilgi, belge ve görüşlerini paylaşan Antalya Kent Müzesi'nden Evren Dayar ve Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) Müdürü Kayhan Dörtlük'e, teşekkür ederim.

Sirkeci PTT Müzesi ve Türk Telekom İletişim Müzesi görevlileri ile PTT Antalya Başmüdürlüğü'nden M. Lütfi Bilecen'e teşekkür ederim.

Senem YILDIRIM
Antalya 2012

GİRİŞ

Avrupa’da 20. yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı sonrasında değişen toplumsal ve ekonomik koşullar, sosyal yaşama destek sağlayabilmek amacıyla müzelere yeni amaç ve sorumluluklar yüklenmiş ve bu süreç yeni müze türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dünyada müzecilik ile ilgili gelişmelerle beraber bu konuda gelişmiş ülkeler, müzecilik yaklaşımlarını ve müzeciliğe yaptıkları yatırımlarını giderek güçlendirmiştir. Bu değişim doğrultusunda müzelerde yeniden yapılanma süreci başlamıştır.

Günümüzde belli bir konuyu ele alan, bu konuda uzmanlaşan ve sergi tasarlayan tematik müzelerin hızla çoğaldığı görülmektedir. Bu gelişim, müzecilik alanında yapılan girişimler ve tematik müzelerin sayısal anlamda artmasıyla ülkemizde de gözlemlenebilmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan posta müzesi de koleksiyonu itibariyle tematik müzeler kapsamı içinde değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada ülkemizde turizmin öncü kenti olarak bilinen ve kültürel anlamda gelişmekte olan Antalya için bir posta müzesi önerisi üzerinde araştırma yapılmıştır. Tarihi insanlık tarihi ile paralel olan haberleşmenin, zaman içinde gelişmesiyle günümüz teknolojisine geliş serüveni bu çalışmada değinilen posta müzelerinde ele alınan esas konuyu oluşturmaktadır. Posta kuruluşlarında verilen haberleşme hizmetlerinin tarihini ziyaretçilere aktarmaya çalışan posta müzeleri; aynı zamanda teması nedeniyle dönemin siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal durumları hakkında oldukça bilgilendirici müzelerdir. Dünya genelinde örnekleri ile sıklıkla karşılaşılabileceğimiz bu müzeler, bulundukları kentin ve ülkenin posta tarihini anlatırken gelişmiş sergileme teknikleri, modern tasarımlar ve teknolojik koruma yöntemlerinden faydalanmaktadırlar.

Araştırmanın Amacı

Turizm potansiyeli ve kültürel aktiviteleri giderek artan Antalya’da kentin posta tarihini ve genel olarak ülkenin posta haberleşmesi konusunda kat ettiği gelişimi Antalya özelinde somut olarak yansıtacak ve kentte verilen posta hizmetlerinin başlangıcından günümüze geliş serüvenini anlatacak, ayrıca kente yeni bir kültürel değer kazandıracağı düşünülen Antalya Posta Müzesi önerisi üzerinde inceleme ve araştırma yapmak, önerilen müzenin niteliğini, misyonunu ve vizyonunu tartışmak bu çalışmanın amacıdır.

Araştırmanın Önemi

Dünya geneline baktığımızda bütün gelişmiş ülkelerde, bulunduğu ülkenin posta geçmişini yansıtan posta müzelerinin 19. yüzyıldan başlayarak kurulmuş olduğu görülmüştür. A.B.D. ve İngiltere gibi köklü bir posta teşkilatı ve geleneği bulunan ülkelerde ise posta müzelerinin sayısı oldukça fazladır. Posta haberleşmesinin yalnızca resmi kurumların kullanımıyla sınırlı kalmayıp halka yayılması ve gelişen teknoloji ile kendi evrim sürecini oluşturması ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, ekonomik ve siyasi durumlarıyla yakın ilişki içindedir. Bu yakın ilişkiyi posta müzelerinde çağdaş müzecilik ölçütleri içinde ziyaretçilere aktarılırken izlenen yöntemler de posta haberleşmesinde yaşanan bu gelişimin önemini vurgulamaktadırlar.

Günümüzde son yüz yıl içinde yaşanan hızlı teknolojik gelişimin bir sonucu olarak posta müzelerinde gördüğümüz haberleşme metotları büyük ölçüde kullanımdan kalkmıştır. Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyıl içinde doğan çocuklar mektup, pul, posta kutusu veya telgraf gibi haberleşme şekillerini tanımamaktadırlar. Gelişen teknolojinin getirisi olan mobil iletişim, görüntülü konuşma, elektronik posta ve sosyal ağlar günümüz haberleşmesinin neredeyse tümünü kapsamaktadır. Bu nedenle Antalya’da zamanla artan kültür ve turizm odaklı girişimleri de göz önünde bulundurarak çalışmada önerilen posta müzesinin hayata geçirilmesi, konuyla ilgili bilimsel ve sosyal araştırmalara yol gösterecek ve Antalya’ya olan ilgiyi artıracaktır. Türkiye Müzeciliği için önemli bir adım olacağı düşünülen müze, özellikle yeni nesillerin geçmiş haberleşme şekillerini öğrenerek bilimde, teknolojiye ve insanların günlük yaşamında yaşanan büyük değişimi görmeleri açısından oldukça önemlidir.

Antalya’da oluşturulacak bir posta müzesi, ziyaretçilere yalnızca gelişen haberleşme tekniklerini anlatmakla kalmayacaktır. Önerilen müze, Antalya’nın haberleşmede geçirdiği evreler ile özellikle Kurtuluş Savaşı öncesinden başlayarak ülke savunmasında kazandığı önemli rolü sergilerine yansıtması bakımından da önemlidir. Antalya’nın haberleşme olanakları ile Milli Mücadeleye büyük destek vermesinin posta müzesi aracılığı ile anlatılması, kentin ziyaretçi gözüyle yeni bir anlam kazanması ve ülke tarihindeki önemi adına da büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmada önerilen posta müzesinin konusunu oluşturan posta haberleşmesinin tarihi ve resmi posta hizmetlerinde yaşanan gelişim, posta müzesinin temasını ve bu tema ile bağlantılı olan yanlarını anlaşılır kılmak için çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bu aşamada Osmanlı Posta Tarihi ile Antalya Posta Tarihi’ne değinilmiş ve postanelerde verilen haberleşme hizmetleri olan posta, telgraf ve telefon dışında bulunan haberleşme sistemleri

Çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmada önerilen posta müzesine zemin oluşturması ve örnek olması düşünülerek dünyadan ve ülkemizden seçilen posta müzesi örneklerine yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Antalya Posta Müzesi'nin konumu, amacı, hizmetleri, yönetim şekli, tanıtımı vb. faaliyetlerine yönelik düşünce ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Türkiye'nin Posta Tarihi ele alınırken, posta haberleşmesinin ülkemizdeki zorlu gelişimi ve günlük yaşamımıza kazandırdığı değişimin daha iyi anlaşılması amacıyla Posta Öncesi Dönem üzerinde özellikle durulmuştur. Posta Hizmetleri Tarihi konusunda ise Osmanlı Dönemi'nde Posta Teşkilatının kuruluş süreci, telgrafın haberleşme araçlarından biri haline gelmesi, telefonun kullanılmaya başlanması ve son olarak Cumhuriyet Dönemi'ni kapsayan süreçte yaşanan siyasi ve teknik gelişmeler detaylı olarak ele alınmıştır. Osmanlı Posta Tarihi konusunda ayrımlar; posta, telgraf ve telefon haberleşmesinde yaşanan önemli gelişmeler dikkate alınarak yapılırken, Antalya Posta Tarihi konusu, tarihsel bir sıra ile aktarılmıştır. Bunun nedeni, Antalya Posta Tarihinin ülkemiz posta tarihi ile büyük ölçüde örtüşen bir gelişim göstermesidir.

Antalya'da bir posta müzesi önerisini ele alan bu çalışmada, önerinin temellendirilebilmesi amacıyla diğer ülkelerden ve ülkemizden posta müzesi örneklerine yer verilmiştir. Yurtdışında konuyla ilgili çok sayıda örnek bulunması nedeniyle seçici davranılmış ve örnekler arasında yalnızca çağdaş müzecilik kıstasları içinde değerlendirebileceğimiz, alanında önemli bir yer edinmiş ve çalışmanın konusunu oluşturan müzeye örnek teşkil edebileceği düşünülen posta müzelerine yer verilmiştir. Türkiye'de bulunan müze örneklerinde ise konuyla ilgili olarak ele alabileceğimiz yalnızca iki örnek bulunduğu için tema farkı gözetmeksizin her ikisine de detaylı şekilde değinilmiştir.

Antalya için posta müzesi önerisi yapılırken, önerilen müzenin fiziki durumu, hizmet vereceği yer, mimari özellikler ve sergileme, koruma, eğitim, tanıtım vb. çağdaş müzecilik anlayışı içinde her müzenin görevleri arasında yer alması gereken konular etraflıca ele alınmıştır. Antalya Posta Müzesi için yapılan önerilerde dünya çapında benimsenip kabul görmüş müzecilik yaklaşımları ve Antalya'nın mevcut özellikleri dikkate alınmıştır. Özellikle koleksiyonun içeriği, tanıtım önerileri, koruma önlemleri ve müze için öngörülen mimari plan kurgusu ile ilgili önerilerde Antalya'nın sosyal ve iklimsel özellikleri dikkate alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE HABERLEŞME TARİHİ (POSTA, TELGRAF ve TELEFON)

Osmanlı Dönemi'nde haberleşme hizmetlerini iki evrede ele almak mümkündür. İlk evre, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile başlayıp Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde geliştirilen geleneksel 'Ulak-Menzilhane' adlı sistemin kullanılmış olduğu Telekomünikasyon Öncesi Dönem olup, bu evre 1840 yılına kadar çeşitli zamanlarda sistemin işleyişinde yapılan değişikliklerle devam etmiştir. Osmanlı Devleti haberleşme hizmetlerindeki İkinci evre ise Ulak-Menzilhane usulünün bırakılarak diğer ülkelerde olduğu gibi düzenli ve sivillere de hizmet verebilecek bir posta teşkilatına geçilen süreci kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında ilk Posta Nezareti'nin kurulması ile Posta Hizmetleri Dönemi başlamıştır. Bu döneme; dünyada telgrafın kullanılmaya başlaması, teknolojik yenilikler ve dönemin siyasi olayları yön vermiştir.

1.1 Osmanlı Dönemi'nde Posta Teşkilatı Öncesi Haberleşme

Osmanlı Dönemi'nde ilk Posta Nezaretinin kuruluşuna kadar olan süreçte haberleşmeleri gerçekleştirmek için ulak ve menzilhane sistemi kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren kullanılan Ulak Sistemi ve 16. yüzyılda Lütfi Paşa devrinde kurulan Menzil Teşkilatı gibi haberleşme ve ulaştırma sistemleri, tamamen devletin resmi ve askeri haberleşme, ulaştırma gereksinimini karşılama amacıyla oluşturulmuştur. Teşkilatın kuruluş amacı, yapısı ve hizmetleri sivil haberleşme ihtiyacına yönelik olamamıştır, zira kaynaklarda 1840 yılı öncesine ait sistemli bir sivil haberleşmenin varlığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak, menzillerin ve buna bağlı olarak ulakların sivil haberleşme amacıyla kullanılması, teşkilatın bozulmasına sebep gösterilerek yasaklanmıştır. Bu tür haberleşme, belgelerden anlaşıldığına göre ulaklar vasıtasıyla, büyük ölçüde kaçak olarak yerine getirilmiştir. Ayrıca kervanların ve ticaret için gidip gelenlerin bu konuda önemli rol aldığı varsayılabilir¹. Anlaşılan o ki, sivil haberleşme adına 1840 yılında Posta Nezareti'nin kuruluşuna kadar Osmanlı'da devlete bağlı resmi bir teşkilat oluşturulmamış ve sivil halkın haberleşme ihtiyacı göz ardı edilmiştir. Bu nedenle Telekomünikasyon Öncesi Dönem Osmanlı Devleti'nde sistemli ve teşkilatlı bir sivil haberleşmeden söz etmek olanaksızdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1840 yılına kadar uzanan dönemde resmi ulaştırma ve haberleşme işlerinin ulaklar, peykler ve bir teşkilat olarak menzilhaneler aracılığı ile sağlandığı bilinmektedir.

¹ Halaçoğlu 2002, 6.

1.1.1 Ulaklar

Osman Gazi'nin 1299'da bağımsızlığını ilan etmesinden sonra yüzyıllar boyunca merkez ile vilayetler ve sancaklar arasındaki resmi haberleşme karşılıklı olarak 'Sai, Koşucu, Ulak, Tatar, Çapar, Berid' adları verilen, özel olarak yetiştirilmiş ve denenmiş kişiler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ulaklar; Sadrazam dairelerinde ve Eyaletler ile Sancaklarda uzun süre hizmet etmiş, terbiye edilmiş ve deneme ile sadakatleri anlaşılmış olan kimselerden seçilmiştir². Buradan, devletin önemli haberlerini ulaştırma işini yapan ve zaman zaman çok uzun yollar kateden ulakların güvenilir ve dayanıklı olmalarına büyük önem verildiği anlaşılmaktadır.

Ulak teşkilatının kesin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, Orta Asya Türk Devletlerinde Ulak Teşkilatının varlığından söz edilebilmektedir³. Ayrıca, Kaşgarlı Mahmud'un Divanı Lügat-it Türk adlı eserinde '*ulağ*' kelimesi 'Beyin emriyle koşa koşa giden postacının, başka bir at buluncaya kadar bindiği at' ve yine '*ulak*' kelimesi ile bağlantısı olduğu düşünülen '*ula*' kelimesini ise 'Yollar üzerinde gidiş istikametini göstermek için dikilen işaret taşları' anlamında kullanmıştır⁴. Kanuni Sultan Süleyman tarafından Sadrazam olarak atanan Lütfi Paşa'nın '*Osmanlı ulak zulmünden Cengizîleri taklid gibi itmislerdi*⁵' şeklindeki beyanı, Moğolların İslâm ülkelerini istila ettiği dönemde ulak sistemini kullanarak sağladıkları hızlı haberleşme sistemleri ve ulaklara geniş yetkiler vererek halkın atına ve parasına el koyabilme hakkı tanınması usulünün Osmanlı Devleti tarafından model olarak alındığını göstermektedir⁶.

Ulak sistemi ile ulaklar önemli görevlerini yerine getirirken hiçbir sıkıntı ve engelle karşılaşmamaları için onlara çeşitli ayrıcalıklar tanınmıştır. Örneğin Devlet tarafından çıkarılan Ulak Hükümü ile ulakların uzun yolculukları sırasında geçtikleri yerleşim yerlerinden istedikleri atı ve parayı almaları, ayrıca yeme içme ve yatacak yer ihtiyaçlarının karşılanması kanunlaştırılmıştır. Ulak hükümü; başlangıçta yalnızca Padişah ve ona bağlı kişiler tarafından verilebilirken zaman içinde vezirler, defterdarlar, ağalar tarafından da verilmeye başlanmış, ardından taşrada da beylerbeyi, sancakbeyleri, kadılar ve subaşılar da ulak hükümü verebilmiştir⁷.

Ulaklara devlet tarafından resmi haberleşmenin sekteye uğramaması adına tanınan ayrıcalıkların geniş olması kötüye kullanıldığından halkı çoğu zaman mağdur ederek bıkkınlık

² Tanrıkut 1984, 17.

³ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 132.

⁴ Genç 1997, 277-280.

⁵ Atik 2001, 373.

⁶ Çerçi 2003, 207.

⁷ Halaçoğlu 2002, 182.

yaratmıştır⁸. Yapılan bu keyfi uygulamalar ve kötüye kullanmalar dönemin belgelerine ‘*Ulak zulmü*’ adıyla yansımıştır⁹. Bu şekilde süre gelen ulak zulmü o kadar artmıştır ki, Kanuni Sultan Süleyman Döneminde zirveye ulaşmış ve bunun üzerine 1530 yılında ulak konusu için bir Nişan-ı Hümayun yayınlanmıştır¹⁰. Yayınlanan bu Nişan-ı Hümayun sayesinde ulak hükmüne başvurma koşulları ve ulaklara tanınan ayrıcalıklar kısmen de olsa yasa ile denetim altına alınmıştır. Ancak tüm bu çabalara rağmen ulak teşkilatındaki aksamalar ve kötüye kullanımlar son bulmamıştır. Halkı mağdur eden ve her kesimden şikayetler alan bu sorunun çözümü için Kanuni Sultan Süleyman, daha önce sancaklarda görev yapmış olan Sadrazam Lütfi Paşa’yı görevlendirmiştir. Lütfi Paşa sorunu çözmek amacıyla, ulak hükmü sistemini kaldırarak menzil teşkilatını kurmuştur¹¹. Lütfi Paşa, ulak hükmünü kaldırmış ve onun yerine ‘İn’am Hükmü’ adı altında ilgililere bir belge verilmesi yolunda uygulama başlatmışsa da ortaya konan tüm önlemlere rağmen ulak uygulamaları kalıcı bir statüye kavuşturulamamış ve kanunsuz uygulamalar 18. yüzyılda da devam etmiştir¹².

1.1.2 Peykler

Osmanlı devlet teşkilatında ulakların dışında yaya habercilerden, hızlı koşmalarıyla bilinen postacı sınıfına özgü bir unvan olan Peykler; az yiyen, vücutça zayıf ancak, padişahın emirlerini inanılmaz bir hızla gideceği yerlere ulaştıran çevik insanlardır¹³. Peykler Padişah’a yaya olarak eşlik etme ve ona ait haberleri koşarak iletme işlerini yürütmüşlerdir. Peyk adı verilen görevliler küçüklükten başlayan koşu eğitiminden sonra sınavla yüksek ücret karşılığı işe alınmış ve bağlı bulundukları kuruluş ‘Peykhane-i Hassa Ocağı’ adını almıştır¹⁴. Padişahların buyruklarını tebliğ için kurulan Peyk Teşkilatının hangi tarihte kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Fatih’in Kanunnamesi’nde Peykbaşı’ndan söz edildiğinden 15. yüzyıl ortalarında mevcut olduğu düşünülmektedir¹⁵. Haberleşmede uzun mesafeler söz konusu olduğunda peyklerin ulaklara tercih edildiği görülmektedir. Bunun nedeni peyklerin koşuculukta uzun süre dayanıklı ve atlı habercilerin aksine 24 saat aralıksız koşabilme yetenekleri olmuştur. Osmanlı haberleşme tarihinde önemli bir yere sahip olan peyk sistemi 16 Haziran 1828 tarihinde kaldırılmıştır¹⁶.

⁸ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 133.

⁹ Kayhan 2001, 83-85.

¹⁰ Halaçoğlu 2002, 184.

¹¹ Halaçoğlu 2002, 185.

¹² Çerçi 2003, 218-219.

¹³ Çerçi 2003, 204.

¹⁴ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 137.

¹⁵ Age., 137.

¹⁶ Yıldırım 1999, 661.

1.1.3 Menzil Teşkilatı

Kuruluş yıllarından sonra giderek büyüyen ve çok geniş bir coğrafyayı hakimiyeti altına alan Osmanlı Devleti'nde merkez ile eyalet ve sancaklar arasındaki haberleşme gereksinimi giderek artmış ve artan mesafe nedeniyle haberleşme işleri zorlaşmıştır. Zamanla artan bu gereksinimi karşılamak amacıyla gerçek anlamda bir teşkilatlanma ancak Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Lütfi Paşa'nın sadrazamlığı döneminde gerçekleşmiştir. Menzil olarak adlandırılan söz konusu teşkilatın nereden örnek alınarak meydana getirildiği hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır¹⁷. Menzillerin varlığı 16. yüzyıldan itibaren bilinmekle beraber, hiç şüphesiz daha önceleri de Osmanlı Devleti'nde böylesi ulaşım merkezleri mevcuttu¹⁸.

Osmanlı haberleşme ve ulaşım teşkilatının son derece önemli bir unsuru olan menzilhaneler; önemli devlet işleri ile ilgili haberlerin görevlilerce bir an önce ulaştırılmasını sağlamak amacıyla bir gün batımı mesafelerinde konaklama noktaları şeklinde inşa edilmiş mekanlardır¹⁹. Kelime olarak; konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, ikamet olunan yer, tatar konağı, posta ve posta tatarları atlarının bulunduğu yer anlamına gelen menzilhane, Osmanlılarda daha çok devlete ait resmi haberleşmeyi sağlayan posta teşkilatı için kullanılmıştır²⁰.

Dönemin postanesi sayılabilecek menzilhanelerde haberleşme işleri 'tatar' olarak da bilinen ulaklar aracılığı ile sürdürülmüştür. Ulakların haber ulaştırma işlerini kolayca gerçekleştirmeleri amacıyla menzillerde belli sayıda at bulundurulmuştur. Menzil kullanımıyla yapılan haberleşmede, ulaştırılması istenen emir ya da haber, ilk merkezden çıkan ulakla bir sonraki merkeze iletilmiş ve orada hazır bekleyen diğer bir ulakla bir sonraki merkeze ulaştırılmıştır. Ancak çok önemli ve gizli haberler tek ulak kullanılarak sağlanmıştır. Özel eğitim görmüş ve son derecede güvenilir kişilerden oluşan bu ulaklar ara merkezlerde at değiştirmek ve dinlenmek suretiyle önemli ve gizli haberleri ilgili yerlere ulaştırmıştır²¹.

Osmanlı Devleti'nde menziller yalnızca haberleşmeyi sağlamak amacıyla kullanılmamıştır. Seri haberleşmenin yanı sıra, askeri amaçlara ordunun sefere çıktığı zaman dinlenmesi, konaklaması ve her türlü ihtiyacın giderilmesine yönelik de kullanılmıştır. Ayrıca elçilerin ve devlet büyüklerinin yerlerine ulaştırılması ve ihtiyaçlarının karşılanması yine menziller aracılığıyla olmuştur. Dönemin Anadolu ve Rumeli yolları üzerinde sağ, orta ve sol kol olarak üç ana güzergâha, buradan da tali yollara ayrılan konaklama noktaları olarak

¹⁷ Halaçoğlu 2002, 7.

¹⁸ Çadircı 1981, 1359.

¹⁹ Güneş 2008, 36.

²⁰ Halaçoğlu 2002, 2.

²¹ Bozkurt 1966, 2.

menzilhaneler inşa edilmiştir²². Menzillerin kurulacağı noktalar ve bu noktaların birbirlerine olan uzaklıkları ayarlanırken coğrafi koşullar da göz önünde bulundurularak herhangi bir aksaklık yaşanmamasına özen gösterilmiştir.

Defterdarlığa bağlı Mevkufat Kalemi'nde oluşturulmuş Menzil Halifeliliği'ne bağlı menzillerin, sevk ve idaresi 'Menzil-emini' adı verilen ve bir yıl için tayin edilen kişi tarafından yapılmıştır²³. Daha çok varlıklı kimseler arasından seçilen Menzil-emini olacak kişilerin tayini konusunda sancak idarecileri ve mütesellim, kadı, müftü gibi kentin ileri gelenleri önemli rol oynamıştır²⁴. Bir yıl için tayin edilen bu görevliler, sonraki yıllarda aynı görevi üstlenebildikleri için bazen menzilin sorumluluğu uzun yıllar aynı ailenin elinde bulunmuştur²⁵. Menzilhanelerde Menzil-emini (menzilci) dışında Menzil Kethüdası, Ahur Kethüdası, seyis, odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler de görev yapmıştır²⁶. Menzilcilerin görevleri ulaklara at temin etmek, menzilin her türlü giderini karşılamak, menzilhanenin güvenliği ve idaresini sağlamaktır. Menzilciler yaptıkları bu hizmet karşılığında bir takım vergilerden muaf tutulmuştur²⁷.

Menzilhanelerin işlevlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan para, menzilkeşlerin yani menzil çevresindeki köy ve kasabalarda yaşayan halkın avarız ve nüzul bedelleri karşılığında gördükleri hizmetle karşılanmıştır²⁸. Ayrıca 1697 yılından itibaren yapılan düzenlemeyle menziller yeniden organize edilmiş, menzil atları yol / saat ücreti ile kiralanmaya başlanmıştır. Böylece ulaklar, menzilhaneden aldıkları her menzil atı için kendilerine daha önce devlet tarafından tahsis edilen at ücretini menzilciye ödemeye başlamıştır²⁹. Bu yolla da menzilkeşlerin yükü azaltılmış ve menzilhane giderlerinin bir bölümü karşılanmaya çalışılmıştır.

Menzillerin işleyişleri idari anlamda denetim altında tutulsa da zaman zaman aksaklıklar olmuştur. Osmanlı Devleti bu aksaklıkları gidermek amacıyla bir takım idari değişikliklere başvurmuş ve usulsüzlükleri önlemeye çalışmıştır. Ancak bu çalışmaların pek başarılı olmadığı, sonraki uygulamaların sık sık değişmesinden ve hep yeni arayışlar içerisine girilmesinden anlaşılmaktadır³⁰.

Menzil nizamının zaman içinde bozulması, 18. yüzyılda menzillerin kira usulü ile idare edilmesini gündeme getirmiştir. Bu yolla menzillerin masraflarına yönelik devlet

²² Halaçoğlu 2002, 14.

²³ Halaçoğlu 2002, 153.

²⁴ Çadırcı 1981, 1360.

²⁵ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 121.

²⁶ Halaçoğlu 1996, 169.

²⁷ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 121.

²⁸ Halaçoğlu 1995, 15-18.

²⁹ Özkaya 1970, 345.

³⁰ Halaçoğlu 2002, 189.

desteğinin kaldırılması ve devlet bütçesinin yükünün azaltılması hedeflenmiştir. Ancak kira usulünün de askeri seferler sebebiyle Anadolu tarafında tam olarak uygulanamaması büyük kargaşaya yol açmıştır³¹. Sadrazam Mehmet Sait Galip Paşa zamanında 1823-1829 yılları arasında bütün menzillere yeniden kira usulü getirilmiştir. Kira usulü, menzil sistemi için kesin çözüm olarak algılsa da, çeşitli aksaklıklar nedeniyle bütün ülkedeki menzilhanelerin kiraya verilmesi ve kiracıbaşılık sisteminin tam anlamıyla yerleşmesi ancak 1824 yılından sonra gerçekleştirilebilmiştir³². Menzilhanelerin tüm yurttan tamamen kira usulüne geçirilmesi ve böylece özelleştirilmesi ile bir anlamda teşkilata son verilmiştir. Ancak Osmanlı, kira usulünden de umduğu gelişmeyi sağlayamamıştır. Bunun üzerine bütün imparatorluğa Kasım 1827’de padişah tarafından ‘*Adaletname*’ adında genel bir emir ulaştırılarak yetki sahiplerinin fakir halka zulmettikleri, oysa asıl görevlerinin halkı huzur ve refah içinde yaşatmak olduğu açıkça ifade edilmiştir³³. Haberleşme sistemindeki bu usulsüzlükler Tanzimat Dönemi’nde Posta Teşkilatı kuruluncaya kadar sürmüştür. Posta Teşkilatı kurulduktan sonra menzil sistemi zamanla posta haberleşmesine entegre olmuş ve eski usullerle haberleşmeye son verilmiştir.

1.2 Osmanlı Dönemi’nde Posta Teşkilatının Kurulması

Kira usulünün başarılı olmaması nedeniyle II. Mahmut, başka devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de Posta Teşkilatı’nın oluşturulmasını düşünmüş ve 1832 tarihli bir Hatt-ı Hümayunu’nda bu konudaki görüş ve isteklerini Sadrazam Reşit Mehmet Paşa’ya bildirmiştir³⁴. Hatt-ı Hümayunu’nda kurulacak olan teşkilattan açıkça “posta” olarak bahsedilmemiş olsa da, tamamı incelendiğinde, bu örgütün posta teşkilatı anlamına geldiği görülmektedir³⁵. II. Mahmut söz konusu Hatt-ı Hümayun ile kurulacak posta teşkilatının ülkedeki haberleşme işlerini denetim altına alarak ülke bütünlüğünü koruyacağını ve halkın da bu teşkilattan faydalanması ile hazineye bir miktar gelir sağlanacağını ön görmüştür. Bu tarihten sonra haberleşme işlerinin kesin bir düzene ve teşkilata kavuşması için yapılan girişimler ve çalışmalar artarak sürmüştür.

Ahmet Fevzi Paşa’nın girişimiyle 1834 yılında Üsküdar ile İzmit arasında bir posta yolu yapılarak, arabalarla posta taşımacılığına geçilmiştir³⁶. Yolu açılışına Padişah II. Mahmut bizzat gelmiş ve böylece ilk kez bir padişah açılış törenine katılmıştır³⁷. Ekim

³¹ Halaçoğlu 2002, 194.

³² Yazıcı 1999, 620.

³³ Çadırcı 1981, 1365.

³⁴ Danişmend 1971, 74.

³⁵ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 144.

³⁶ Yazıcı 1985, 1637.

³⁷ Lewis 1993, 96.

1834'te, beş posta istasyonu arasında at arabaları ile sürdürülen posta taşımacılığı, yolların bozulması nedeniyle Nisan 1840'ta sona ermiştir³⁸. Üsküdar-İzmit arasında yapılan bu posta hattının olumlu değerlendirilmesinden sonra İstanbul-Edirne arasında da aynı işlemin uygulanması kararı alınmıştır. Daha sonra düzenli bir posta teşkilatına geçilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Tüm bu çabalara rağmen gerçek anlamda posta örgütünün kurulması, ancak II. Mahmut'un oğlu Abdülmecit'in tahta çıktığı Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyıldan itibaren başlayan Batılılaşma gayretleri, Gülhane'de 3 Kasım 1839 tarihinde okunan Hatt-ı Hümayun ile birlikte hız kazanmıştır. Tanzimat Dönemi, o zamana kadar yapılan devlet örgütünü düzenleme çalışmalarının daha sistemli bir hal aldığı ve dünyadaki yeni gelişmelerden faydalanılmaya başlandığı bir dönemdir. Söz konusu dönemde II. Mahmut zamanında temelleri atılmış olan posta örgütü ile ilgili çalışmalar da artmış, bu çalışmaların yürütülmesi için özel bir komisyon kurulmuştur ve Avrupa'daki posta uygulamalarını iyi bilen Mustafa Sami Efendi 1840 yılında posta müdürü olarak atanmıştır³⁹. Kısa süre görev yapan Mustafa Sami Efendi'den sonra örgütün başına Ahmet Şükrü Bey getirilmiş ve belli bir noktaya getirilmiş olan çalışmalar onun tarafından tamamlanmıştır⁴⁰. Böylece 23 Ekim 1840'ta ilk Posta Nezareti resmen kurulmuş⁴¹ ve Postahane-i Amire adıyla İstanbul'da Eminönü Yenicami avlusunda⁴² hizmete açılarak faaliyete başlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte, o döneme kadar Ulak-Menzilhane sistemiyle yürüten ve yalnızca devletin resmi haberleşme işlerini yürütmeye yönelik örgüt anlayışının yerine, dünyadaki benzerlerini örnek alan ve halkın da yararlanabileceği yeni bir kuruluş anlayışı oluşturulmuştur. Kuruluşunun ilk yıllarında Posta Nezareti, dönemin başkenti İstanbul'da teşkilatlanmış ve 1863 yılına kadar tek bir postaneden hizmet vermiştir. Beşinci Posta Nazırı Agâh Bey'in girişimiyle Ocak 1863'ten itibaren posta pulu kullanılmaya başlanmış, Şehir Postaları kurulmuş ve Posta Nezareti'nin merkezi kadrosu geliştirilmiştir⁴³.

Posta Nezareti'nin kuruluş yıllarından itibaren gelişen taşra örgütünün ilk merkezi Edirne'dedir. Giderek büyüyen taşra örgüt teşkilatı ve işleyiş yapısı, 'Muntazam' ve 'Gayr-ı Muntazam' olmak üzere ikiye ayrılmıştır⁴⁴. Kendisine bir müdür tayin edilen merkez ve bu merkezler arası yapılan postacılığa 'Muntazam'; kendisine posta müdürü tayin edilmeksizin

³⁸ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 145.

³⁹ Yazıcı 1985, 1637.

⁴⁰ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 146.

⁴¹ Yazıcı 2006, 61.

⁴² Age., 1640.

⁴³ Age., 1638.

⁴⁴ Özdemir 1998, 37.

söz konusu merkezler arasında yapılan postacılığa ise ‘Gayr-ı Muntazam’ denilmiştir⁴⁵. Gayr-ı muntazam postanelerde, aksaklık yaşanmadan hizmet verilebilmesi için haberleşme işlerini yürüten ulakların bir kısmı ‘posta tatarı’ adıyla Posta Nezareti’ne bağlı olarak çalışmaya devam etmiştir, ayrıca diğer menzil çalışanları da postanelerde görev almıştır. Posta Nezareti’nin kendi kadrosundan sayıca fazla olan bu kişilerin ücretleri yerel olanaklarla sağlanmıştır ve bu kişiler Posta Nezaretinin kadrosunda gösterilmemiştir⁴⁶. Bu yöntemle Osmanlı Devleti daha az memur atayarak hem Rumeli hem de Anadolu’da posta işlerinin büyük bir aksaklığa uğramadan sürdürülmesini sağlamıştır.

Birinci Posta Nazırı Ahmet Şükrü Bey döneminde ilk kez Posta Nezaretinin iltizama verilmesi, yani belli bir bedel karşılığında özel kişi ya da kuruma devredilmesi gündeme gelmiştir. O dönemde birçok ülkede başarılı şekilde uygulanan bu yöntem Osmanlı Devleti’nde birkaç denemenin ardından başarısız olmuştur ve istenilen gelir sağlanamadığından bu uygulamaya son verilmiştir⁴⁷.

Zamanla posta hizmetlerinin artmasıyla, şehir içi posta taşımacılığı da gündeme gelmiş ve şehir postalarının kurulması uygun bulunmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda şehir postası işletmelerinin özel kişilere verilmesinin daha avantajlı olduğu kararına varılmış ve 9 Ağustos 1865 tarihli padişah onayıyla Birinci Şehir Postası, Yanyalı Lianos Efendi’ye verilmiştir⁴⁸. İkinci Şehir Postası’nın 13 Aralık 1869 tarihinde İstanbul’da açılmasına karşın Tanzimat Dönemi boyunca İstanbul dışında şehir postası açılmamıştır⁴⁹. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Salisbury 1877 yılında bir reform hareketi olarak gelişmiş bir posta hizmetinin Osmanlı Devleti’nde açılması tavsiyesinde bulunmuştur. Bunun üzerine, ülkemizde modern ve merkezi bir posta hizmetinin kuruluşunu yapmak üzere İngiliz Genel Posta İdaresinden gönderilen Mr. Scudamore çalışmalara başlamış ancak çabalar çok sınırlı düzeyde kalmıştır⁵⁰.

Diğer devletlerde olduğu gibi, Osmanlı Devleti kurduğu Posta Nezareti ile posta hizmetlerini halka açarak hazineye önemli miktarda gelir elde etmeyi hedeflemiştir. Ancak o güne kadar herkesi kapsayan bir posta organizasyonun olmaması nedeniyle halk haberleşme ihtiyaçlarını kendi olanaklarıyla karşılamayı bir süre daha sürdürmüştür. 1840 yılından itibaren yaygınlaşan posta hizmetlerine geçiş aşamasında eski yöntemler bir anda terk edilememiş; devletin pek çok yerinde tüccar, sai, kiracı, katırcı, emanetçi gibi kimselerle, eskiden tatarlık yapmış ancak daha sonra açılan Posta Nezareti’nde posta tatarı olamamış

⁴⁵ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 155.

⁴⁶ Yazıcı 1985, 1638.

⁴⁷ Yazıcı 1985, 1642.

⁴⁸ Age., 1645.

⁴⁹ Age., 1645.

⁵⁰ Lewis 2000, 183.

kişiler halkın haberleşme işlerinde görev üstlenmiştir⁵¹. Bu durumun Posta Nezareti'nden elde edilecek gelirin azalmasına ve haberleşme işlerinde usulsüzlük yapılmasına neden olmasına karşı Birinci Posta Kanunu'nda bir hüküm yer almamıştır⁵². Yasadaki açıklığı gidermek ve ülkedeki tüm haberleşme işlerini Posta Nezareti'nin himayesine alarak bir posta tekeli oluşturmak amacıyla uzun yıllar sürecek bir mücadele başlatılmıştır. Avrupa'da 1860'larda başlayan posta ve telgrafın bir devlet işletmesi altında birleştirilmesi eğilimi, Amerika dışındaki tüm ülkelerde yaygınlaşmıştır⁵³.

Mücadele edilen diğer bir konu ise, ülkedeki yabancı postaların varlığı olmuştur. Osmanlı Devleti'nde sürekli ve düzenli işleyen bir posta teşkilatının bulunmayışı, postaların dağıtımının yetersiz olması ve gelişen iletişim teknolojilerinden geri kalınması ülkede yabancı posta şirketlerine olan ihtiyacı artırmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki yabancı postalar, halkın ve tüccarların ülke içinde ve dışarıyla haberleşmelerini sağlamada 300 seneyi aşan sürede etkin rol oynamıştır⁵⁴. Osmanlı Devleti'nin haberleşme işlerini devlet tekelinde tutma gayesine karşın, ülkemizde posta taşımacılığı yapan yabancı şirketlerin yanında, kapitülasyonlardan faydalanarak faaliyetlerini sürdüren ve posta taşımacılığı da yapan yabancı vapur şirketleri bulunmaktaydı. Yabancı posta şirketleri Posta Nezareti'nin kuruluşundan sonra da faaliyetlerine devam etmiştir. Osmanlı topraklarında ilk posta teşkilatını kuran Avusturya ile İtalya, Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan anlaşmalar sonucunda ülkenin çeşitli yerlerinde Avusturya, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi devletlerin posta büroları açılmıştır⁵⁵.

Osmanlı Devleti özellikle Posta Nezareti'nin kuruluşundan sonraki dönemde posta hizmetleri ile elde edeceği geliri ve ülkenin iç güvenliğini düşünerek yabancı postalarla mücadele etmeyi amaçlamış, ancak yabancı postaların yasal dayanağı olan kapitülasyonlar bu mücadeleyi zorlaştırmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki yabancı posta büroları faaliyetlerine 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması'ndan sonra verilen imtiyazlarla başlamıştır. Antlaşmanın 18. maddesinde, İstanbul ile Viyana arasında görev yapacak diplomatik kuryelerin can güvenliğinin sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması hükme bağlanmıştır. Bu maddede sadece diplomatik kuryelerden söz edilmesine, bir posta teşkilâtından hiç bahsedilmemesine rağmen, Avusturya vapur şirketleri kısa süre içinde posta hizmeti vermeye başlamıştır. Avusturya'dan sonra 1812'de Fransa, 1832'de İngiltere ve 1834'te Yunanistan Osmanlı topraklarında posta hizmeti verme hakkını kazanmıştır. Söz konusu devletleri İtalya,

⁵¹ Yazıcı 1985, 1643.

⁵² Geçmişten Günümüze Posta 2007, 159.

⁵³ Demir 2005, 12.

⁵⁴ Yazıcı 1985, 1646.

⁵⁵ Eyyuboğlu 2002.

Romanya, Rusya, Mısır ve Almanya izlemiştir⁵⁶. Osmanlı sahillerini bir baştan bir başa kat eden yabancı şirketlere ait gemiler, bağlı bulundukları ülkenin Osmanlı topraklarındaki postanelerinin posta çuvalarını taşımanın yanı sıra kendileri de özel posta hizmeti vermeyi ihmal etmemiştir. Özellikle Lloyd Şirketinin kendi özel postaları, bunlar için kullandığı özel Lloyd Pulları ve bu pulların yapıştırıldığı mektuplarda kullanılmak üzere hazırlanmış özel damgaları bulunmaktaydı. Bunların dışında büyük şirketlerle rekabet edebilmek için hizmetlerini çeşitlendiren bazı küçük vapur şirketleri de kimi zaman özel posta örgütlerini kurarak Osmanlı karasularında hizmet vermeye devam etmiştir⁵⁷.

Posta Nezareti 1914 yılında kullanılmakta olan pulların üzerine *‘İmtiyazatı Ecnebiyenin Lağvi 1330’* ibaresini koymuş ve yabancı devletlere Şark’ta bundan böyle yabancı postaların varlığının sona erdiğini ilan etmiştir⁵⁸. Tüm çabalara rağmen yabancı postalar meselesinde kesin başarı sağlanamamış, bunların ülke içindeki faaliyetleri sekteye uğramış ve bazen yasaklanmış olsa da bu şirketlerin varlığının kesin olarak sona ermediği bilinmektedir. 1 Ekim 1914’te tamamen kapatılan yabancı postalar, Mondros Mütarekesi ertesinde yeniden faaliyet göstermeye başlamıştır. İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlara ek olarak daha önce Osmanlı topraklarında şubesi bulunmayan Romanya ve Polonya da birer postane açmıştır⁵⁹. Ülkedeki yabancı postalara karşı kesin başarı, Lozan Barış Antlaşması ile kapitülasyonlara son veren Türkiye Cumhuriyeti Döneminde kazanılmıştır.

1.3 Osmanlı Dönemi Telgraf Örgütü

Tanzimat Döneminde haberleşme adına atılan en önemli adım; 1837’de Amerikalı Samuel F.B. Mors tarafından keşfedilerek 1843 yılından itibaren Amerika ve Avrupa’da kullanılmaya başlayan telgrafın ülkemize kazandırılması olmuştur. Telgraf 19. yüzyılın siyasi, askeri ve ekonomik açıdan en önemli keşfidir. Padişah Abdülmecit 1847 yılında Osmanlı Devleti için telgrafın gerekliliğine kanaat getirirse de, bu istek o tarihte gerçekleştirilememiştir. 1854 yılındaki Kırım Savaşı; orduları hızlı bir şekilde idare etmede telgrafın önemini göstermiş ve Osmanlı’ya telgrafın gelişini hızlandıran bir unsur olmuştur. diğer bir deyişle telgrafın Osmanlı’ya gelmesinde ve ilk telgraf hattı güzergâhlarının belirlenmesinde Kırım Savaşı’nın etkisi önemli rol oynamıştır⁶⁰. Bu tarihten önce telgrafın gelişi için iki kez ciddi girişimde bulunulduysa da başarı sağlanamamıştır. İlk girişim, 1839’da Morse’un ortağı Mr. Chamberlain’in bu yeni icadı dönemin önemli ülkelerinden biri olan Osmanlı’ya tanıtmak

⁵⁶ Pamir 2002, 96.

⁵⁷ Demir 2005, 2.

⁵⁸ Eyyuboğlu 2002.

⁵⁹ Pamir 2002, 76.

⁶⁰ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 191.

istemesiyle olmuştur⁶¹. Teknik arıza nedeniyle başarısız olan bu girişimin tekrar denemesi kararlaştırılsa da Mr. Chamberlain dönüş yolunda geminin batması sonucunda ölmüş ve Osmanlı'nın ilk telgraf girişimi de yarım kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nde telgrafa ilişkin ikinci girişim, daha gelişmiş bir makine ile 10 Ağustos 1847 tarihinde, Amerikalı Prof. Smith tarafından Sultan Abdülaziz huzurunda gerçekleştirilmiştir⁶². Prof. Smith'in başarılı geçen bu denemesi üzerine Sultan Abdülaziz ilk olarak Edirne-İstanbul arasına bir telgraf hattı döşenmesi talimatını vermiş ancak hattın inşası gerçekleşmemiştir. Kırım Savaşı öncesinde yeniden gündeme gelen telgraf hatları için İngilizlerle anlaşma yapılmıştır. Kırım Savaşı'nda kolaylık sağlayacağı düşünülen Edirne-Şumnu-İstanbul ve Edirne-Filibe-Sofya-Niş hatları için 1854 yılında Dahiliye Nezareti'ne bağlı bir Telgraf Komisyonu oluşturulmuştur⁶³. Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'u Avrupa'ya bağlaması açısından İstanbul-Edirne-Şumnu hattı önemlidir. Bu hat kullanılarak, 10 Eylül 1855 tarihinde Şumnu'dan Edirne'ye, oradan da İstanbul-Babîâli'ye '*Müttefik Askerleri Sivastopol'a Girmişlerdir*' ifadesini taşıyan ilk telgraf çekilmiştir⁶⁴. Bu telgraftan beş gün sonra 15 Eylül 1855 tarihinde Osmanlı Telgrafhanesi'nin resmi açılışı yapılmıştır⁶⁵. Bundan kısa bir süre sonra, 24 Ekim 1859 yılında Telgraf Nizamnamesi yürürlüğe konularak telgrafla haberleşme işi ayrıntıları ile kurala bağlanmıştır⁶⁶.

Telgraf hatlarının ülke genelinde inşası; Kırım Savaşı'nın sebep olduğu yoğun iletişim ihtiyaçları ve dönemin müttefik ülkelerinden İngiltere ve Fransa'nın de talepleri doğrultusunda hızla ilerlemiştir. Üsküdar'dan Ankara, Bağdat ve Basra'ya; Edirne'den Aleksinaç'a ve Bursa, Kars gibi diğer önemli merkezlere 1855 ile 1861 yılları arasında telgraf hatları inşa edilmiştir⁶⁷. Kırım Savaşı'nın sebep olduğu ihtiyaçlar nedeniyle savaş süresince İngiliz ve Fransız yetkililere verilen imtiyazlarla yaptırılan telgraf hatlarının inşasına savaş bittikten sonra da hızla devam edilmiştir. 1864 yılına gelindiğinde ülkede telgraf merkezi sayısı 267'ye çıkmış, 76 telgraf merkezinin de yapımına başlanmış⁶⁸, 1870 yılı itibarıyla Anadolu'da toplam 153 telgraf merkezi hizmete girmiştir⁶⁹. Telgraf hatlarında sık sık meydana gelen aksaklıklar ve teknik sorunlar nedeniyle Anadolu'da telgraf kullanımının

⁶¹ Yazıcı 1985, 1647.

⁶² Başaran 2000, 64.

⁶³ Başaran 2000, 64.

⁶⁴ Başaran 2000, 65.

⁶⁵ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 193.

⁶⁶ Çadircı 1991, 298.

⁶⁷ Gümrükçü 2002, 2773.

⁶⁸ Lewis 2000, 184.

⁶⁹ Tanrikut 1984, 546.

yaygınlaşması çok hızlı olamamışsa da, idari yönden Osmanlı Devleti'ne, ticari merkezleri Avrupa'ya bağlaması yönünden de tüccarlara önemli faydalar sağlamıştır⁷⁰.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti, başta Rumeli olmak üzere telgrafın ülke genelinde yaygınlaşması konusunu ciddiyetle ele almıştır. Bunun sebepleri arasında ülkenin üç kıtayı birbirine bağlayan önemli coğrafi konumda oluşu ve özellikle Avrupa kıtasında hızla artan bağımsızlık hareketlerinin yanı sıra, askeri istihbaratta ve emirlerin hızlı şekilde yerine ulaştırılmasında telgrafın getirdiği kolaylık sayılabilir. Söz konusu nedenlerden dolayı Türk telgrafçılığının gelişmesi adına uzun yıllar uğraş verilmiştir. Bu bağlamda ilk Türk muharebe memuru ve Babiâli Tercüme Odası üyesi Fevzi Bey ile Türk telgrafçılarının ilk grubunu yetiştiren ve 1861 yılında Türkçe Mors Alfabetini keşfeden Mustafa Bey'in büyük katkıları bulunmaktadır⁷¹. Başlangıçta Fransa'dan getirilen memurlarla yalnızca Fransızca olarak yapılan telgraf haberleşmesi Mustafa Bey'in bu icadı ile ilk kez 3 Mayıs 1856'da Türkçe olarak yapılmıştır. Fevzi Bey ise, ihtiyaç duyulan telgraf makinelerini üretecek Telgraf Fabrikasının 1869 yılında kurulmasında önemli rol oynamıştır⁷². Osmanlı Devleti, kurulan telgraf fabrikası ile birlikte telgraf aleti ihtiyacını karşılamada tamamen Avrupa'ya bağımlı olmaktan çıkmıştır.

Posta ve telgraf ile yapılan haberleşme yaygınlaştıktan sonra Posta Nezareti ile Telgraf Müdürlüğü'nün benzer işler yaptığı ve Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi, ortak bir teşkilat içinde yer almaları düşüncesi gündeme gelmiştir. Bu düşünce ve haberleşme hizmetlerinde tasarruf sağlama amacıyla 21 Eylül 1871' de iki kurum 'Posta ve Telgraf Nezareti' adı altında birleştirilmiş ve Dahiliye Nezareti'ne bağlanmıştır⁷³. Yapılan değişiklik ile ülkedeki tüm haberleşme işleri tek bir kurumun çatısı altına alınmış, böylece haberleşme işlerinin denetim ve yönetim işleri kolaylaşmış ve en önemlisi posta ve telgraf hizmetlerinin devlete açtığı masraflarında tasarruf sağlanmıştır. Posta ve Telgraf Nezareti 1871 yılında alınan kararın ardından ortaya çıkan eksiklikleri düzeltmek için 5 Kasım 1876' da çıkarılan Posta ve Telgraf İdare-i Umumiye'sinin Teşkilat-ı Cedidesine Dair Nizamname⁷⁴ ile yeniden örgütlenmiş ve teşkilatta görevli memurların yetki ve sorumlulukları daha kapsamlı olarak belirlenmiştir. Bu nizamnameye göre merkezde, Nezaretin en yüksek karar organı Posta ve Telgraf Meclisi olarak düzenlenmiş, taşrada ise vilayet merkezlerinde bir başmüdür, sancaklarda müdür, kazalarda baş memur, nahiyelerde ise birer memurun bulunması yeterli bulunmuş ayrıca tüm

⁷⁰ Başaran 2000, 78.

⁷¹ Lewis 2000, 184.

⁷² Geçmişten Günümüze Posta 2007, 193-195.

⁷³ Yazıcı 1985, 1651.

⁷⁴ Özdemir 1998, 64.

Posta ve Telgraf çalışmalarını denetleyecek ve telgraf hatlarını kontrol edecek gezici müfettişler atanmıştır⁷⁵.

Telgrafla haberleşme yaygınlaşmaya başladığı dönemde, hızla çoğalan telgraf merkezlerinde çalışacak gerekli teknik bilgiye sahip kişilere olan ihtiyaç artmıştır. Telgraf memuru yetiştirmek amacıyla İstanbul'da 1861 yılında '*Fünun-ı Telgrafiye Mektebi*' daha sonra '*Mekteb-i Fünun-ı Makineciyan*' adlı okullar hizmete girmiştir⁷⁶. Ancak bu telgrafçılık okulları uzun yıllar eğitim verememiş, bir süre sonra maddi yetersizlikler nedeniyle kapanmıştır. Buna karşın İstanbul'da o dönem lise düzeyinde eğitim veren okulların bazılarında telgrafçılık dersleri verilmeye başlanmış, bu yolla telgraf merkezlerindeki hizmet açığı kapatılmak ve Türk telgrafçıları yetiştirilmek istenmiştir. Bu girişimlerden sonra 1912 yılında '*Posta ve Telgraf Mekteb-i Âlisi*' adıyla ilk PTT yüksekokulu sayılabilecek bir okul hizmete girmiştir⁷⁷. Bu okullarda yetişen vasıflı telgraf memurlarının çoğu Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemlerinde çok önemli görevler üstlenmişlerdir.

1.4 Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti

Amerika'da 1876 yılında icat edilerek 1877'lerden itibaren kullanılmaya başlanan telefon, Osmanlı Devleti'nde ilk kez 1881 yılında İstanbul Soğukçeşme'deki Telgraf İdaresi ile Yenicami'deki Postane arasında çekilen hatla yapılmıştır⁷⁸. Daha sonra İstanbul'daki bazı resmi kurumlar arasında sınırlı sayıda telefon hatları çekilmiştir. Galata Liman İdaresi ile Kilyos'ta bulunan tahlisiye servisi arasındaki telefon hattı dışında kurumlar arasında çekilen hatlar Sultan II. Abdülhamit' in emriyle 16 Ağustos 1886 tarihinde kaldırılmıştır. Bunun nedeni Sultan II. Abdülhamit'in tamamen yabancıların tekelindeki bu icattan kuşku duyup yasaklamasıdır. Telefona uygulanan bu yasaklama, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılına kadar sürmüştür⁷⁹, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra telefon konusundaki yasak kaldırılmıştır. Ancak Posta ve Telgraf Nezareti, telefonu hükümet tekelinde kabul ettiği için kimseye telefon ruhsatı vermemiştir⁸⁰.

Ülkenin ilk telefon santrali şimdiki İstanbul Sirkeci Büyük Postane binasında; 1909 yılında Meşrutiyet Hükümeti tarafından Fransa'dan ithal edilmiş 50 hatlık santral ile kurulmuştur⁸¹. Telefondaki yasağın kalkmasıyla, özellikle İstanbul halkının bu yeni ve teknolojik buluşa ilgisinin büyük olduğu bilinmektedir. Ancak halkın da kullanabileceği

⁷⁵ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 200.

⁷⁶ Age., 198-199.

⁷⁷ Gümrükçü 2002, 2774.

⁷⁸ Yazıcı 1985, 1651.

⁷⁹ Akçura 2000, 36.

⁸⁰ Akçura 2000, 37.

⁸¹ Gümrükçü 2002, 2774.

telefon santrallerinin faaliyete geçmesi ve telefon kullanımının yaygınlaşması çok uzun yıllar almış, bu amaçla 19 Nisan 1911'de bir telefon şirketinin kurulması ve bunun aracılığı ile haberleşmenin sağlanması kanunlaşmıştır⁸². Aynı yıl İngiliz işadamı Herbert Lows Webbe tarafından en uygun öneri getirilmiş ve '*Dersaadet Telefon Anonim Şirket-i Osmaniyesi*' adlı bir şirket kurulmuştur. Sonraki yıllarda İstanbul Telefon Şirketi adını alacak şirket Yeşilköy'den Rumeli Kavağı'na, Pendik'ten Anadolu Kavağı'na kadar telefon santral ve şebekelerini kurma ve işletme imtiyazını elde etmiştir⁸³. Telefon yasağının kalkmasından sonra, 5 Temmuz 1911 tarihinde Posta ve Telgraf Teşkilatı yasası üçlü bir teşkilat olacak şekilde düzenlenmiş ve '*Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti*' adını almıştır. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti tekrar Dahiliye Nezaretine bağlı bir Umum Müdürlük statüsü almıştır.

1.5 Cumhuriyet Dönemi Posta Tarihi

Kurtuluş Savaşı yıllarında haberleşmede posta ve telgrafın önemi daha anlamlı hale gelmiş ve haberleşmeye olan ihtiyaç oldukça artmıştır. Savaşa destek vermek amacıyla Milli Mücadelenin örgütlenmesinde telgraf en etkili araç halini almıştır. İşgal edilen her bölgede, işgalci kuvvetlerin öncelikle denetim altına aldıkları yerlerden biri de posta ve telgrafhaneler olmuştur. Örneğin İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra İstanbul Telgrafhanesi'nin denetimi İngilizlerin eline geçmiştir. Bu olaydan sonra İstanbul ile Anadolu arasındaki bağlantı büyük ölçüde kesilmiş ve bu durum bazı karışıklıklara ve asayişsizliklere neden olmuştur⁸⁴.

Milli Mücadele yıllarında işgal altında bulunan Anadolu'da, direnişini örgütleyen Türk Ordusu için haberleşme olanakları kısıtlı ve tehlikeli hale gelmiştir. Bu nedenle İstanbul'un işgalinden sonra Ankara'da, günümüzdeki Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi olan binada bir Posta ve Telgraf Bürosu açılmıştır⁸⁵. Bu posta bürosu, Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde örgütlenen Türk Ordusunun istihbarat ihtiyacını karşılamakla beraber, ordunun sevk ve idaresini kolaylaştırarak milli mücadeleye büyük katkı sağlamıştır. 23 Nisan 1920 tarihine kadar Anadolu'nun direnişine destek veren Posta ve Telgraf Bürosunun bu tarihten sonra idari örgütlenmesi yeniden düzenlenmiş ve kadrosu genişletilerek Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla dönemin İçişleri Bakanlığı görevini yürüten Dahiliye Vekaleti'ne

⁸² Onay 1972, 7.

⁸³ Akçura 2000, 38.

⁸⁴ Özkaya 2007, 49.

⁸⁵ Tanrikut 1984, 672.

bağlanmıştır⁸⁶. Ancak sonraki yıllarda, PTT Genel Müdürlüğü'nün idari örgütlenmesinde sürekli bir değişim yaşandığı görülmektedir.

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasıyla birlikte saltanat kaldırılmış ve Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Rejim tartışmaları, Cumhuriyetin 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilmesiyle birlikte sona ermiştir. Cumhuriyetin özellikle ilk yıllarında Lozan Barış Antlaşması ve İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar ülkenin ekonomik atılımlarının ve izlenecek iktisadi yolların belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda İzmir İktisat Kongresi'nde, yeni kurulan Cumhuriyetin ekonomik açıdan izleyeceği yol belirlenirken, ülkenin ulaştırma ve haberleşme alt yapısının sağlanması da gündeme getirilmiştir.

Cumhuriyetin kurulduğu sıralarda haberleşme işlerinde karşılaşılan zorluklar, Osmanlı Dönemi yasalarının ve teknik alt yapı eksikliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Bu nedenle, haberleşme alanında sürekli yeni uygulamalara gidilmiş ve yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. İlk postane 23 Nisan 1920 tarihinden sonra Büyük Millet Meclisi bahçesinde kurulan bir çadır içinde 'Büyük Millet Meclisi Hükümeti Posta ve Telgraf Merkezi' adıyla açılmış ve bu ibare ile ilk posta damgası kullanılmıştır⁸⁷. Cumhuriyetin ilanından bir süre sonra, 4 Şubat 1924 tarihinde 406 Sayılı Yasa⁸⁸ ile telgraf ve telefon konularında düzenleme çalışmaları yapılmış ve telgraf telefon işletme tekelinin hükümet adına PTT'nin elinde bulunması düşünülmüştür. Bu yetkiyle dönemin Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğü, İstanbul'da bulunan resmi telefon şebekesinin bir kısmını öncelikle başkent Ankara'nın telefon tesisinin sağlanması amacıyla Ankara'ya nakletmiştir. Osmanlı Dönemi'nde yabancı devletlere veya yabancı imtiyazlara verilen posta ve telefon işletmelerinin devlete açtığı büyük zararların önlenmesi amacıyla 4 Şubat 1924 tarihli Telgraf Telefon Kanunu ile yurdun her yerinde telefon işletme yetkisi hükümette toplanmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk posta pulları 1925 yılında tedavüle çıkarılmıştır⁸⁹.

Cumhuriyetin ilk yıllarında posta hizmetinin yurt genelinde yaygınlaştırılması için büyük gayret gösterilmiştir. Atatürk, savaş yıllarında olduğu gibi Cumhuriyet'te de haberleşme alanındaki gelişmelere büyük önem vermiş ve dönemin kısıtlı olanaklarına rağmen teknolojik gelişmeleri yakından izleyip bunların ülkede uygulamaya geçirilmesini istemiştir. Atatürk bu düşünce ve posta işleyişini daha verimli hale getirmek amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasını sağlamış, bazen de yabancı uzmanlar getirterek onların görüşlerini almıştır. 1924

⁸⁶ Tanrikut 1984, 673.

⁸⁷ Ağcaer 2003, 12.

⁸⁸ Bkz. 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu

⁸⁹ Tanrikut 1984, 675.

yılında Türkiye'ye gelen Leipzig Posta Müdürü Krauzer bu uzmanlardan biridir⁹⁰. Cumhuriyetin ilk yıllarında, posta haberleşmesinde o güne kadar büyük eksiklikleri bulunan posta ulaştırması konusunda da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin, 1923 yılında posta kara yolu 2500 km. iken bir yıl sonra iki katına çıkarılarak 5350 km. ye ve 1928 yılında ise 20259 km. ye ulaşılmıştır⁹¹. Posta sürücüleri, ülkede demiryolları yaygınlık kazanmadan önceki dönemlerde kervan yollarını kullanmıştır. Oysa Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda artan demiryolu ağları, motorlu taşıtların zor bulunduğu bir dönemde Anadolu'da posta taşımacılığı konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. İlk kez 1926 yılında yurt dışına posta ulaştırmak için hava postaları hizmete girmiş, aynı yıl *Air France* ve *Aero Espresso Italiana* şirketleri ile antlaşmalar yapılmıştır⁹². Cumhuriyet Döneminde posta taşımacılığı yollarında sürekli gelişim yaşanırken, haberleşmede denizyollarının kullanımı konusunda fazla ilerleme kaydedilememiştir. Bu dönemde yapılan girişimler yalnızca posta haberleşmesine yönelik olmamış, gelişen teknolojinin sağladığı olanaklardan da yararlanılmıştır.

Ülkemizde 1926 yılına kadar İstanbul'dan başka bir yerde düzenli bir telefon tesisatı kurulmamıştır. Teknolojik gelişmelerin getirisi olarak 4 Şubat 1924 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen Telgraf Telefon Kanunu ile Türkiye'de telefon şebekeleri belli bir sisteme oturtulmuştur⁹³. Cumhuriyetin ilk yıllarında telefon konusunda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise 1925 yılında Ankara ve İstanbul'da, uluslararası haberleşmeye olanak sağlayan güçlü bir telsiz telgraf ve telsiz telefon tesisi inşaatına başlanmasıdır. Ankara ve İstanbul'daki bu iki istasyon 1927'de tamamlanarak işletmeye açılmıştır. Böylece Balkan ve Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilk otomatik telefon santrali Ankara'da tesis edilmiş, bu yatırımlar sonucunda 1928 yılına gelindiğinde yurtiçi telgraf trafiğinde büyük bir artış sağlanmıştır⁹⁴. Cumhuriyetin ilk on yılında posta ve telgraf merkezlerinin sayısında genel bir artış olmasına karşın 1929 ile 1931 yılları arasında dünya genelinde görülen ekonomik kriz nedeniyle bir azalma olmuş ve 1930'lu yılların ortalarından itibaren telekomünikasyon yatırımları azalmıştır.

Cumhuriyet Dönemi posta tarihinde posta hizmetlerindeki gelişim irdelendiğinde, 1944 yılında kurulan PTT Meslek Okulu'nun büyük önem taşıdığı dikkati çekmektedir. 1953'e kadar Uzman Postacı yetiştiren okul, lise düzeyinde yatılı eğitim vermiş ancak ekonomik nedenlerle 1953 yılında kapatılmıştır⁹⁵. Yine bu dönemde Atatürk Devrimleri'nin

⁹⁰ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 24.

⁹¹ Aşlan 1990, 401.

⁹² Geçmişten Günümüze Posta 2007, 237.

⁹³ Age., 254.

⁹⁴ Aşlan 1990, 391.

⁹⁵ Geçmişten günümüze posta 2007, 246.

hayata geçirilmesi sonucu Latin harflerinin kullanılmaya başlanması ve artan okuryazarlık ile ülkede posta ve telgraf haberleşmesinde sayısal bir artış sağlanmıştır. Cumhuriyetle birlikte PTT işletmesinde görülen bu gelişmede posta nakil araçlarının artması ve köy postalarının kurulması da etken olmuştur. Demiryolunun ulaşamadığı ve karayolu ulaşımı için gerekli aracın sağlanamadığı yerlerde Osmanlı Dönemi'nde olduğu gibi atlı postacılar hizmet vermeye devam etmiştir. Tüm Anadolu'da yaygın şekilde görev yapan atlı postacılar ve köy postaları, önceleri yalnızca adi evrak götürebilmiş, ancak 1948 yılında yapılan düzenlemeyle gazete, pul ve kartpostal satışı da yapmıştır⁹⁶. Bu gelişmeyle birlikte taşrada atlı postacıların önemi artmıştır.

PTT'ye yapılan yatırımlar İkinci Dünya Savaşı sırasında azalmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşına girmemiş, ancak savaşın ekonomik etkilerini tüm dünyada olduğu gibi yoğun şekilde yaşamıştır. 1940'lı yıllar ve sonrasında ülke genelinde telefon ağı artmış ve bunun sonucunda telgraf haberleşmesinde bir azalma meydana gelmiştir. Telgraf kullanımının azalmasının sebeplerinden biri de 1938 yılından itibaren az sayıda da olsa kullanılmaya başlayan teleks olmuştur. Ülkemizde ilk kez 1938 yılında Anadolu Ajansı tarafından kullanılan teleks, bu tarihten sonra özellikle haber ajansları tarafından etkin şekilde kullanılmış, 1950 yılına gelindiğinde ise manüel olarak PTT'de kullanılmaya başlanmıştır⁹⁷. 1951 yılından sonra özel ve resmi kuruluşlarda teleks kullanımı yaygınlaşmıştır.

PTT'nin örgütsel yapısını incelediğimizde Cumhuriyetin kuruluşundan 1933 yılına kadar olan dönemde PTT'nin İçişleri Bakanlığına bağlı bir Genel Müdürlük olarak çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir. PTT Genel Müdürlüğü'nün 1926'da merkez teşkilatına bağlı alt birimleri Telgraf İşleri Müdürlüğü, Fen Müdürlüğü, Posta İşleri Müdürlüğü, Zat İşleri Müdürlüğü, Tetkik ve Hesap Müdürlüğü, Yapı ve Levazım Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği, Heyet-i Teftiş-i Riyaseti ve Posta ve Telgraf İhtisas Mektebinden oluşmaktadır⁹⁸. Bu yıllarda ülke on üç bölgeye ayrılmış ve bu bölgeler doğrudan doğruya PTT Genel Müdürlüğü'ne bağlı birer başmüdürlük tarafından idare edilmiştir. Başmüdürlük kurulan iller Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Konya, Sivas, Kastamonu, Erzurum, Trabzon, Van ve Adana'dır. Edirne Başmüdürlüğü 1931 yılında kapatılmış ve İstanbul Başmüdürlüğüne bağlanmıştır⁹⁹. PTT Genel Müdürlüğü idari anlamda 1933 yılına kadar İçişleri Bakanlığına bağlıyken önce Bayındırlık Bakanlığına bağlı bir Genel Müdürlük statüsüne getirilmiş, daha sonra Posta Telgraf ve Telefon (PTT) İşletmesi Genel Müdürlüğü adını alarak Ulaştırma Bakanlığına bağlı Genel Müdürlük olmuştur. PTT'nin örgütsel

⁹⁶ Age., 240.

⁹⁷ Diker, 1995, 155.

⁹⁸ Alşan 1990, 392.

⁹⁹ Aşlan 1990, 393-394.

yapısında 1954 yılında köklü bir değişiklik yapılmış ve KİT olarak yeniden yapılandırılmıştır. 1954 yılında Kamu İktisadi Teşebbüsü olan PTT Genel Müdürlüğü, 1984 yılında Kamu İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yeniden düzenlenmesi ile KİK statüsüne getirilmiştir¹⁰⁰. PTT'nin örgütsel yapısında yapılan değişimler yakın tarihimizde de devam etmiştir. 1994 yılında PTT İşletmesi Genel Müdürlüğü, hükümetin yaptığı özelleştirme ile T.C. Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü ve Türk Telekomünikasyon A.Ş. şeklinde ayrılmıştır. 2000 yılında kurumda isim değişikliği yapılmış ve 'T.C. Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü' (P.İ.) olan isim 'T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü' (PTT) olarak değiştirilmiştir¹⁰¹.

¹⁰⁰ Ulaştırma ve Haberleşme 1991, 205.

¹⁰¹ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 265.

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA POSTA TARİHİ

2.1 Osmanlı Dönemi Posta Tarihi

Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'daki illerde düzenli bir posta hizmetinden bahsedilememektedir. Özellikle telgrafın kullanımından önce Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Antalya'da da sivil haberleşme olanaklarının çok kısıtlı olduğu bilinmektedir. Antalya'nın coğrafi özelliklerine ve zorlu kara ulaşımına bakıldığında, durumun zorluğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu durumu dikkate aldığımızda; Göller Bölgesi'nden geçen Antalya ile Konya arasındaki Uluslararası Ticaret Yolu ve Antalya'yı Isparta'ya, oradan da ana ticaret yollarına bağlayan Kuzey Yolu¹⁰² Antalya'da benzer coğrafi koşullara sahip illerde olduğu gibi haberleşme amacıyla da kullanılmıştır. Posta haberleşmesinin çok ender yapıldığı dönemde halk, özellikle şehirlerarası haberleşme ihtiyacını kısıtlı seçenekler arasında kendi imkanları ile karşılamaya çalışmıştır. Bu seçeneklerden ilki postaların bizzat iletilmesidir. Ancak bu iş herkesin başvuramayacağı kadar masraflı ve 16. yüzyılın ortalarından itibaren de oldukça tehlikeli bir girişimdir. İkinci seçenek ise, haberin ulaştırılmak istendiği yere giden kişilerden yararlanmak olmuştur. Bu kişiler arasında hacılar, ulak ya da özel ulaklar veya gezgin ozanlar bulunmaktadır¹⁰³.

Antalya 19. yüzyılda İdari yönden Teke Sancağına bağlı bir kazadır. Konya Vilâyeti'ne bağlı Teke Sancağı'nın idari ve siyasi öneminden dolayı, Antalya 1913 yılında Konya Vilayeti'nden ayrılmıştır¹⁰⁴. Antalya'nın Osmanlı Dönemi Tarihi hakkında en önemli bilgi kaynaklardan biri Konya Vilayet Salnameleridir. 1913 yılına kadar olan Konya Vilâyeti Salnamelerine göre; 1873/1874 yıllarında Antalya'da birkaç kamu kuruluşunun yanında telgrafhane de bulunmaktadır. O dönem Antalya Telgrafhane Müdürü Faik Efendi, Muhabere Memuru ise Rıza Efendi'dir¹⁰⁵. 1882/1886 yılları arasında ise Antalya Telgrafhane Müdürü Adil Efendi ve Muhabere Memuru Tevfik Efendi'dir. Ayrıca bu yıllardan itibaren resmi posta taşımacılığı için tatarlar yerine, yalnızca Isparta ve Burdur'a olmak üzere posta arabaları işletilmiştir. Antalya'dan İstanbul ve Konya'ya gönderilmek istenen mektuplar ise Isparta Postanesi tarafından iletilmiştir. Bu dönemde kullanılan yollarla Antalya'dan merkez vilayet olan Konya'ya uzaklık 73 saat, Antalya-Isparta arasındaki uzaklık 31 saat, Antalya-Burdur

¹⁰² Armagan 2004, 96.

¹⁰³ Tanrıkut 1984, 252.

¹⁰⁴ Gönüllü 2008, 9.

¹⁰⁵ Konya Vilayet Salnamesi 1290, 77.

arasındaki uzaklık ise 25 saat olarak kaydedilmiştir.¹⁰⁶ 1887/1888 yıllarında Antalya Telgrafhane Müdürü Süleyman Efendi, Muhabere Memuru Değiran Efendi ve muavini Hilmi Efendi göreve gelmiştir¹⁰⁷. Salnamelerde sözü edilen telgrafhane, o dönemde idari anlamda kaza durumunda olan Antalya'nın vilayet ve sancaklarla olan haberleşmesini ve daha çok asayişli ilgilendiren konuların merkez nezaretlere bildirilmesini sağlamıştır. Telgrafhanenin yerine ilişkin kesin bilgi yoktur, fakat o yıllarda sıkça rastlandığı gibi faaliyetini Hükümet Konağında sürdürmüş olmalıdır. Ancak Antalya 6 Temmuz 1915 tarihinde Fransız gemileri tarafından bombalandığında Memleket Gureba Hastanesi ile birlikte postanenin de büyük zarar görmüş olabileceği¹⁰⁸ dikkate alındığında, 19. yüzyılın sonlarında Antalya'da hükümet konağından bağımsız ve Antalya Limanı yakınlarında bir postanenin yapılmış olabileceği akla gelmektedir.

Osmanlı Döneminde Antalya'da telgrafla ilgili yaşanan en önemli gelişme 1905 yılında hizmete başlayan ülkenin ilk telsiz telgraf istasyonunun Patara'da kurulmasıdır. Osmanlı'nın uzak vilayetlerinden olan Trablusgarp ile Anadolu ve bu yolla hükümet merkezi arasında doğrudan bağlantı sağlamak üzere Alman Telefunken firmasından temin edilen telsiz telgraf donanımı Patara'ya ve Libya'da bir liman şehri olan Derne'ye kurulmuştur¹⁰⁹. Patara Telsiz Telgraf İstasyonu'nda kullanılan makinelerin telgraf işletimi konusunda dönemin lideri İngiltere yerine Almanya'dan alınmasının nedeni, Osmanlı ile Almanya arasındaki ekonomik antlaşmalardır. Yaklaşık yedi yıl hizmet veren söz konusu istasyonlar, 1911'de Trablusgarp Savaşı sırasında İtalyan Donanmasına bağlı gemiler tarafından bombalanmıştır¹¹⁰. Yeniden faaliyete geçirilemeyen telgraf istasyonuna ait kalıntılar, günümüzde Patara Antik Kenti sınırları içinde yer almaktadır (Res. 1a, 1b).

Ülke genelinde haberleşme için 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kervan yollarından çok demiryolları kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişimin en önemli sebebi kuşkusuz Anadolu'daki demiryolu hatlarının artmasıdır. Ancak 19. yüzyılda Antalya'da posta taşımacılığı için demir yolları kullanılmadığından karayolu ulaşımına yoğunluk verilmiş ve yeni yollar açılmıştır. Posta taşımacılığında denizyolu daha çok yabancı şirketlerin elinde olmuştur. 19. yüzyılın ortasından sonrada ticaret eylemleri yoğunlaşsa da Antalya, büyük hinterlandı olan bir liman şehri haline gelememiştir. Antalya'nın büyük bir liman şehri olamamasının nedenlerinden ilki, üç tarafını saran yüksek dağ sıraları olması ve bunun yarattığı ulaşım güçlüğüdür. Buna rağmen Antalya Limanı 19. yüzyılda posta

¹⁰⁶ Konya Vilayet Salnamesi 1300, 180-181.

¹⁰⁷ Konya Vilayet Salnamesi 1305, 179-181.

¹⁰⁸ Sarıçelik 2007, 177.

¹⁰⁹ Oral 2009, 57.

¹¹⁰ Oral 2009, 57.

haberleşmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle yabancı vapur şirketleri, Osmanlı Devleti'ndeki sivil deniz taşımacılığının yetersizliğinden ve kapitülasyonların sağladığı avantajlardan faydalanarak, vapur deniz taşımacılığında yolcu ve eşya taşımanın yanı sıra posta taşıma işini de yürütmüştür. Bu şirketlerin en önemlilerinden biri, 1868'den 1880'li yılların ortalarına kadar faaliyetlerini sürdüren, İngiliz armatör Mr. Bell tarafında kurulmuş ve merkezi İzmir olan “*Bell's Asia Minor Steamship Company*” vapur şirketidir. Söz konusu şirket Sakız, Çeşme, Samos, Kalymnos, Kos, Simi, Rodos, Kaş, Antalya, Anamur, Mersin ve İskenderun limanları arasında Bellona ve Tzoura isimli gemileri ile posta taşımacılığı yapmıştır¹¹¹. Bunun dışında 1882 yılından itibaren uzun süre İngiliz kumpanya vapurlarından *Pavna* ve *Antuan* isimli vapurlar dönüşümlü olarak haftada bir kez Antalya'ya gelip gitmiştir¹¹².

Antalya'nın posta haberleşmesinde yabancı devletlerin faaliyetleri vapur posta taşımacılığıyla sınırlı kalmamıştır. Trablusgarp savaşından sonra güneybatı Anadolu'da egemen olmak isteyen İtalya, Antalya'nın haberleşme tarihinde yer alan en önemli yabancı devlet olmuştur. İtalya daha 1913 yılında Antalya'da bir konsolosluk ile 1914 yılında bir okul ve bir hastane açarak işgal siyasetini oluşturacak faaliyetlere etkin bir şekilde başlamıştır¹¹³. İtalyanların Birinci Dünya Savaşı sırasında Antalya'daki faaliyetleri durmuşsa da 28 Mart 1919 tarihinde Antalya İtalya tarafından resmen işgal edilmiştir. Antalya'da bu işgalden kısa süre sonra İtalyanların denetiminde bir posta ve telgraf merkezi açılmıştır. Antalya'da İtalyanların bir postane açtıkları, Antalya Mutasarrıflığı'ndan Hariciye Nezareti'ne gönderilen 20 Ekim 1919 tarihli belgede de görülmektedir (Res. 4). Yazışmaya İtalyanların postane kurma ve ücret karşılığında hizmet verme istekleri şu şekilde yansımıştır:

Hariciye Nezareti Celilesine;

İtalyanların ahiren daire-i hükümet karşısına bir telsiz telgraf istasyonu tesis etmeye başladıkları görülmesi üzerine lede-t-tahkik mezkûr müessesenin ihdasından bir hafta sonra ücreti mukabilinde tüccar telgraflarının ahz ve teatisine başlanacağı Posta ve Telgraf Müdüriyeti'nden bildirildiğine ve bu babdakuvva-yi işgaliye komutanlığından ne yolda beyanatta bulunulduğuna dair tafsilatı için İtalyan mümessil-i siyasiliği nezdinde teşebbüsat icrası lüzumuna havi Antalya Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafnamenin sureti leffen cenab-ı âlilerine irsal kılınmış olmakla suret-i işara nazaran mukteza-yı halin ifası ve inba'sı rey-i âli-i nezaretpenahileridir ol babda emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir¹¹⁴.

¹¹¹ Demir 2005, 10.

¹¹² Bkz.: Konya Vilayet Salnamesi 1300; 1303; 1305.

¹¹³ Dayar 2011, 41.

¹¹⁴ BOA. HR. SYS. 2557-5, Lef. 128

Antalya'daki İtalyan Postanesi, bugünkü Cumhuriyet Meydanı'nın batısında konumlanmaktadır¹¹⁵ (Res. 2). İtalya'nın bu hamlesi işgal siyasetinin bir parçası olarak şaşkınlık yaratmamıştır çünkü bu girişimlerin temelleri daha önceki yıllarda kendini göstermiştir. Bu bağlamda 1912 yılının sonlarından itibaren Anadolu'dan sağlayacağı çıkarlar için Osmanlı devletinden imtiyazlar alarak özellikle ulaşım ve mahalli haberleşme gibi konularda yatırım yapmayı planlamıştır¹¹⁶. Bu planlar doğrultusunda İtalyanların Antalya bölgesindeki faaliyetleri dönemin yazışmalarında açıkça görülmektedir. Örneğin Konya Valisi tarafından 8 Temmuz 1919 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne çekilen şifre telgrafta Burdur'a bağlı Kurna Altı Köyü mevkiinde İtalyanların bir telsiz telgrafhane inşasına başladıkları ve 10 Temmuz 1919 tarihinde Antalya Sancak Yönetimi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifre telgrafta, İtalyan askerlerinin karaya çıkarken yanlarında askeri mühimmatın yanı sıra telsiz-telgraf cihazları getirdikleri belirtilmiştir¹¹⁷. İtalyanlar Antalya'yı işgal ettikten sonra Birinci Dünya Savaşı döneminde işletilemeyen İtalyan okulunu ve hastanesini daha büyük kapasitelerle tekrar faaliyete geçirmiş, ayrıca Antalya'da sur dışında bir de telsiz-telgraf istasyonu açmıştır. Ancak İtalyanların daha işgal başlamadan önce de Antalya'da bir telsiz-telgraf istasyonu açtıkları bilinmektedir¹¹⁸. Antalya'da şimdiki stadyumun bulunduğu yerde işgal yıllarında İtalyanlar tarafından açılan telsiz-telgraf istasyonu 25 Ağustos 1922 tarihinde kapatılarak koruma altına alınmıştır¹¹⁹.

2.2 Milli Mücadele Dönemi Posta Tarihi

Milli Mücadele yıllarında Antalya cephe gerisi hizmetleri ile ülke savunmasına büyük katkı sağlamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında işgalci birliklerden silah ve malzeme satın alınmış, Antalya'dan Kuvayı Milliye'ye aktararak silahlı mücadeleye destek sağlanmıştır. Ayrıca Mondros Mütarekesi'nden sonra Milli Mücadelenin yürütme organı olarak görev yapan Heyet-i Temsiliye, Antalya'yı silah temini ve istihbarat bilgilerinin sağlanmasının yanı sıra, zafer kazanılmasında önem taşıyan/taşıyacak asker toplama sahası olarak da değerlendirmiştir. Bu özellikleri ile Antalya tam bir cephe gerisi olarak ele alınmış ve bu konuda faydalanılmıştır¹²⁰.

Antalya'nın Milli Mücadele Dönemi'nde kazandığı nitelik, ülkenin posta tarihi açısından çok önemlidir. Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk, Antalya Postanesinin Batı Anadolu'daki tek güvenli postane olması nedeniyle merkez postane olarak kullanmış ve

¹¹⁵ Çimrin 2007, 228.

¹¹⁶ Çelebi 2006, 170.

¹¹⁷ Gönüllü 2008, 45-46.

¹¹⁸ Çelebi 2006, 177.

¹¹⁹ Çimrin 2007, 256.

¹²⁰ Moğol 1997, 258-261.

önemli kararları Antalya Postanesi aracılığıyla duyurmuştur. Böylece Milli Mücadele yıllarında Antalya, özellikle istihbarat yönünden Anadolu'daki en önemli şehirlerden biri konumuna gelmiştir. Bu durumun nedenlerinden biri de İtalyan işgali altında Antalya'da Kurtuluş Savaşında aktif bir cephenin açılmamasıdır. Şehir işgal edilmiş fakat İtalyan işgal siyasetinin bir getirisi olarak birkaç asayiş olayı dışında ciddi bir çatışma yaşanmamıştır. İtalyanlar işgal ettikleri Antalya'da, halka gayet yardımsever ve ılımlı davranmış, hatta işgal günlerinde Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki ilerleyişini önlemek düşüncesiyle adeta Türkiye'nin bağımsızlık savaşını desteklemiştir. İtalya'nın bu desteğinin sebebi, Batı Anadolu'da ele geçirmeyi planladıkları toprakların Yunanistan tarafından işgal etmesi ve böylece iki ülkenin çıkar çatışması içine girmesidir. Sivas Kongresi'nden sonra Yunan işgalinin hızlanmasıyla birlikte, Anadolu'daki telgrafçıların çoğu İstanbul Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğü'nün emir ve talimatlarını yerine getirmemiş ve kendilerine yönetim yeri olarak Atatürk'ün önderliğindeki direniş güçlerini görmüştür. Öyle ki İzmir ve Antalya civarındaki Fen Mufettişleri, Kuvayı Milliye'ye hizmet etmiş, telgraf ve telefon hatları çekerek her türlü muhabere bilgisini vermiştir¹²¹.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Antalya, Miralay Refet Bey'in çalışma bölgesinde yer almıştır. Atatürk, Antalya ile Rodos ve Avrupa arasında istihbarat için gizli bir haber alma ağı kurulmasını istemiş ve o tarihte Nazilli'de bulunan Refet Bey'e bu isteğini bildiren bir telgraf göndermiştir¹²². Yapılan çalışmaların ardından Rodos kanalı ile Avrupa'ya bir iletişim kapısı açılmış ve kuryeler bu yolu kullanarak gidip gelmiştir¹²³. Bu iletişim kanalından önce Kurtuluş Savaşının gidişatıyla ilgili haberlerin dağıtımı bağımsız bir Türk haber ajansı olmadığı için Antalya'daki İtalyan Telgrafhanesi aracılığıyla yapılmıştır. Ayrıca Atatürk, 16/17 Mart 1920 tarihlerinde 20. Fırka Komutanlığı'na çektiği telgrafta bu haberleşmenin yalnızca Anadolu ile sınırlı kalmayıp, haberlerin bir kopyasının Ankara'ya gönderilecek şekilde dış ülkeleri de kapsamalarının daha iyi olacağını savunmuştur¹²⁴.

Haberleşmenin büyük önem kazandığı Milli Mücadele Dönemi'nde, Atatürk yalnızca posta ve telgraftan yararlanmayı yeterli bulmamış, bu düşünceyle 6 Nisan 1920 tarihinde haber yayını Anadolu'daki telgrafhaneler aracılığı ile yapacak Anadolu Ajansı'nı kurmuştur¹²⁵. Bu dönemde Anadolu'da faaliyetlerini sürdüren diğer haber ajanslarının etkinlikleri azaltılarak Anadolu Ajansı en önemli haber alma aracı haline getirilmiştir. Atatürk, 14 Nisan 1920 tarihinde Refet Bey'e gönderdiği telgrafta Anadolu Ajansı'nın

¹²¹ İstiklal Harbimizde Ptt 2009, 193.

¹²² Age., 215.

¹²³ Çimrin 2007, 205.

¹²⁴ Özkaya 2007, 48.

¹²⁵ Özkaya 2007, 50.

kuruluş ve teşkilatlanma sürecinde yurtdışı temsilciliklerinin zaman içinde kurulmasına kadar geçecek süre zarfında dış dünya ile bağlantının Antalya'daki İtalyan Ajansı ile sağlanmasını ve bu yolla dış basından bilgilerin düzenli olarak Ankara'ya bildirilmesini emretmiştir¹²⁶.

Anadolu Ajansı'nın Kurtuluş Savaşı yıllarında Antalya'da bastığı Fransızca bültenler, Atatürk ve Gazeteci Yunus Nadi Bey'in girişimleriyle Antalya'da kurulan istihbarat merkezinden dış dünyaya seslerini duyurmak için "*Bureau d'information-Adalia*" (Enformasyon Bürosu-Antalya) adlı Fransızca yayınlar yapılmıştır. Anadolu Ajansı kurulduktan sonra Milli Mücadele haberlerinin yurdun dört bir yanına ve yurtdışına ulaştırılabilmesine yönelik çalışmalar Antalya Telgrafhanesi'nden gerçekleştirilmiştir¹²⁷. Milli Mücadele yıllarında Antalya'da cephe açılmamasına karşın, nispeten güvenli haberleşme olanaklarıyla cephe gerisinde savaşa büyük destek verilmiştir.

Antalya'nın Milli Mücadelede haberleşme anlamında savaşa sağladığı katkı yalnızca istihbarat ve Telgrafhaneyle sınırlı kalmamıştır. Antalya Hava Komutanlığı emrinde üç subay ve bir sivilden oluşan Posta Sansür Heyeti; Şubat 1922'de Antalya'dan batı cephesine gidecek uçakla ellerindeki postayı Akşehir'e göndermeyi düşünmüş, heyettekiler bunun için pilotla ve dönemin Posta Müdürü Zülfü Bey'le görüştüktan sonra 'İlk Tayyare Postasının Pulu' olarak tedavülde bulunan 1917-1918 baskısı Viyana emisyon pullarından 7 çeşidini seçerek bunlara dönemin Anadolu Gazetesi Matbaası'nda kırmızı renkte '*Antalya Hatırası 7.2.37*' yazan sürşarjları bastırmıştır. Böylece postalar uçakla gönderilmiş ve sürşarj edilen pullar ilk tayyare postası pulu sayılmıştır¹²⁸.

2.3 Cumhuriyet Dönemi Posta Tarihi

Ülkede demiryolu ağı kurulmadan önce posta taşımacılığında kullanılan kervan yollarının altı büyük postasından biri de İstanbul-Kütahya-Afyonkarahisar-Isparta-Antalya-Alanya arasında işlemiştir¹²⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarında Antalya ile Burdur arasında haftada dört gün, Antalya-Alanya ve Akseki ile Antalya-Elmalı arasında haftada iki gün posta taşımacılığı yapılmıştır. Burdur'a 1936 yılında tren yolunun gelmesiyle her gün Antalya-Burdur arasında işleyen posta arabası tren seferlerine göre düzenlenerek haftada üçe indirilmiş, 1942 yılında ise tekrar dörde çıkarılmıştır¹³⁰. Cumhuriyetin ilk yıllarında Antalya-Burdur telgraf hattına; Antalya-Korkuteli-Elmalı-Finike, Elmalı-Kaş, Antalya-Serik-Manavgat ve Alanya-Manavgat-Akseki-İbradı telgraf hatları bağlanmıştır¹³¹.

¹²⁶ Başboğa 2007, 109-110.

¹²⁷ Çimrin 2007, 206.

¹²⁸ Çimrin 2007, 239.

¹²⁹ Güçlü 1997, 92.

¹³⁰ Güçlü 1997, 93.

¹³¹ Güçlü 1997, 93.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de halkın günlük yaşamında telgraf ve telefon kullanımı yaygınlık kazanamamıştır. Antalya’da da aynı yıllarda halkın kullanımına açık telefon hatları henüz kurulmamıştır. Savaşın çikali birkaç yıl olmuş ve yoksulluk tüm ÷lkede olduğu gibi Antalya’da da uzun yıllar devam etmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşundan kısa bir süre önce İtalyanlara ait işgal güçleri Antalya’dan çekilmiş, ancak kendi istekleriyle kalanlar da olmuştur. Halen faaliyette olan İtalyan Hastanesi’nde görev yapan Doktor Amato bu kişilerden biridir. Doktor Amato, 1925 yılında görev yaptığı hastaneye telsiz-telefon hattı yaptırmak istemiş, bu durum halk arasında şaşkınlık ve hayret yaratarak dönemin gazete haberlerine yansımıştır¹³². Anlaşıldığı kadarıyla o yıllarda Antalya’da böyle bir haberleşme olanağı tesis etmek oldukça zordur ve özellikle yabancılar tarafından yapılan bu tarz girişimlere temkinli yaklaşılmıştır.

Cumhuriyetle birlikte gelişen posta ve telgraf ağı ve haberleşmeye yapılan yatırımlar Antalya’da da kendini göstermiştir. Ardı ardına yapılan reformlarla haberleşmede çağın araç ve sistemleri kullanıma sokulmuştur. Türkiye’ye 1929 yılında gelen yabancı posta ve telgraf uzmanlarından Karl Orth, Boldow ve Mayer Antalya’ya da gelerek incelemelerde bulunmuş ve ÷lkelerine döndüklerinde yapılması gereken yeniliklerle ilgili Ankara’ya bir rapor sunmuştur¹³³. Antalya’da, 1937 yılında Taşra Teşkilatı’nda yapılan değişiklikle Genel Müdürlüğe bağlı bir Postane İl Müdürlüğü kurulmuş, ancak bunun için yeni bir bina yapılmamış, Tophane Parkı’nın kuzeybatı ucunda, 1928 yılında inşa edilmiş ve artık işletilmeyen Park Otel binası kullanılmıştır¹³⁴ (Res. 3). Binanın bulunduğu yer, günümüzde Cumhuriyet Meydanı adını taşımaktadır. Postane binası 1960’lı yıllarda yıkılmış, ancak yerine 1964 yılında Ulusal Yükseliş Anıtı yapılmıştır.

Antalya’daki telefon kullanımını incelediğimizde, ilk olarak 1934 yılında gündeme gelen telefonun 1947 yılında şehirlerarası niteliğe bürünerek, Antalya’ya 40 km uzaklıktaki Bademağacı kasabasına kadar geldiği gör÷lmektedir¹³⁵. Şehirlerarası telefon hattına 1948 yılında bağlanan Antalya, o yıl bu imkandan yararlanamamış ve telefon santralinin 100 hatlık kısmı kablo yetersizliği nedeniyle kullanılamamıştır¹³⁶. 1950 yılından itibaren Antalya PTT’sinde 200 abonelik bir telefon santrali kurulmuş, bir yıl sonra İstanbul ve İzmir’le görüşmeler başlamış ve başvurular belli saatler arasında buraya yapılmıştır¹³⁷. Antalya’nın

¹³² İlgili Haber için Bkz. Dayar 2011, 79.

¹³³ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 243.

¹³⁴ Çimrin 2007, 627-628.

¹³⁵ Güçlü 1997, 93.

¹³⁶ Güçlü 1997, 93.

¹³⁷ Gönüllü 2008, 184-185.

kırsal kesimlerinde böyle bir olanak olmadığından ancak acil durumlarda jandarma karakollarında bulunan manyetolu telefonlar kullanılmıştır¹³⁸.

Antalya'nın bazı nahiyyelerinde 1950'li yılların başında PTT idaresi tarafından bir merkez açılmış, ancak burada yalnızca posta işleri yerine getirilmiş, telgraf haberleşmesi yapılmamıştır. Bu yerleşim birimlerine telgraf hattı çekilmesi talep edildiğinde telgraf direğinin, telgraf tel ve fincanın bedelinin bölge halkı tarafından ödenmesi istenmiştir¹³⁹. Antalya Postanesi'ne 1954 yılında bir İtalyan firması tarafından şehirlerarası telefon görüşmesini takviye etmek amacıyla yeni bir kromportör getirilmiş ve uluslararası telefon görüşmeleri başlamıştır¹⁴⁰. Yurtdışı haberleşmeleri için 1977 yılında Antalya-İtalya arasında 480 kanallı ilk denizaltı kablosu döşenmiştir¹⁴¹.

Demiryollarının 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşmasıyla haberleşme işlemleri kervan yollarından demiryollarına geçmiştir. Demiryolu bulunmayan Antalya'da posta taşıma işi yazın otomobil kışın binek hayvanları ile yapılmıştır. Antalya posta taşımacılığında Osmanlı Dönemi'nden beri devam eden atlı postacılar varlıklarını 1970'li yıllara kadar sürdürmüştür (Res. 5). Antalya'nın posta tarihinde önemli yeri olan atlı postacılar, özellikle Antalya'nın kırsal kesimlerine ve köylerine merkezden aldıkları postaları ulaştırmıştır. Antalya'nın merkezindeki posta taşımacılığı, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Burdur'a gelen trenlerden alınan postaların kamyonlarla şehir içinde dağıtılmasıyla yapılmıştır¹⁴². Bunun nedeni Antalya'da demiryolunun bulunmamasıdır. Cumhuriyet Dönemi'nde karayollarında yapılan düzenlemelerle ulaşımda ve posta taşımacılığında kullanılan yollar giderek kısalmış ve böylece gönderiler daha çabuk ulaştırılmıştır. Antalya'nın posta taşımacılığında deniz yolunun kullanımına, haftada bir limana uğrayan resmi posta vapurları ile devam edilmiştir¹⁴³.

Antalya PTT Başmüdürlüğü 1987 yılına kadar Isparta PTT Bölge Başmüdürlüğü'ne bağlı hizmet vermiş, bu tarihten sonra alınan kararla Bölge Başmüdürlüklerinin kaldırılması üzerine, Isparta Bölgesi'nden ayrılarak 03.08.1987 tarihinde bağımsız bir Başmüdürlük olarak kurulmuş ve Antalya PTT Başmüdürlüğü adını almıştır. 1994 yılında PTT'nin örgütsel yapısında yapılan düzenlemeyle PTT, Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü ve Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi şeklinde yeniden yapılandırılmıştır. Bunun sonrasında Antalya'da Güllük Caddesi'nde kuruma ait bina, kreş ve gündüz bakımevinin bulunduğu alanda hizmet vermeye başlamıştır. Kasım 1994 tarihinden itibaren yine Güllük Caddesi'nde yer alan yeni binasına taşınmış olup, günümüzde de bu binada faaliyetlerini sürdürmektedir.

¹³⁸ Çimrin 2002, 474.

¹³⁹ Gönüllü 2008, 185.

¹⁴⁰ Gönüllü 2008, 185.

¹⁴¹ Geçmişten Günümüze Posta 2007, 256.

¹⁴² Çimrin 2002, 474.

¹⁴³ Çimrin 2007, 275.

Antalya Posta İşletmesi Başmüdürlüğü, 2000 yılında yapılan düzenlemeyle ‘Antalya PTT Başmüdürlüğü’ olarak yeniden adlandırılmıştır¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Atılın 2010, 87.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA ve ÜLKEMİZDE POSTA MÜZELERİ

3.1 Dünyada Posta Müzeleri

Dünyada 19. yüzyıldan itibaren gelişen çağdaş müzecilik anlayışı ile özellikle gelişmiş ülkelerde müzelere verilen değer artmıştır. Bu durumla birlikte müzeler yalnızca koleksiyonların sergilendiği yerler olmaktan çıkmış, bağımsız olarak hareket ederek bilimsel, kültürel ve eğitsel donanımlar geliştirerek günümüze dek gelmiştir. Günümüzde müzeler sadece depolama ve sergileme amaçlı nesneler toplayan ve onları gösteren kuruluşlar olmak yerine; belgeleme, eğitim, araştırma, koleksiyon yönetimi, koruma ve onarım, tasarım gibi pek çok alanda bilgi sistemlerini oluşturan, kullanan ve hizmete sunan kurumlara dönüşmüştür¹⁴⁵. Bu gelişmeler sonucunda 20. yüzyılla birlikte çağdaş müzecilikte yeni konular ele alınmaya başlamış ve tematik müzeler oluşturulmuştur. Tematik müzeler, belli konuların uzmanlığı kapsamındadır ve kültürel yaşamın, doğanın, çevrenin anlaşılmasına, farklı kültürel olguların ön plana çıkmasına yardımcı olmanın yanı sıra bu konularda yapılacak araştırmaların artmasını da sağlamıştır¹⁴⁶. Belli bir konu kapsamında kurulan tematik müze çeşitlerinden biri de posta müzeleridir. Birçok ülkede yıllardır varlığını sürdüren posta müzeleri, bulundukları ülkenin posta geçmişini ziyaretçilerine sunmaktadır. Basılan ilk pullar, gönderilen eski mektuplar, telgrafın insan hayatına girişi, postacılar ve onların kullandığı eşyalar gibi posta hizmetleri tarihine ve postacılığa ışık tutan çok sayıda nesne posta müzelerinin araştırma, sergi ve koleksiyon alanlarına girmektedir.

Dünyada iletişim ve haberleşme tarihini konu alan çok sayıda tematik müze mevcuttur. Ancak bu müzeler ele aldıkları konulara göre, kendi aralarında farklılık göstermektedir. Telekomünikasyon (iletişim) müzeleri, filatelik müzeler ve posta müzeleri bunlara birer örnektir. Telekomünikasyon müzeleri telgrafın kullanımından itibaren günümüze dek geçen süreçte iletişimle ilgili tüm cihazları, teknolojileri ve diğer değişimleri ele alırken; filatelik müzeler yalnızca pullar üzerinden haberleşme tarihini anlatmaktadır. Posta Müzeleri ise, genellikle İletişim Müzeleri örneği kapsamında değerlendirilmelerine rağmen iletişim müzelerinden farklıdır. İletişim konusunu daha öze indirgeyerek sadece posta haberleşmesini konusu ile sınırlandırılan bu müzeler, koleksiyonlarında genellikle bulundukları ülkenin posta teşkilatında verilmiş olan haberleşme hizmetlerini ve geleneklerini yansıtmaktadır. Televizyon, radyo, basın, internet vb. kitle iletişim araçları ise posta müzeleri

¹⁴⁵ Uralman 2006, 252.

¹⁴⁶ Yenişehirlioğlu 2008, 248.

yerine iletişim müzelerinin koleksiyonu içinde yer almaktadır. Bu nedenle Posta Müzelerine İletişim Müzeleri'nin daha 'özel' örnekleri gözüyle bakılabilir.

Genel olarak iletişim konusunun ele alındığı müzeler dünyada yaygın bulunan müze çeşitlerindendir. Birçok ülkede iletişim konulu müzeler bulunmaktadır veya küçük filatelik koleksiyonların sergilendiği müzelerde iletişim tarihi ziyaretçilere aktarılmaktadır. Dünyada posta müzeleri içinde Avrupa, Amerika, Asya, Ortadoğu ve Afrika'daki örnekler incelendiğinde Amerika ve Avrupa'dakilerin daha geniş koleksiyonu bulunduğu ve günümüz müzecilik anlayışına daha yakın olduğu görülmektedir. Özellikle ekonomik ve kültürel açıdan dünya çapında gelişmiş ülkeler, posta müzelerinde mevcut posta sistemlerini ve geleneklerini sergilemekte daha başarılı olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin Posta Müzeleri irdelendiğinde sergileme, koruma, araştırma, depolama ve tanıtım gibi temel fonksiyonları sağlamakta belli bir standardı yakaladıkları ve bulundukları kentin en önemli kültürel değerinden birini oluşturdukları dikkati çekmektedir.

3.1.1 Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi

Müzenin oluşumu 1856 yılında, dönemin Kopenhag Posta Şefi Jens Wilken Morch tarafından postacılık ile ilişkili nesnelerin toplanmasıyla başlamıştır. Morch'un 1907 yılına kadar biriktirdiği zengin koleksiyonu Devlet Posta Müdürlüğü'ne bağışlamasından sonra Kopenhag Merkez Postanesi'nde özel bir bölüm bu koleksiyona ayrılmış, ancak yer darlığı nedeniyle yeni binasına taşındıktan sonra 1913'te ziyarete açılabilmiştir. Posta ve Telgraf İşletmeleri 1927'de birleştikten sonra, yine özel bir koleksiyondan gelen telgrafa ilişkin nesneler de eklenmiştir. Müzenin mevcut binası 1923 yılından kalmadır (Res. 6a) ve 5 katta 3000 metrekareden fazla kapalı alana sahiptir. İşletmesini Danimarka Posta ve Telgraf Şirketleri'ne ait bir vakıf yürütmektedir¹⁴⁷.

Müze kompleksinde sergilerin yanı sıra halkın katılımına sunulmuş atölyeler, konferans salonu, toplantı odaları, satış ofisi ve teras katta bir kafe mevcuttur. Binanın alt katlarında ana mekanlar depo ve ofislere ayrılmıştır. Giriş holü, satış ofisi ve yeniçağın haberleşme şeklini anlatan 'Sanal Müze' 1. ve 2. katlardadır. Söz konusu kısımlar bilet alınmadan da ziyaret edilebilir ancak sergi kısmına giriş için satış ofisinden bilet alınmaktadır. Kalıcı Sergi 3.katta art arda gezilen üç salondan oluşmakta ve tarihsel bir dizinde Danimarka posta ve iletişim tarihini 17.yüzyıl'dan günümüze kadar sergilemektedir. Halkın da katılabildiği bazı aktivitelerin düzenlendiği atölye de bu kattadır. Bunu yanı sıra 4. katta toplantı salonu ile geçici sergi salonu, 5. katta ise teras kafe yer almaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Nielsen 1987, 4.

¹⁴⁸ Wistoft, 3-7; 20; 68-69.

Kalıcı serginin 1. Salonunda Danimarka Kraliyet Postası'nın 17. - 19. yüzyıl arası dönemi sergilenmektedir¹⁴⁹. Bu dönemi anlatan resimler ve gravürler, replika posta arabaları ve üniformalı posta memuru olarak giydirilmiş mankenler bulunmaktadır¹⁵⁰ (Res. 6b). Dönemin posta tarihi orijinal posta belgeleri ve restore edilen ekipmanlarla etkileyici bir şekilde anlatılmıştır. Sergi, genellikle salonda duvara gömülü vitrinler ya da askılar şeklinde yapılmıştır. Orta kısımda ise posta arabaları ve üniformalı mankenler gibi daha büyük eserler bulunmaktadır. Burada dönemin posta tarihi sergilenirken, önemli kişilerin orijinal portreleri ve biyografilerine de yer verilmiştir¹⁵¹.

Kalıcı Serginin 2. Salonunda 'İcatlar Çağı' olarak adlandırılan 1849-1920 yılları anlatılmıştır¹⁵². Sanayileşmenin ilerlemesi ile elektrik, motorlu taşımacılık gibi yeniliklerin geldiği dönemde iletişim tarihi anlatımında söz konusu yeniliklerin gelişimine ağırlık verilmiştir. Yakın bir dönem olduğundan telgraf makinesi, ilk çıkan telsizler, posta kutusu, postacı ekipmanı, gibi orijinal malzemelerin tanıtıldığı serginin düzeni daha ziyade açık ya da camekanlı masa şeklinde vitrinlerden oluşmaktadır¹⁵³. Sergi; salonun kenarları boyunca ve daha geniş tutulmuş kesiminde ağırlık kazanmaktadır. Salonun tam ortasında, restore edilen orijinal bir posta ve yolcu kayığı bulunmakta¹⁵⁴ kayığın malzemeleri çevresinde ayrı bir mekan yaratmışçasına sarılmış vitrinlerde sergilenerek içsel bir bütünlük sağlanmıştır (Res. 6c). Ayrıca özgün donanım ile yapılan mankenli canlandırmalardan yararlanılmıştır.

Kalıcı serginin 3. salonu 20. yüzyıla ayrılmıştır. Bu bölümde artık ağırlık kazanan telefon, televizyon gibi yeni iletişim sistemlerinin yanı sıra posta dağıtımının modern çağı, motorlu posta dağıtımı, telefon santralleri gibi konular işlenmiştir. Özellikle telefon ve santral makineleri ile bunlara ilişkin resimler, serginin büyük kısmını oluşturmaktadır. Ancak genel yaklaşım en yakın döneme kadar tüm iletişim sistemlerinden örnekleri gözler önüne sermektir. Bu bölümdeki sergi objeleri; yakın geçmişten olduğu için çoğunlukla restore edilen ya da iyi durumda olan özgün nesnelerden oluşmaktadır. Sergi nesneleri büyük boyutlu olduğundan mekan daha serbest kullanılmış, özellikle telefon kulübesi, posta kutusu, mankenli canlandırma gibi sergi üniteleri salonun orta yerinde, ziyaretçilerin her yönden inceleyebilecekleri şekilde dağıtılmıştır. Salonun duvarlarına ise gömme ve masa vitrinler ile askı panolar dizilmiştir. Müzenin diğer kalıcı sergi salonlarında olduğu gibi, bu salonun duvarlarındaki boşluklarda sergi konusu ile ilgili veya ilgisiz dekoratif tablolar kullanılarak¹⁵⁵

¹⁴⁹ Wistoft, 6-9.

¹⁵⁰ Nielsen 1987, 16-17; 19; Wistoft, 10-13, Res. 014, 092, 044, 049, 500-501.

¹⁵¹ Wistoft, 7; 16, Res. 047.

¹⁵² Age., 21-23.

¹⁵³ Nielsen 1987, 37; Wistoft, 24-35; Res. 780-781; 390; 1050.

¹⁵⁴ Wistoft, 50, Res. 236.

¹⁵⁵ Nielsen 1987, 26.

duvarlara görsel bir zenginlik kazandırılmıştır. Tasarım açısından mekanın köşelerine yerleştirilmiş nostaljik mobilyalarla yanındaki raflarda olan, mobilyanın dönemine uygun telefonlar ve rafın üst kesimine asılmış tablolar, ev görüntüsünü başarıyla yansıtmaktadır¹⁵⁶.

Müzenin atölye kısmında, farklı yaş gruplarını hedefleyen interaktif çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan bazıları ziyaretçilerin deneyebileceği telgraf, maket telefon gibi kalıcı nitelikteki uygulamalar iken, çocuklara yönelik el işi, pul yapımı ya da yetişkinlere yönelik bilgisayarlı öğrenme programlarından oluşan çeşitli uygulamalar da eklenmiştir. Bu aktiviteler genellikle önceden belirlenmiş program kapsamında yürütülürken, okul grupları gibi daha büyük ziyaretçi grupları için özel programlar planlanabilmektedir¹⁵⁷.

Müzede erişilebilirlik dikkate alındığından, işitme ve görme engelli ziyaretçiler için özel rehber yardımı sağlanabilmekte, bedensel engelli ziyaretçiler ise müzenin tümünü tekerlekli sandalye veya koltuk değneği ile gezebilmektedir. Ayrıca engelliler için şehir merkezinden müzeye belli saatlerde özel servis aracı hizmeti verilmektedir¹⁵⁸.

3.1.2 Stockholm Posta Müzesi (İsveç)

Stockholm'de 1906 yılından beri hizmet veren müze, idari olarak İsveç Posta Servisi'ne bağlı olup, İsveç'teki tek posta müzesidir. Müze binası 1720'den beri posta servisine ait 17. yüzyıldan kalma 3 katlı bir yapıdır (Res. 7a). 1869 yılına kadar Stockholm Postanesi burada işlevini sürdürmüştür. Açıldığına birkaç odadan oluşan müze bugün tüm binayı kapsamaktadır¹⁵⁹.

Zemin kat resepsiyon, tuvaletler, atölye ve dükkanın yanı sıra müzenin baş kalıcı sergisini içermektedir. Resepsiyon ve hediyelik eşya dükkanı arasına yerleştirilmiş tezgah arkasındaki bir kapı bağlantısı ile iki üniteyi tek personel işletebilmektedir (Res. 7b). Girişte İsveç'in soğuk iklimi nedeniyle bina tasarımlarında her zaman söz konusu olan büyük bir vestiyer de bulunmaktadır. Resepsiyondan, sergi üniteleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi ve filmler içeren ücretsiz dijital rehber alınabilmektedir. Küçük bir cep bilgisayarı şeklindeki aygıt, eserlere yaklaştırıldığında dokunmatik ekranında eserle ilgili bilgi ve filmlere ulaşılabilen menüler içermektedir. Hediyelik eşya dükkanında pullar, pul setleri, posta yıllıkları, koleksiyon malzemeleri ve çeşitli kartpostallar satışa sunulmaktadır. Yine bu katta 'Mektup - Zamanda Yolculuk' başlıklı kalıcı sergi ile posta tarihi anlatılmaktadır. Binanın ortasındaki büyük salonun geniş mekanında posta arabaları sergilenmektedir. Binanın kenarlarında sıralanan odalar saat yönünün tersine bir dizin izlemektedir. Sergi, genellikle

¹⁵⁶ Wistoft, 60, Res. 1700; 61, Res. 1710; 62, Res. 1720; 63, Res. 1730.

¹⁵⁷ Wistoft, 68-69.

¹⁵⁸ www.ptt-museum.dk

¹⁵⁹ Stridsberg 1993, 3.

tarihsel sıralama gösteren tematik gruplar halinde tasarlanmıştır. İlk odalar 17. ve 18. Yüzyılla başlayıp, sonrakiler deniz ve buz üzerinde kayıklı taşımacılık, askeri posta, demiryolu postası ile yakın tarihe gelip taşra posta servisi, şehir postası, havayolu postası ile posta servisinin günümüzdeki konumuyla sona ermektedir¹⁶⁰. Sergiler genellikle mankenli canlandırmalar ve küçük ölçekli maketli canlandırmalar ile kontektleri içinde yerleştirilmiş kopya veya özgün objelerden oluşmaktadır (Res. 7c). Çalışma ortamında ekipmanı ile birlikte posta memurları, donanımlı ve personelli posta arabaları, özgün malzeme ile posta memuru çalışma masaları serginin genel karakterini başarılı şekilde yansıtmaktadır. Bunlar genellikle dar mekanlarda olduklarından odanın duvarları boyunca yerleştirilen açık sergileme şekli tercih edilmiştir.

Birinci katta; geçici sergi salonları, pul sergisi, film ve konferans odaları ile restoran vardır. Pul sergisi katın yarısına yakın kesimi kaplamıştır. Pul koleksiyonları pulların resimsel, sosyal ve koleksiyon özelliklerine göre düzenlenmiştir. Sergi, pulların tarihi, üretim aşamaları ve baskı tekniklerinin gelişimi, bilinen ve bilinmeyen pul koleksiyoncuları, pul sahtecilikleri ve kartpostalın ün kazanması gibi çeşitli temalar aracılığı ile basit bir pul koleksiyonu görünümünden kurtarılmıştır. Geçici sergi salonlarında müze koleksiyonundan, özel düzenlenen ya da gezici nitelikteki sergilere ve özel konulara yer verilmiştir. Örneğin, günümüzde bu salonlarda 1960'lı ve 1970'li yıllarda İsveç'te ısrarla kullanılan Deneysel Roketli Posta teması işlenmektedir¹⁶¹. Müzenin konferans salonu 60 kişiliktir ve randevu ile organizasyon düzenlenebilmektedir. Restoranın bulunduğu orta kesimde, üst kat yoktur ve restoran cam kaplama çatının altında, genişçe bir orta avlu görünümündedir.

İkinci kat, müzenin arşivi ve bilgi merkezi ile yönetim ofislerinin bulunduğu kattır. Burada ziyarete açık kütüphane, bilgisayar odası, İsveç ve komşu ülkelerin pul koleksiyonları sergilenmektedir. Müzenin arşivinde İsveç Posta Tarihi ile ilgili 80.000'i fotoğraf, toplam 300.000 civarında harita, çizim, mektup, poster, kartpostal gibi özgün belge bulunmakta ve bunlar randevu alınarak incelenebilmektedir. Müzenin Filatelik Koleksiyonunda 4 milyon civarında pul, 90.000 kadar posta evrakı ve orijinal baskı kalıpları bulunmaktadır¹⁶².

Müzenin bodrum katı depolara ve çocuk etkinliklerine ilişkin salonlara ayrılmıştır. 'Küçük Postane' adlı çocuk bölümünde, çocuklara yönelik aktiviteler 4 odada toplanmıştır. Burada her hafta sonu ve okul tatillerindeki mevcut sergilerin yanı sıra özel günlerle ilgili değişik aktiviteler yapılmaktadır. İlk oda yazı atölyesi olup, çocuklar burada dolma kalemle mektup yazabilir, pul yapıştırabilir, hatta onay mührü basıp posta kutusuna atabilirler (Res. 7d). İkinci odada, bir postane canlandırılarak burada çocuklara posta işleme ve sınıflandırma gösterilmektedir. Üçüncü odada çocuklar paketleri posta arabasına yükleyip arabaya

¹⁶⁰ Stridsberg 1993, 3.

¹⁶¹ www.postmuseum.posten.se

¹⁶² www.postmuseum.posten.se

binebilmektedir. Dördüncü oda ise dünya çapında mektup arkadaşlığı çalışmaları organize edilmiştir. Müzedeki etkinlik programları ön kayıtla yürütülmekte ve ücreti giriş ücretinden ayrı fiyatlandırılmaktadır. Müzede ayrıca her şey dahil bir üyelik programı vardır ve ücretsiz giriş, davetiyeler ve hediyelik eşya dükkanında %15 indirim sağlamaktadır¹⁶³. Müzenin üç aylık haber bülteni de üyelere ücretsiz gönderilmekte, ayrıca üyelere özel yıllık toplantılar ve geziler düzenlenmektedir.

3.1.3 Macaristan Posta Müzesi

Müze 1885-1990 yılları arasında kurulmuş, 1955 yılında ilk kalıcı sergisini Budapeşte Posta Sarayı'nda açmış ve 1972 yılında da tamamı müzeye tahsis edilen bir başka tarihi binaya taşınmıştır. Macaristan Posta Şirketi tarafından müzeleri işletmek için 1990 yılında Posta ve Telekomünikasyon Müze Vakfı kurulmuştur. Bu gelişmeyle birlikte önce Budapeşte'de Pul Müzesi ile Telefon Müzesi, daha sonra Diósd kentinde Radyo ve Televizyon Müzesi kurulmuş, Nagyvázsöny, Balatonszemes, Hollókő, Ópusztaszer ve Kőszeg kentlerindeki Posta Müzeleri restore edilerek modern müze görünümüne getirilmiştir¹⁶⁴. Bu şekilde Macaristan'da çok sayıda posta ve filateli müzesi oluşturulmuştur.

3.1.3.1 Balatonszemes Müzesi

Macaristan Posta Müzesi, Balaton Gölü kıyısındaki turistik Balatonszemes kasabasında 18. yüzyıldan kalma barok tarzda bir ahır binasını 1962 yılından beri sergi yeri olarak kullanmıştır. Müze işletmesi vakfa geçince, tüm müze organizasyonundaki yenileme çalışmaları kapsamında 2003-2004 yıllarında bu yapı da restore edilmiş ve hemen yanına yine yöresel mimariye uygun şekilde bir ambar daha eklenerek kapsamlı bir posta müzesi olarak yeniden ziyarete açılmıştır¹⁶⁵(Res. 8a). Müze avlusu içinde; ana sergi salonunu içeren ahır binası, tuvalet, posta arabalarının sergilendiği yeni yapılan ambar binası, ambara bitişik şekilde yapılan ve posta vagonunun sergilendiği hangar ve ahır yapısının önünde İletişim Anıtı yer almaktadır. İletişim Anıtı, Müze Vakfı tarafından 2005 yılında yaptırılmıştır ve tabelasında, görevi başında ölen posta taşıyıcılarının isimleri listelenmiştir¹⁶⁶. Anıtın kendisinde ise posta taşıyıcılarının karşılaştıkları zorluk ve belalar betimlenmiş, bu işin artık modern ülkelerde çoğu tarihte kalan tehlikelerine ziyaretçilerin dikkati çekilmeye çalışılmıştır (Res. 8b).

Ana sergi salonu, eski ahır binasının içinde, ortasında iki büyük paye bulunan tek

¹⁶³ www.postmuseum.posten.se

¹⁶⁴ www.postamuzeum.hu

¹⁶⁵ Gergelyné - Ildikó 2006, 18.

¹⁶⁶ Gergelyné - Ildikó 2006, 16-19.

mekan şeklindedir ve sergiler tarihsel bir dizin içinde mekanın kenarlarına dizilmiştir (Res. 8c). Müze sergisi, posta taşımacılığı odaklıdır ve koleksiyonun büyük kısmı geçmişten günümüze posta arabaları ve postacıların kullandıkları çeşitli eşyalardan meydana gelmektedir. Duvarlardaki panolarda 15.Yüzyıl'dan 20.Yüzyıl'a kadar posta taşımacılığını anlatan resimler, fotoğraflar, kopya ya da orijinal evrak ve belgeler ile çoğunlukla pano başına bir sayfa olacak şekilde açıklayıcı bilgi panelleri yerleştirilmiştir. Panolar duvara aralıklı şekilde dağıtılmış, panoların ara boşluklarına da kimi restore edilmiş ya da replika posta taşıtları, camekan sergiler veya eserleri duvara asarak düzenlenmiş sergi objeleri yerleştirilmiştir. İçeri girildiğinde tam karşıda olacak şekilde yerleştirilen ve posta sınıflandırma ofisi olarak düzenlenen kabinde Macaristan posta tarihini anlatan resimler ile ziyaretçilerin dijital sergileri inceleyebilecekleri iki adet bilgisayar ünitesi bulunur.

Ambar binasında, restore edilen posta yaylılarının yanı sıra, 1960 ve 1970'lerden kalma orijinal posta arabaları da sergilenmektedir. Sergi alanı tek mekan şeklindedir ve avluya dönük olan taraf, taşıyıcı payeler hariç açık bırakılarak doğal ışıklandırma sağlanmış, içerideki sergiler avludan da kısmen görünür hale getirilmiştir. Ambarın içinde yan yana toplam 7 adet taşıt yerleştirilmiştir¹⁶⁷. Ambara bitişik yapılan tren hangarında ise 1928 yılından kalma bir tren vagonu sergilenmektedir. Vagon, o dönemde Macar posta servisinin organizasyonunda önemli bir rolü olan tren yolu ağını posta taşımacılığında kullanmak amacıyla yapılan yüzlerce gezici posta bürosundan biridir¹⁶⁸. Ziyaretçiler vagonun içine girerek, orijinal işlevini yansıtacak şekilde restore edilen vagona posta ayırma ofisi ile depo kısmını görebilmektedirler.

3.1.3.2 Nagyvászony Müzesi

Müze binası, Nagyvászony kasabasında, bölgenin en önemli turistik merkezi olan Kinizsi kalesinin karşısındaki 20.Yüzyıl başlarından kalma bir köy konağıdır. 1968 yılından beri burada bulunan sergi, vakıf çalışmaları kapsamında 2003 yılında yenilenmiş, bina restore edilmiş ve bugünkü modern görünümüne kavuşmuştur¹⁶⁹ (Res. 9a). Yapı iki ana bölümden oluşur: Bir giriş holü ve üç odaya bölünmüş olan ev kısmı ile buna bitişik, ancak içeriden bağlantısız bir ahır bölümü. Ev kısmı, müzenin asıl sergi bölümünü oluştururken ahır bölümünde arabalar sergilenir. Bunların yanı sıra binanın önündeki bahçede de bazı dış mekan objeleri sergilenir. Ofis ve depo bölümleri için ise tavan arası kullanılmaktadır. Giriş odasında sadece görevli bankosu ve ziyaretçi defteri ile karşılama panoları yer alır. Müzenin diğer bölümlerine geçiş buradandır ve mevcut düzenlemede önce sağ taraftaki 1. oda, sonra

¹⁶⁷ Gergelyné - Ildikó 2006, 27-30.

¹⁶⁸ Gergelyné - Ildikó 2006, 31-32.

¹⁶⁹ Gergelyné - Piroska 2006, 25.

giriş holüne genişçe açılan 2. oda ve son olarak da sol taraftaki 3. oda gezilir (Res. 9b).

1. odadaki sergi, Nagyvázsony kasabasının posta tarihi odaklıdır. Budapeşte ve Graz kentleri arasında 18.Yüzyıl başlarında bir menzil istasyonu ile başlayan kent posta tarihi, dönemin kurye üniformalarının örnekleri, damga ve mühürler, yol biletleri, kuryelerin güvenliğinde kullanılan silahlar, 1862'de menzilhanenin posta ofisine dönüştürülmesinden sonra posta kutusu ve diğer postacı ekipmanları ile 20.Yüzyıl'da gelişen telgraf ve telefon sistemleri de restore edilmiş orijinal cihazlarla burada tanıtılmaktadır. Sergiler, odanın duvarları izlenerek gezilecek biçimde orta kısım boş bırakılarak yerleştirilmiştir. Küçük objeler için raflar ve duvar askıları, bunun yanı sıra alçak vitrinler içinde ve sehpa üzerinde eserler ve arkalarında bilgi ve fotoğraf panoları şeklinde bir düzenleme yapılmıştır¹⁷⁰ (Res. 9c).

2. odada telekomünikasyon tarihi ile ilgili çeşitli eserler yerleştirilmiştir. Oda, giriş holüne açılan küçük bir eyvan formundadır ve iki tarafında, ziyaretçilerin deneyebilecekleri telgraf ve telex makineleri bulunmaktadır. Cihazların üzerindeki bilgi panolarında dünya telgraf tarihi hakkında özet bilgiler verilmektedir. Odanın arka duvarı boyunca yerleştirilen raf ve panolarda kablo, telefon makinesi, telefon kartı gibi telefon ve telgraf sistemleri ile ilgili nesneler, fotoğraflar, evraklar ve bilgi panelleri yer almaktadır¹⁷¹.

3. odada telefon santrallerinin gelişimleri konu edilmiştir. Diğerlerine göre daha geniş olan bu odada sergi objeleri çoğunlukla büyük telefon santralleridir ve yine odanın duvarı boyunca orta kısımdan izlenecek şekilde yerleştirilmiştir. Santral makinelerinin aralarında telefon makineleri ve daha küçük objeler yerde ya da duvara monte raflarda sergilenmekte ve üst kısımlarda duvara asılı bilgi panolarında cihazlar hakkında bilginin yanı sıra Macar telefon sisteminin gelişim süreci anlatılmaktadır. Odanın bir köşesinde de ziyaretçilerin bilgisayar ortamındaki sergileri inceleyebilecekleri bir bilgisayar ünitesi de yerleştirilmiştir¹⁷².

Orijinal işlevi ahır olan mekanda 1950'li yıllara kadar kullanılan iki adet atlı posta arabası yer almaktadır. Posta arabalarının metal kısımları orijinal olmakla birlikte ahşap örtüsü aslına uygun şekilde kopya edilmiştir. Müze binasının önündeki küçük bahçede ise çeşitli dönemlerde posta aktivitelerini anlatan maketler ile kablo kulübesi ve kablo bağları, telefon direği gibi bazı ilginç haberleşme aletleri sergilenmektedir¹⁷³.

¹⁷⁰ Gergelyné - Piroska 2006, 14-17.

¹⁷¹ Gergelyné - Piroska 2006, 18-19.

¹⁷² Gergelyné - Piroska 2006, 22-23.

¹⁷³ Gergelyné - Piroska 2006, 24.

3.1.4 Helsinki Posta Müzesi (Finlandiya)

Helsinki Posta Müzesi 1927 yılında dört odalı küçük bir binada açılmıştır. Müzeye 1930 yılında iki oda daha eklenerek 160 m²'ye çıkmıştır. 1941 yılında savaş sebebiyle müze, o zamanki binasını terk etmek zorunda kalmıştır. 1962 yılında Helsinki'de bir apartman binasının iki katının kiralanmasıyla yeniden açılana kadar müze birkaç kez açılıp kapanıp yer değiştirmiştir. Halen, 2007 yılında özelleştirilen Finlandiya Posta Şirketi yönetiminde olan müze idaresini vakıflaştırma denemeleri başarıya ulaşmamıştır ve müze, Finlandiya Posta Şirketi (Itella), hükümet ve halk tarafından ayrı ayrı desteklenmektedir. 1995 yılında Helsinki Merkez Postanesi tarafından kendi binasında 1500 m²'lik sergi ve ziyaretçi alanı ile ayrıca ofis ve depolar için alan tahsis edilmesi ile müze bugünkü geniş alanına kavuşmuştur¹⁷⁴ (Res. 10a).

Müze koleksiyonunu, kurulduğu 1927 yılından itibaren genellikle her dönemde, kullanımdan kalkan nesnelerin toplanması ile oluşturmuştur. Kurulduğu dönemde 155 eserle başlayan koleksiyonda bugün 5100'den fazla eser bulunmaktadır. Eserler genellikle müze tarafından girişimde bulunularak, satın alma yolu ile koleksiyona dahil edilirken koleksiyona bağış da kabul edilmektedir¹⁷⁵. Müze koleksiyonunun en önemli kısımlarından biri olan filateli koleksiyonu, müze kurulmadan önce toplanmaya başlamıştır. Koleksiyona dahil edilen ilk eserler çoğunlukla Finlandiya'nın 1917'de bağımsızlığını kazanmasından sonraki döneme ait olup, o zamandan beri dönem dönem özel koleksiyonların alınması ve bağışlanması ile 1850'lere kadar uzanan erken postacılık dönemleri ve dünya genelini de içerir hale gelmiştir¹⁷⁶. Müzenin filatelik koleksiyonu sürekli bakım ve koruma çalışmalarından geçmektedir ve teknikler ilerledikçe koruma önlemleri de gerektiğinde tüm koleksiyon için yenilenmektedir¹⁷⁷. Müze eserlerinin kataloğu ve takibinin yapılmasına 1980 yılında başlanmıştır ve koleksiyon çoğunlukla postane faaliyetleri, posta işleme, posta taşıma ve ulaştırmanın çeşitli evreleri ile ilgili eserlerden oluşmuştur. Koleksiyona bir eser katıldığı zaman ona bir demirbaş numarası verilip, gerekiyorsa temizliği ve konservasyonu yapıp fotoğraflanarak temel bilgileri kataloğa girilerek depoya kaldırılmaktadır¹⁷⁸.

Müzenin kalıcı sergisi, Finlandiya posta tarihinin 1600'lü yıllardan günümüze kadar geçen zamanda geçirdiği evrelerini ve gelişimini anlatmaktadır. Müzeyi gezen ziyaretçilere sergi birimleri ile ilgili sadece temel bilgi, ilgili birimin üzerinde verilmektedir. Daha ilgili ziyaretçiler için el bilgisayarları, rehberler ve workshoplar aracılığı ile ek hizmetler

¹⁷⁴Tabellarius, 130-131.

¹⁷⁵Tabellarius, 137-138.

¹⁷⁶Age., 139-140.

¹⁷⁷Age., 140.

¹⁷⁸Age., 138.

sağlanmaktadır ve müze tarafından bu teşvik edilmektedir¹⁷⁹. Sergi birimleri genellikle duvarlara dayalı geniş camlı vitrinler ya da odaların ortasında camlı ve camsız masa vitrinler şeklindedir¹⁸⁰. Değişik dönemlerde posta taşıyıcıları ve memurların gösterilmesi için de mankenli canlandırmalardan sıklıkla yararlanılmıştır¹⁸¹ (Res. 10b, 10c). Posta arabası gibi daha büyük ve her tarafından izlenebilen sergi birimleri ise mekanların ortasında açıkta sergilenmektedirler¹⁸².

Kalıcı sergilerin yanı sıra, Helsinki Posta Müzesi tarafından geçici sergiler de düzenlenmektedir. Bunlar posta tarihi, filatelik konular, koleksiyonculuk gibi müzecilik ve posta konuları ile bağlantılı olup genellikle teknik yönleri daha sade ve halka hitap edebilecek düzeyde çalışmalardır. Müze binalarında 1964 yılından beri bu tür sergilerden 150'den fazlası gerçekleştirilmiştir. Müze, dışarıda da sergi çalışmaları yapmaktadır. Bunlar genellikle taşra postanelerinde, Helsinki Hayvanat Bahçesi, Meclis Binası, Merkez Postane Binası gibi çeşitli kamu kurumlarında ya da başka organizasyonlar içinde gerçekleştirilen fotoğraf sergileri biçiminde olmaktadır ve çoğunlukla müzenin tanıtımına yöneliktir¹⁸³. Müze tarafından ortaya konan sergiler yurt dışında da sergilenmiştir¹⁸⁴. Bunların yanı sıra Helsinki Posta Müzesi, ulusal ve uluslararası filateli organizasyonlarına da katılmakta, pul sergileri düzenlemekte ve pul fuarlarına katılmaktadır¹⁸⁵. Tanıtım çalışmalarına çok önem veren müze, internet üzerinden sanal sergiler de gerçekleştirmektedir¹⁸⁶.

Helsinki Posta Müzesi'nin ziyaretçilere açık ve kitap ödünç alınabilen bir kütüphanesi bulunur (Res. 10d). Kütüphane genel olarak müze koleksiyonlarının desteklenmesini amaçlayarak gelişimini ve organizasyonunu sürdürmektedir. Posta tarihi alanında yayınların toplanmasından başka kütüphane, müzenin sahibi olan Posta Şirketi'nin kayıtlarını da tutar ve önceki dönemlerden edinilebilen belgeleri de arşivler. Bilgi toplamak amacıyla dönem dönem, müze kütüphanesi tarafından sözlü tarih çalışmaları gerçekleştirilir¹⁸⁷. Müzenin desteklenmesi ve desteğin halka yayılması için 1996 yılında kurulan Posta Müzesi Dostları Derneği gönüllü faaliyetler, geziler, sergiler düzenler ve müzeye sosyal ve parasal destek bulunmasına aracılık eder. Çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan makalelerin yanı sıra her yıl dernek faaliyet raporunu da içeren bir tanıtım kitabını da bu dernek yayınlamaktadır¹⁸⁸.

¹⁷⁹ Age., 138.

¹⁸⁰ Age., 36-37.

¹⁸¹ Age., 37; 56-57.

¹⁸² Tabellarius 40.

¹⁸³ Age., 135.

¹⁸⁴ Age., 136.

¹⁸⁵ Age., 136.

¹⁸⁶ Age., 136.

¹⁸⁷ Age., 141-142.

¹⁸⁸ Age., 146-148.

3.1.5 Paris Posta Müzesi (Fransa)

Fransa’da bir posta müzesinin kurulması, özellikle Fransız filatelistler tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündeme getirilmiştir. Resmi olarak 1942 yılında kurulan müzenin açılışı ise ancak 1946 yılında gerçekleşmiştir. Müzenin ilk binası 18. yüzyıldan kalma bir konak olup 1973 yılında artık bu bina yetersiz ve küçük gelmeye başladığında müze şehir merkezinde kendisi için tasarlanan yeni binaya taşınmıştır ve halen bu binada hizmet vermektedir. Müze, özelleştirilen Fransız Posta Servisi ‘*La Poste*’ tarafından işletilmektedir¹⁸⁹. Müzenin açılışından kısa bir süre sonra 1947’de müzeye destek olmak ve idaresine katkıda bulunmak için ‘Posta Müzesi Dostları’ derneği kurulmuştur ve halen faaliyettedir. Müzenin mevcut binası 5 katlı olup toplam 1000 m²’den fazla sergi alanı bulunmaktadır. 15 sergi salonundan 11’i kalıcı sergiler, 4’ü de geçici sergiler için ayrılmıştır¹⁹⁰. Salonlar binanın içinde, 5 kata yayılmış halde merkezi bir aksın etrafına dönel şekilde yerleşmiştir. Ziyaretçiler girdiklerinde asansörle en üst kata çıkmakta ve sırasıyla aşağıya kadar dönerek salonları gezerek inmektedirler¹⁹¹.

Kalıcı sergi salonlarından ilkinde, Fransa posta tarihinin ‘*La Poste*’ öncesi dönemi anlatılmaktadır. İkinci salon kurye postası üzerinedir ve kimi zaman silahlı da olabilen atlı posta kuryelerinin teçhizatları sergide en büyük yeri tutar (Res. 11a). Üçüncü salonda halkın her kesiminden devletin resmi mektuplarına ve kraliyet belgelerine kadar mektuplar sergilenmektedir. Dördüncü salon telgraf üzerinedir ve serginin büyük bölümü telgraf makinelerinden oluşmaktadır. Beşinci salonda, Fransız Posta Servisi’nin reformlar dönemi olan 1830-1890 arası anlatılmaktadır. Altıncı salonda semafor’dan mors, telgraf, teleks ve telefona kadar iletişim tekniklerindeki gelişim ele alınır. Yedinci salonda posta, telefon ve telgraf işletmelerinin ‘*La Poste*’ altında yeniden organize olduğu 1890 sonrası işlenir. Sekizinci salon hava postası üzerinedir. Dokuzuncu salonda posta ile bağlantılı sanat eserleri sergilenir. Onuncu salonda pullar hakkında tasarım, basım, tarihçe gibi konular işlenerek pulun hikayesi anlatılır. Onbirinci salon ise tüm Fransız posta pulları bir koleksiyon halinde sergilenir¹⁹².

Sergi salonlarının tamamı dörtgen mekan şeklinde olup her biri yaklaşık 75 m² kadardır. Sergi birimleri genellikle duvarlara gömülmüş camlı vitrinler şeklinde ve mekanların iç kısmı rahat gezilebilecek şekilde boş bırakılmıştır. Ortalarında bir ya da iki tane telgraf direği, posta kutusu ve posta arabası gibi büyük sergi birimleri açık şekilde yerleştirilmiştir (Res. 11b). Çoğu salonda ziyaretçilerin dinlenebilmesi için oturma yerleri

¹⁸⁹ Musée De La Poste, 3.

¹⁹⁰ Age., 4.

¹⁹¹ Plan De La Visite.

¹⁹² Musée De La Poste, 3-7.

bulunmaktadır. Filateli sergisi ise, dörtgen şeklindeki odanın duvarlarına gömülü insan boyu seviyesinde devam eden camlı vitrin şeklindedir¹⁹³.

Zemin katta, yılda en az iki büyük sanat sergisinin düzenlendiği bir galeri mevcuttur (Res. 11c). Ayrıca pullar, mektup kağıtları, kartpostallar, kitaplar, takılar, hediyelik eşyalar, sergi katalogları gibi ürünlerin satıldığı bir mağaza bulunmaktadır¹⁹⁴. 160 kişilik toplantı salonunda, müze organizasyonları ve konferansların dışında programın uygunluğuna göre özel toplantılar da yapılabilmektedir¹⁹⁵. Bunların yanı sıra pek çok eğitim faaliyeti, toplantı ve konferanslar yapılmakta, çocuklar ve yetişkinler için workshoplar ve rehberli turlar düzenlenmektedir. Tüm etkinlikler müzenin internet sitesinden halka duyurulmaktadır¹⁹⁶.

Büyük oranda posta tarihi ve filateli ile ilgili kaynaklar içeren müze kütüphanesinden randevu alınarak yararlanılabilmektedir. Kütüphane toplam 30.000 kitap ve 850 süreli yayına sahiptir. Bunların yanı sıra poster, fotoğraf, arşivsel doküman, kartpostal gibi belgelerden oluşan çok zengin bir arşivi de bulunmaktadır. Kütüphanenin okuma odasında eserler incelenebilir ya da ilgili yerleri fotokopi çekilerek alınabilir¹⁹⁷. Bu olanaklardan ancak randevu alınarak yararlanılabilir.

3.1.6 Bern Yeni PTT Müzesi (İsviçre)

Bern Posta Müzesi için ilk çalışmalar; 1893 yılında, İsviçre Posta Servisi tarafından müze için koleksiyon ve arşiv oluşturulmasıyla başlamıştır. Bu bağlamda eskiye dönük belgeler toplanarak arşive alınmış, o zamana kadar merkezi ve eyalet posta servislerinin kullandığı posta ekipmanları ve postacı kıyafetlerinden bulunabilenler bir araya getirilerek alt yapı hazırlanmış, 1907 yılında toplanan koleksiyon ile İsviçre Posta Müzesi açılmıştır¹⁹⁸. Kuruluşunun ardından arşiv çalışmalarına bir süre ara verilmiş, 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine bir süre zorunlu olarak kapatılmıştır. Müze 1915'ten 1933 yılına kadar Kütüphaneler Genel Müdürlüğü yönetiminde kalmış ve özellikle filatelik çalışmalara ağırlık kazanmıştır¹⁹⁹. 1933 yılında İsviçre PTT Müdürlüğü müzenin yönetimini almış ve 1936 yılındaki kısa bir kapanış döneminin ardından 3 katlı geniş bir binaya taşınmıştır²⁰⁰. Bu binada İsviçre Alpler Müzesi ile uzun yıllar bir arada kaldıktan sonra, 1990 yılında bugünkü binasına taşınmıştır²⁰¹ (Res. 12a). Müzenin içeriğindeki iletişim teknolojileri birimlerinin

¹⁹³ Plan De La Visite; Musée De La Poste, 3-7.

¹⁹⁴ Plan De La Visite.

¹⁹⁵ Musée De La Poste, 42.

¹⁹⁶ Plan De La Visite.

¹⁹⁷ Plan De La Visite; Musée De La Poste, 8.

¹⁹⁸ Das Neue PTT Museum, 9.

¹⁹⁹ Das Neue PTT Museum, 10.

²⁰⁰ Museum für Kommunikation, 44; Das Neue PTT Museum, 11.

²⁰¹ Das Neue PTT Museum, 13-16.

artmasıyla, 1997 yılında adı İletişim Müzesi olarak değiştirilmiştir²⁰². Yeni bina üç katı zemin üstünde, üç katı bodrumda olmak üzere 6 katlıdır. Giriş katı, 1. kat ve ilk iki bodrum kat sergilere ayrılmıştır. En üstteki kat ve en alttaki bodrum katında ise yönetim birimleri ve depolar gibi birimler yer almaktadır²⁰³. Müzenin genel tasarımı, mekanın genişliğinin de sağladığı özgürlük sonucu oldukça ferahdır. Tüm sergi birimlerinin arasında ve çevresinde tekerlekli sandalye ile dolaşılması mümkündür ve engelli asansörü kolay ulaşılabilir şekilde sergi salonlarının ortasına açılmaktadır²⁰⁴.

Müzenin giriş katında Posta Tarihi Sergisi bulunmaktadır ve İsviçre posta tarihi ile ilgili toplanabilen bütün bilgiler ve nesneler gösterime sunulmuştur. Zeminde olması ve geniş iç mekanı nedeniyle bu sergide ağır ve taşınması zor malzemeler de bulunmaktadır. Mekanın duvara yakın kesimleri genellikle masa vitrinler ile küçük objelere; ofis canlandırmaları gibi duvara veya köşeye monte edilebilen sergilere; mekanın orta kısmı ise posta arabaları ve mankenli canlandırmaların olduğu her taraftan izlenebilen büyük sergi birimlerine ayrılmıştır. Mekanın yan tarafında, üst katlardaki balkonların tabanın kesimini oluşturan yüksek tavanlı bir bölümde ise iki katlı bir eski postane binasının cephesi ile önünde manken postacısı ile birlikte posta arabası ve tam bir posta ofisi canlandırması yapılmıştır. Giriş katında Posta Tarihi sergisinden başka, çeşitli sergilerin düzenlendiği bir Geçici Sergi Salonu bulunur²⁰⁵. Ziyaretçi girişinde; bilet gişesinin yanı sıra hediyelik eşya dükkanı, toplantı salonu ve bir kafe yer almaktadır²⁰⁶.

Müzenin 1. katında, tek salon içinde düzenlenmiş ‘PTT Aktüel’ isimli modern PTT sergisi, Telsiz ve Televizyon Sergisi, Telefon Sergisi, Telgraf Sergisi ve İletişim Tarihi Sergisi bulunmaktadır. Buradaki salonun bir kenarı uzun bir balkon şeklinde düzenlenmiştir ve buradan zemin kattaki postane canlandırmasının da görülebilir. Salonu bölümlere ayıran iki taraflı bilgi panoları sergi bölümlerini birbirlerinden ayrılmaktadır ve balkon kenarına yakın bir alan da geçiş koridoru olarak bırakılmıştır. Bu şekilde bölümlendirilen salonun tavanı halen tek hacim olarak görülebilmektedir ve mekan basıklaşmamıştır. Diğer katlardaki sergilerde duvar kenarına denk gelen kesimlerde daha yüksek raflı ve camlı vitrinler ile masa vitrinler; salonun orta kısımlarında ise telefon direği canlandırması gibi her taraftan izlenebilen sergi birimleri ile vitrinler; balkon kenarında ise görüntüyü kapatmayacak yükseklik ve sıklıkta masa vitrinler ya da serbest masa sergiler tercih edilmiştir. Telefon ve Televizyon gibi çok sayıdaki parçadan oluşan sergi bölümlerinde yan yana birçok objenin

²⁰² Museum für Kommunikation, 44.

²⁰³ Das Neue PTT Museum, 36-39.

²⁰⁴ Das Neue PTT Museum, 38-39.

²⁰⁵ Das Neue PTT Museum, 43.

²⁰⁶ Museum für Kommunikation, 11.

sıkışık düzende sergilendiği açık raflı vitrinler dikkati çekmektedir²⁰⁷. Özellikle telefon ve telgraf birimlerinde ziyaretçilerin deneyebilecekleri pek çok obje mevcuttur. Bunların başında, salonun uygun yerlerine sıklıkla yerleştirilmiş oturma yerleri gelmektedir²⁰⁸ (Res. 12b).

Müzenin 1. Bodrum katında ‘Bilgisayar Teknolojisinin Gelişimi Sergisi’ bulunmaktadır²⁰⁹. Burada 1930’larda ortaya çıkan ilk kartlı hesaplayıcılardan başlayan ve günümüze ulaşan bilişim teknolojisi ve bilgisayar örnekleri ile gösterilmekte ve bilgi panolarıyla anlatılmaktadır (Res. 12c). Ayrıca ziyaretçilerin basit programlama ile deneyebilecekleri “Yazılım Mutfağı” bölümünün yanı sıra özellikle 1980’lerden kalma ilkel bilgisayar oyunlarını deneyebilecekleri “Oyun Salonu” da ziyaretçilere interaktif katılım olanağı sağlamaktadır²¹⁰.

Müzenin 2. bodrum katında Bilgisayar Sergileri’nin devamı ile Filateli Sergisi yer almaktadır. Filateli Sergisi, dünyanın halka açık en büyük filateli koleksiyonlarından biridir. Dünya’nın her ülkesinden 500,000’den fazla pulun yanı sıra, bugüne kadar İsviçre’de basılmış tüm pullar bu koleksiyonda yer almaktadır (Res. 12d). Bunların yanı sıra “İlk Pullar”, ünlü pul tasarımcısı “Karl Bickel”, İsviçre’nin “Halk Kahramanları” ve “Lady Diana”, Politik Propaganda, Dünyanın En Değerli Pulları gibi konular üzerine tematik pul sergileri de bu salondadır²¹¹.

Müzenin ziyaretçilere kapalı 2. katında yönetim ofisleri, depolar, arşiv ve lojman bölümleri mevcuttur. 3. bodrum katı tamamen geniş hacimli depolara ayrılmıştır ve yine ziyaretçilere kapalıdır.

3.1.7 Smithsonian Ulusal Posta Müzesi (Washington D.C.-ABD)

Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Amerika Birleşik Devletleri Posta Servisi ile Smithsonian Enstitüsü arasında imzalanan ortak anlaşmayla 1990’da kurulmuş ve 30 Temmuz 1993 tarihinde kentteki postane binasının alt katında ziyarete açılmıştır. Dünya çapında Vakıf Müzeciliği’nin en önemli örneklerinden olan müze, idari anlamda bir eğitim ve araştırma enstitüsü olan Smithsonian Enstitüsü’ne bağlıdır. Smithson Ailesi’nin katkılarıyla kurulan enstitü bünyesinde hizmet veren pek çok müze bulunmaktadır. Smithsonian Ulusal Posta Müzesi’nin ödüllü mekan, dükkan ve destek tesisleri tasarımları, Washington D.C. merkezli Florence Eichbaum Ecosoff King firmasının mimarları tarafından yapılmıştır ve Amerika’nın

²⁰⁷ Museum für Kommunikation, 12-13; 32-33.

²⁰⁸ Das Neue PTT Museum, 44.

²⁰⁹ “As Time Goes Byte”, Museum für Kommunikation, 22-27.

²¹⁰ Museum für Kommunikation, 24.

²¹¹ Museum Für Kommunikation, 29; 31-35.

en önemli mimarlık yapıtlarındandır (Res. 13a). 1914 yılında inşa edilen bina 1986 yılına kadar Washington D.C. Merkez Postanesi olarak kullanılmıştır. Müze binasının toplam 7000 m² kapalı alanının, 2150 m² kadarı sergi salonlarına ayrılmıştır. Müzede ayrıca 550 m²'lik bir araştırma kütüphanesi, hediyelik eşya dükkanı ve filatelik malzemelerin satıldığı büyük bir mağaza da bulunmaktadır²¹².

Smithsonian Ulusal Posta Müzesi; posta tarihi ve filateli alanlarında koruma, araştırma ve sergileme çalışmaları yürütmektedir. Bu zengin tarih, dünya çapından bilim insanları, filatelistler, koleksiyoncular ve ziyaretçilere müzede sergiler, halka açık eğitim programlar ve bilimsel araştırma gibi yöntemlerle sunulmaktadır. Müzenin çok sayıdaki sergi salonlarında ABD Posta Servisi tarihi ve Dünya Posta Hizmetleri Tarihini interaktif sergi ve vitrinlerle anlatılmaktadır. Müzede 2002 yılından beri her yıl bir ödül töreni organize edilmektedir ve filateli alanında seçilen kişilere 'Smithson Filatelik Başarı Ödülü' verilmektedir. Ayrıca müzeye emeği geçen onlarca kişiden oluşan Danışma Konseyi, Koordinasyon Komitesi ve Filatelistler Konseyi müzeyi geliştirmek ve tanıtmak adına önemli çalışmalarda bulunmaktadır²¹³.

Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Dünyanın en büyük pul ve filatelik malzeme koleksiyonlarından biri olmasının yanında, prefilatelik dönemlere ait posta tarihine ilişkin malzeme, posta taşımada kullanılan taşıtlar, posta kutuları ve posta çantaları, postacı uniformaları ve ekipmanlarına da sahiptir. Müzenin söz konusu koleksiyonu temel olarak filateli ve posta işleri olarak iki bölüme ayrılmıştır. çok büyük ve kapsamlı olan Filateli koleksiyonu, Smithsonian Enstitüsünde 1886 yılında 10 sentlik bir federal pul grubunun bağışlanmasıyla başlatılmıştır. İnsanlardan ve yabancı hükümetlerden alınan cömert bağışlar, devlet kurumlarından aktarımlar ve bazen de satın alımlarla koleksiyon bugün 5,9 milyon üzerinde esere ulaşmıştır. Bu koleksiyonda ABD'nin tüm yerel pullarının yanı sıra ülkenin egemenlik alanlarına ait uluslararası pullar ve pul koleksiyonculuğunu ilgilendiren objeler bulunmaktadır. Ünlü filatelistler, pul koleksiyonculuğunda kullanılan aletler ve seçilmiş koleksiyonlardan fotoğraflar yine bu bölümdedir (Res. 13b). Koleksiyonun diğer ayağını oluşturan Posta İşleri Koleksiyonu da kendi içinde çeşitli bölümlerden oluşmuştur ve binlerce önemli eseri barındırmaktadır. Örneğin eski posta yöneticilerine ait doküman ve fotoğraflar, heykeller, fotoğraf arşivi, eski posta ofisi eşyaları, posta taşımacılığı araçları, uluslararası posta hizmetleri vb. koleksiyonun bu bölümünde yer alan eser gruplarından bazılarıdır (Res. 13c, 13d).

²¹² www.postalmuseum.si.edu

²¹³ www.postalmuseum.si.edu

Müzenin koleksiyonu; 1908'den 1963 yılına kadar Ulusal Park'taki (National Mall) Smithsonian Sanat ve Sanayi Binası'nda korunmuş, 1964'te Ulusal Amerikan Tarihi Müzesi olarak bilinen müzeye taşınmıştır. Buradaki koleksiyon, posta tarihi ve pul üretimini de kapsayacak şekilde genişletildikten sonra 1993 yılında açılan Ulusal Posta Müzesi'ne taşınmıştır ve halen de burada sergilenmektedir²¹⁴. Müzenin sergi salonları ve açılış sergileri Miles Fridberg Molinaroli Şirketi ve Bowie Gridley Mimarları tarafından tasarlanmıştır. Smithsonian Sergi Merkezi ve Ulusal Amerikan Tarihi Müzesi'nin Sergiler Departmanı ve Ulusal Uzay ve Havacılık Müzesi tarafından da sergi üretiminde destek sağlanmıştır.

Müzeye giriş binanın lobisinden sağlanmakta ve ilk önce asansörlerle müzenin alt katta 30 metre yüksekliğindeki atriumuna inmektedirler. Atriumun tavanında üç adet hava postası uçağı asılıdır ve bu bölüm atriumda Amerikan Posta Tarihi'nin sergilendiği beş sergi salonundan biridir (Res. 13e). Müzede ziyaretçilere Amerika Posta Tarihi'nin yanında genel olarak postaların geçmişten günümüze nasıl taşındığı, mektubun geçmişteki önemi ve posta pulunun ortaya çıkış serüveni anlatılmaktadır. Müzede tüm sergi galerilerinin özgün bir adı, tasarımı, sunumu ve afişi bulunmakta, ayrıca geçici sergilere büyük önem verilmekte ve bu tür sergilere büyük galeriler ayrılmaktadır. Müzenin mevcut, geçici ve kalıcı sergilerinin başlıkları kısaca şöyledir; Posta Taşıma, Posta Sistemleri, Posta Çağrısı, Posta Müfettişleri: Sessiz Hizmet, Filatelik Galeri, Alfabe + Filateli (Alphabetilately), Pul Sanatı: Posta Köpeği Owey, Ateş & Buz: Hindenburg ve Titanik, Ulusu Bağlamak, Star Route Servisi²¹⁵.

Smithsonian Ulusal Posta Müzesi'nin çok kapsamlı resmi web sitesinin yanında, sosyal medyada da etkili tanıtım ve duyuru faaliyetleri bulunmaktadır. Müzenin ayrıntılı etkinlik takvimi, aylık bülteni, broşür ve tanıtım kitapları ile internet aracılığıyla erişilebilen sanal tur ve yönlendirmeleri bulunmaktadır. İnternette müzeye abone olan ziyaretçilere müze turlarının bilgisi ve aylık e-bülten gönderilmektedir. Ayrıca müzenin kütüphanesinden çevrimiçi katalog taraması sağlanabilmekte, mağazasından da çevrimiçi alışveriş yapılabilmektedir.

Müzede erişilebilirliğe büyük önem verilmiş ve binanın tamamı tekerlekli sandalye ile gezilebilecek şekilde düzenlenmiştir. Danışması aracılığıyla işitme engelli ziyaretçiler için işaret dili ile anlatım yapan müze rehberi, sözlü tercümanlık hizmeti ve yardımcı işitme cihazları sağlanabilmektedir. Görme engelliler için görsel açıklamalı turlar, elektronik 'konuşan rehber' cihazı ve kalıcı sergiler hakkında bilgi veren Braille Alfabesi ile yazılmış broşürler bulunmaktadır.

²¹⁴ www.postalmuseum.si.edu

²¹⁵ www.postalmuseum.si.edu

Müze finansmanı, Amerikan Posta Servisi, Smithsonian Enstitüsü'nün yıllık federal ödeneği yanı sıra özel kişilerden, vakıflardan ve şirketlerden aldığı bağışlar olmak üzere üç ana kaynaktan sağlanmaktadır. Özellikle Amerikan Posta Servisi, her yıl müzenin yıllık işletme ödeneğinin büyük kısmını sağlamaktadır²¹⁶. Bu destek olmaksızın Ulusal Posta Müzesi'nin bu denli büyük sergiler oluşturması, kapsamlı tanıtım çalışmaları yapması, bilimsel araştırma yürütmesi, sempozyumlar düzenlemesi ya da ilgi çekici sosyal ve eğitimsel programlar üretmesi pek olası değildir.

3.2 Ülkemizde Posta Müzeleri

Türkiye'de Posta Müzeleri gibi tematik müzelerin gelişimi henüz başlangıç aşamasındadır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra, ülkemizde çok sayıda müze açılmıştır ancak bunların büyük çoğunluğu arkeoloji ve etnografya müzeleridir. Ülkemizdeki tematik müzeler genellikle özel girişimlere veya işlenecek temayla ilgili kurumlara bırakılmıştır. Bunlara PTT Müzesi, İtfaiye Müzesi, Demiryolu Müzesi, Paşabahçe Cam Müzesi örnek olarak verilebilir. Ancak katalogları dahi bulunmayan bu müzeler kurumlarda bulunan eserleri sergilemenin dışında, konularıyla ilgili birer ihtisas ve uzmanlık müzesine dönüşmemiştir²¹⁷. Ülkemizde konuyla ilgili örnekler arasında iki adet müze bulunmakla birlikte, Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi koleksiyonu bakımından Posta Müzesi olarak değerlendirilemeyecek bir müze olmasına rağmen, ülkemizde olması nedeniyle üzerinde durulması gereken bir kuruluştur.

3.2.1 Sirkeci PTT Müzesi (İstanbul)

Sirkeci PTT Müzesi, 6 Mayıs 2000 tarihinde halka açılmıştır. Ulaştırma Bakanlığı İstanbul PTT Başmüdürlüğü'nün yönetimindeki Sirkeci PTT Müzesi Yeni Postane Sokak Zaptiye Caddesi üzerinde konumlanan Sirkeci Büyük Postane binası içinde müzeye ayrılmış kesimde yer almaktadır. PTT binasının yapımına 1905 yılında başlanmış ve 1909 yılında yapımı tamamlanmış, 'Posta ve Telgraf Nezareti' adıyla faaliyete geçmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki ilk Posta Telgraf Nezareti binası olma özelliğini taşımaktadır. 1930'lu yıllarda 'Yeni Postane' olarak adlandırılan bina, daha sonra 'Büyük Postane' adıyla anılmıştır. Binada 1927 ile 1936 yılları arasında İstanbul Radyo Evi de çalışmalarda bulunmuştur ancak 1958 yılından günümüze yalnızca postane olarak hizmet vermektedir (Res. 14a). Binanın mimarı, Ankara Meclis Binası ve Ankara Palas gibi yapıların da mimarı olan Vedat Tek'dir. Günümüzde İstanbul Avrupa Yakası PTT Başmüdürlüğü olarak hizmet veren bina; 3200m²

²¹⁶ www.postalmuseum.si.edu

²¹⁷ Yenişehirlioğlu 2007, 249.

lik alanda kurulmuş dikdörtgen planlı dört katlıdır ve binanın dış cephesinde yontma taş ve mermer kullanılmıştır²¹⁸. Binanın giriş katında Osmanlıca ‘Posta Telgraf Nezareti’ yazmakta, ayrıca bodrum katında mutfak ve yemekhane, zemin katında Sirkeci PTT Merkezi, birinci katta Telgraf Müdürlüğü, iki ve üçüncü katta İstanbul Avrupa Yakası PTT Başmüdürlüğü yer almaktadır.

Müzede Osmanlı Döneminden yakın tarihimize uzanan zaman aralığında telgraf, telefon ve posta haberleşmesinde ve posta taşımacılığında kullanılmış eserler sergilenmektedir. Posta, telgraf, telefon ve pul olmak üzere dört ana bölümden oluşan müze koleksiyonunun her grubu ayrı bir salonda gösterime sunulmaktadır.

Müzenin zemin katında posta ve postacılara ilişkin eserler mevcuttur. Osmanlı Döneminden günümüze postacıların kullandıkları üniformalar mankenler üzerinde tanıtılırken, bu bölümün biraz ilerisindeki camkanlar içinde posta haberleşmesinde ve mektupları taşımada kullanılan çantalar, özellikle uzak mesafeli gönderileri taşıyan postacıların taşıdıkları silahlar sergilenmektedir. Giriş bölümünde ise 1860’lı yıllardan itibaren yaklaşık yüz yıldan fazla bir zamanda Osmanlı sınırları içinde kullanılan posta kutuları yer almaktadır. Posta kutuları içinde en dikkat çeken, diğerlerinden daha büyük ve kırmızı renkli olan 1914 yapımı Osmanlı Sahra Postası Bükreş posta kutusudur. Bu bölümdeki önemli eserlerden biri de duvarda asılı sergilenen tablodur. Tabloda Osmanlı’da çekilen ilk telgraf olma özelliğini taşıyan ve İstanbul-Edirne, İstanbul-Şumnu hattının yapımı sonrasında Şumnu’dan İstanbul’a gönderilen telgrafa atıf yapan *"Asakir-i Müttefika Sivastopol'a girmişlerdir"* ifadesi yer almaktadır. Birinci kata ulaşımı sağlayan merdivenin sağ kesiminde geçmişte postanelerde kullanılan ahşap bir yazı masası mevcuttur (Res. 14b).

Müzenin birinci katında Filatelik Eserler ve Manastırlı Hamdi Bey’in odası bulunmaktadır (Res. 14c). Pullar, daha işlevsel bir teşhir düşüncesiyle, camla kaplı ahşap bir döner dolap üzerine yerleştirilmiştir. Burada posta pulunun kullanılmaya başlandığı 1860’lı yıllardan yakın tarihimize uzanan bir zamanda basılmış olan bu pullar arasında Türk ve Dünya Postalar Birliğinden dağıtılan emisyon pulları, 13 Ocak 1863 tarihinde Posta Nâzırı Âgâh Efendi tarafından sigara kâğıdı üzerine basılan ilk Türk pulu ve Cumhuriyet tarihimizde önemli ve özel günlerde basılmış olan pul serileri dikkati çekmektedir. Bu katın duvarlarında 1919 ile 1921 yılları arasında hattatlarca çizilmiş ve daha sonra pul haline getirilmiş eskizler çerçeve içine alınmıştır. Filatelik Salon’dan ayrılan bir odaya ‘Manastırlı Hamdi Bey’ adı verilmiştir. Bu odada son anlarına kadar İstanbul işgalinin ayrıntılarını telgrafla Atatürk’e bildiren ve görevi başında işgalci güçler tarafından öldürülen Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey’in anısı adına masası, sandalyesi, telgraf cihazı ve bazı kişisel eşyaları sergilenmektedir.

²¹⁸ Yalçın 2005, 102.

Odada, Manastırlı Hamdi Bey'in yaşamını ve önemini anlatan yazıların yanı sıra fotoğraflarına ve Türk bayrağına da yer verilmiştir.

Müzenin birinci katından daha geniş sergi alanına sahip ikinci katı, telekomünikasyon tarihini yansıtan eserler ve Posta Nazırı odasından oluşmaktadır. Bu bölümde, Osmanlı'da telgrafın ve telefonun kullanılmaya başlanması ile ilerleyen zaman içinde kullanılan aletlerin evrimi çok sayıda önemli eserle birlikte izlenmektedir (Res. 11d). Bu kattaki eserler arasında çok sayıda telgraf cihazı, 1800'lü yılların sonları 1900'lü yılların başlarına ait farklı markalardan kadranlı, zemberekli ve manyetolu masa ve duvar telefonları görülmektedir (Res. 14e). Osmanlı Ordusu tarafından I. Dünya Savaşı'nda cephede kullanılmış Sahra Santrali ve 600 hatlı bir telefon santrali, çeşitli mors aletleri vb. önemli eserler de bu bölümdedir. Eserlerin büyük bir bölümünün camlı ahşap dolaplar içinde sergilendiği bu bölümde, görülebilecek diğer eserler Osmanlı Dönemi'nde kullanılmış olan mühür ve damgalar, otomatik damgalama aletleri, deve ve at sırtında posta taşımacılığında kullanılan posta çantaları, posta ve telgraf yol güzergahlarını gösteren kapsamlı haritalar ve posta iletilerini tartmakta kullanılan farklı terazilerdir. Ayrıca posta haberleşmesinin gelişim süreçlerini resimlerle anlatan bir albüm ve 1990'lı yılların sonuna kadar posta treni olarak kullanılan kara trenin maketi de bu salondadır. Nazır Odası'nda ise, Osmanlı Posta Nazırlığı'nın kuruluşundan günümüze kadar görev yapmış nazır ve genel müdürlerin fotoğrafları ile çok sayıda duvar saati yer almaktadır.

Müze Ziyaretçi profilinin neredeyse tamamı, okul gezileriyle gelen 6-15 yaş arası öğrenci gruplarıdır. Sergileme dışında faaliyeti bulunmayan müzenin ücretsiz olmasına karşın, ziyaretçi sayısının yüksek olmadığı gözlenmiştir. Hafta içi ziyarete açık olan müzede, yalnızca bir personel görevlidir. Müzede eserler hakkında bilgi verecek bir rehber yoktur, bu nedenle okul gruplarıyla gelen öğrenciler eserler hakkındaki bilgilere öğretmenleri aracılığıyla ulaşmaktadır. Müzenin tanıtım çalışmaları broşürden ibarettir, ayrıca bir web sitesi veya kataloğu bulunmamaktadır.

Müzenin ışıklandırması tavanda asılı duran büyük antika değerinde avizeler ve küçük duvar lambaları sağlamakta, ayrıca yüksek pencerelerle gün ışığından da faydalanılmaktadır. İstanbul'un en önemli sivil mimarlık örneklerin biri olan binada kurgulanan müzenin sergi salonları, oldukça geniştir ve yüksek tavanlıdır (Res. 14f). İklimlendirme klimalarla yapılmakta, eserlerin korunmasına yönelik önlem bulunmamaktadır.

3.2.2 Türk Telekom İletişim Müzesi (Ankara)

İletişim Müzesi, Ankara'nın Aydınlıkevler semtinde, Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom) Genel Müdürlüğü yerleşke alanı içindedir. Bir bölümü müze olarak kullanılan bina, 1928 yılında Telsiz İstasyonu olarak inşa edilmiş ve 1951 yılına kadar Ankara Telsiz İrsal İstasyonu işlevini sürdürmüştür. Ayrıca 1956 yılına kadar Telsiz İstasyonu Misafirhanesi ve Lojmanı olarak da kullanılmıştır. Telsiz İstasyonu'nun taşınmasından sonra, bina 1956 yılında PTT Merkez Tamir ve Bakım Atölye Müdürlüğü olarak hizmet vermiş ve burada PTT'nin motorlu araçlarının tamir ve bakımı yapılmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kattan oluşan bina 1998-2001 yılları arasında restore edilmiş, birinci katı Türk Telekom Eğitim ve Meslek Geliştirme Başkanlığı'nın idaresinde müze olarak 24 Nisan 2002 tarihinde ziyarete açılmıştır (Res. 15a). Binada, müzeden bağımsız olarak bir kütüphane ve depo bulunmaktadır. Müze giriş holü, iki sergileme salonu ve bir uygulamalı eğitim salonu olarak tasarlanmış, tek kat üzerinde birbirine bağlı üç salon şeklinde düzenlenmiştir.

Giriş holünden devam eden ilk sergi salonunda, daha çok eski dönemlere ait telefon abonman sözleşmeleri ve telekomünikasyon ile ilgili eski evraklar bulunmaktadır. Abonman sözleşmeleri Adnan Menderes ve Zeki Müren gibi tanınmış kişilere aittir. Bu bölümde duvara asılmış bir panoda 'Haberleşmede İz Bırakanlar' başlığı altında Ahmet Şükrü Bey'den günümüze ülkenin resmi haberleşme işlerinde adı geçen nazır, müdür ve diğer yetkililerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Atatürk'ün 1930 yılında Telgraf Müdürlüğü'ne hediye ettiği ve Ankara Radyosu'nun uzun yıllar saatleri ona göre ayarladığı duvar saati, eski telgraf aletleri ile Türksat Uydusunun ve Radyo Verici Kuleleri'nin büyük maketleri de bu salonda sergilenmektedir (Res. 15b).

İkinci sergi salonunda mors cihazı, teleks, teleteks, çeşitli telefon makineleri ve ankesörlü telefonlar, manyetolu ve tuşlu ev telefonları, telefon kartları, ölçü aletleri ve santrallerde kullanılan cihazlar teşhir edilmektedir (Res. 15c). Ayrıca Türkiye'de 1972 yılında hizmete sunulan ilk ankesörlü telefonunun yanında son teknoloji ürünü, e-posta gönderen, fotoğraf çeken ve video kaydeden multimedya ankesörlü telefon da bu bölümdedir. Ankesörlü telefonlar dikey ahşap panolarda asılı olarak, diğer objeler ise camlı ahşap dolaplar içinde gösterime sunulmaktadır. Dolapların içindeki ışıklandırma sistemi eserlerin daha iyi görülmesini sağlamıştır.

Müzenin uygulama salonu daha çok ilköğretim öğrencilerine yönelik iletişim araçlarının gelişimini öğretebilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu nedenle telekomünikasyon haberleşmesinin gelişimini görebilecekleri şekilde geçmişte kalmış ve kullanılmakta olan cihazlar çalışır durumda sergilenmektedir (Res. 15d). Öğrenciler bu salonda mors cihazı, telgraf ve teleks cihazı, otomatik ve yarı otomatik telefon santrali, faks cihazı, ankesörlü ve

görüntülü telefonlar gibi geçmişten günümüze kadar kullanılmış olan iletişim araçlarını deneyebilmekte ve araçların gelişimini öğrenebilmektedir.

Müzenin koleksiyonunu oluşturan 400'den fazla obje, telgraf haberleşmesinin başlangıcından günümüze kadar geçen sürede insanlar tarafından kullanılmış çeşitli iletişim araçlarını kapsamaktadır. Müze, daha çok iletişim alanında öğrencilere uygulamalı eğitim vermek ve gelişen iletişim teknolojilerini tanıtmak amacıyla kurgulanmıştır. Bu düşünceyle 2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretim 4.sınıf öğrencileri için hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan iletişim konu başlıkları arasına Türk Telekom İletişim Müzesi'ni de eklemiştir.

Hafta içi yalnızca mesai saatleri içinde açık olan müzeye öğrenci grupları randevu sistemiyle kabul edilmektedir. Müzeye gelenlerin çoğu okul gruplarıyla gelen öğrenciler olup, yılda ortalama 15.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Müze ücretsizdir ve gelen ziyaretçilere rehberlik yapan bir çalışanı mevcuttur. Türk Telekom İletişim Müzesi'nin bir web sitesi bulunmamakla birlikte bağlı bulunduğu şirkete ait resmi web sitesinde 'Müze Sanal Turu' sekmesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra müze hakkında bilgi edinmek isteyen ziyaretçilere ücretsiz olarak tanıtım CD'si verilmektedir. Müzede sergileme ve iletişim cihazları ile uygulamalı eğitim dışında bir etkinlik yoktur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA POSTA MÜZESİ ÖNERİSİ

4.1 Müzenin Amacı

Antalya Posta Müzesi'nin amacı her şeyden önce Antalya ve çevresinin posta tarihini anlatmak, olanakları çerçevesinde bu kapsamı ülke ve dünya çapına genişletmek olmalıdır. Antalya yöresinin posta tarihi göz önünde bulundurulduğunda bölgedeki posta haberleşmesindeki değişimlerin, siyasi gelişmelerle paralellik gösterdiği ve posta tarihinin aynı zamanda bölgenin siyasi tarihini de yansıttığı dikkati çekmektedir. Antalya Posta Müzesi de yeri geldiğinde siyasi tarihe referansta bulunarak bölge posta tarihini, tarihsel donanım ve belgeler kullanarak ziyaretçilere sunulmalıdır.

Gelişmekte olan ve bununla bağlantılı olarak kültürel etkinliklerin günden güne arttığı Antalya'da özellikle Antalya Kent Müzesi'nin 'Antalya' temalı organizasyonlarıyla Antalya kent sakinlerinin artan kültürel talepleri karşılanmaya başlamıştır. Bu faaliyetlerin her seferinde daha yüksek düzeyde takipçiye ulaşması ve vatandaşların çevrelerine duyurması, kent sakinlerini bir araya getirmekte ve bir 'Antalyalılık' bilinci yavaş yavaş yerleşmektedir. Antalya Posta Müzesi de, bu çerçevede bir kültürel buluşma yeri olarak, düzenleyeceği organizasyonlar ile kentlerini daha iyi tanımak isteyenlere ve özellikle araştırmacılara, öğrencilere, konuya ilgi duyanlara bilgi ve malzeme sunmayı amaçlamalıdır.

Kültürel bakımdan gelişmekte olan kentlerde tematik müzeler, kültür aktivitelerinin çeşitlenmesinde önemli bir faktördür. Bunlar kimi zaman büyük bir işletmenin veya kurumun kültürel hizmeti şeklinde ortaya çıkan küçük girişimler olmakla birlikte, yıllar geçtikçe kendileri büyük ve köklü kurumlar haline gelmekte ve özellikle kültürel bakımdan gelişmiş kentlerde dünya çapında tanınanları da mevcuttur. Antalya Posta Müzesi'nin de amaçları arasında, Antalya ve çevresindeki tarihin ve tarihsel niteliği olan sergilerin toplanacağı yeni bir kültürel konu başlığı yaratmak olmalıdır. Bu bakımdan önerilen müze, kısa zamanda kent kültürünün bir parçası olmayı amaçlayarak, öncelikle fiziksel büyümekten ziyade, kent içinde tanınmaya yönelik çalışmalarla kendisini Antalyalılara benimsetmelidir.

Antalya kentinin günümüzde önde gelen özelliği, bölgenin en önemli turistik merkezi olmasıdır. Kültürel bakımdan ancak gelişen bir kent olduğundan Antalya'nın turizm portföyünde henüz kültürel faaliyetlerin kayda değer bir yeri yoktur. Turist Antalya'ya paket turlarla gelmekte, öncelikli olarak deniz ile bağlantılı etkinliklere yönelmekte ve bunun yanında da çeşitli sosyal faaliyetlerin sunulduğu otelinden dışarıya ancak ziyaretinin bir-iki günü çıkmaktadır. Bu otel dışı faaliyetlerin başında da arkeolojik alanlara yapılan

hızlandırılmış geziler ile doğa turları gelmektedir. Pek az turist kendi imkanlarıyla bu programların dışına çıkıp Antalya eski kent merkezine gitmekte, gidenlerin çoğu ise eğlence veya alışverişle zaman geçirmektedir. Kent merkezinde turistlerin en sık uğradığı Kaleiçi bölgesi ise günümüzdeki konseptiyle bir kültür merkezi değil, bir alışveriş ve eğlence merkezidir. Bu konseptin amacı ise turistlerin alışveriş yaparak ülkeye para bırakmasıdır. Dünya çapında prestij sahibi kentler, çoğunlukla eğlence ya da alışveriş merkezleriyle değil, iyi korunmuş tarihsel dokularıyla ve kültürel aktivitelerinin çeşitlilikleri ve kaliteleriyle tanınmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında Antalya Posta Müzesi'nin en önemli amaçlarından biri de, kentin tarihsel ve kültürel boyutunu farklı şekilde gözler önüne sererek turistik ilgiyi, uluslar arası prestij kazandıracak alanlara yönlendirmek olacaktır.

4.2 Koleksiyon İçin Öneriler

Antalya Posta Müzesi, öncelikli olarak Antalya ve çevresinde posta tarihi açısından değer taşıyan nesnelerin toplandığı ve takip edildiği bir merkez olmalıdır. Bu bağlamda öncelikle Antalya kenti ve sonra yakın çevresinde herhangi bir depo, koleksiyon ya da özel şahıslarda bulunan posta tarihini içeren nesneler bulunarak takibe alınmalıdır. Bunlardan müze koleksiyonuna katılabilenler, koleksiyonun başlangıcını oluşturmalıdır. Yıllarca Antalya çevresinde özellikle tarihe ve kayıt tutmaya ilgili vatandaşlar tarafından saklanan nesneler arasında Antalya'ya özgü olanların yanı sıra genel anlamda posta tarihi açısından kayda değer görülenler, Antalya'ya özgü olmasalar da posta müzesi envanterine geçirilerek korumaya alınmalıdır. Bunlar pul, mühür, kartpostal, mektup gibi evraklardan, eski posta kutuları, telefon, atalardan kalma postacı ekipmanı gibi malzemelere kadar posta tarihi bakımından değer taşıyabilecek her türlü nesne olabilir.

Müze koleksiyonunun önemli parçalarından pul ve kartpostallar içinde Antalya konulu olanların tamamı, Antalya çevresinden olmasalar da toplanmalıdır. Sadece yerli basım değil, örneğin İtalyan işgali döneminde İtalyan Postasının bastıkları gibi, yurtdışı kökenli olanlar da Antalya'yı temsil ettikleri sürece koleksiyonda bulunmalıdır. Antalya'da kullanılan pullar içinde, özellikle Cumhuriyet öncesi dönemlerde basılanlar çok çeşitlidir ve kullanıldığı tarihe ilişkin oldukça fazla bilgi vermektedir. Antalya tarihini fotoğraf ve resimlerle yansıtan pulları ve kartpostalları posta tarihi başlığı altında toplama ve sunmanın ilk akla gelen öğeleridir.

Antalya konulu posta kart ve pullarının yanı sıra, Antalya'dan ya da Antalya'ya gönderilmiş ve Antalya'da işlenmiş posta evrakı, posta tarihi içinde Antalya'nın yerini etkin şekilde gösterebileceğinden, toplanacak nesneler arasındadır. Açık şekilde 'Antalya' ibaresi taşıyan işlenmiş postalar, müzede ilgi çekecek sergi nesneleri olacaktır. Bunlardan özellikle yurtdışı bağlantılı olanlar, Antalya'dan gönderilip de örneğin iade gelenler ve üzerlerine tüm

yolculukları damga veya notlarla işlenmiş posta evrakları, posta tarihi içinde Antalya'nın yerini gösterecek somut belgeler olarak Antalya Posta Müzesi koleksiyonunda kesinlikle yer almalıdırlar. Posta teşkilatlanmasının başladığı dönemlerde özellikle devlet kurumlarınca gönderilen ve alınan evrak, mektup, telgraf gibi posta öğelerinden izler de toplanmalıdır. Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemleri'nde Antalya'ya gelen giden evraklardan ulaşılabilenlerin tamamı; ayrıca kaydı bulunan ancak kendisi bulunamayan posta ekipmanlarının kopyaları da posta müzesi koleksiyonuna katılmalıdır. Özellikle postacı eşyaları ya da posta taşımada kullanılan araçların bulunamaması durumunda eğer varsa eski fotoğraflardan ya da kayıtlardan yararlanılarak maket ya da replikasyonları, posta müzelerinin vazgeçilmez sergi objeleri arasındadır ve Antalya Posta Müzesi'nde de önemli bir koleksiyon grubunu oluşturacaktır.

4.2.1 Koleksiyonun Temini

Antalya ve çevresinde posta tarihi değeri taşıyan objelerin toplanması ve Antalya Posta Tarihi'nin araştırılmasına yönelik Antalya Posta Müzesi öncelikli olarak alan çalışmaları düzenlemelidir. Bu çalışmalarda özellikle bölge tarihi ile ilgilenen vatandaşlar ve yaşlı insanlardan Antalya'nın geçmişini iyi bilenler tespit edilerek Antalya Posta Tarihi araştırılmalı, bu çalışma sırasında kayda değer nesneler kaydedilmeli, mümkünse sahipleri ile görüşülüp ikna edilerek sergilenmek veya depolanmak amacıyla müzeye bağışlamaları teşvik edilmelidir. Bu bağlamda özellikle benzer çalışmalar yürüten Antalya Kent Müzesi Kent Belleği Merkezi ile iletişime geçilerek, sözlü tarih arşivleri taranmalı gerekirse konu ile bağlantılı daha fazla bilgi ya da yönlendirme sağlayacağı düşünülen insanlarla yeniden bağlantı kurulmalıdır. Koleksiyon sahipleri genellikle çevrelerinde bilinen insanlar olduğundan kolaylıkla ulaşılabirler ancak eskilerden kalma bir takım objelere sahip sıradan vatandaşların bulunması daha zor olacaktır. Bu tür bilgilere ulaşabilmek için özellikle Antalyalı olup da posta teşkilatında çalışmış insanlar ya da bunların yakınlarına ulaşılmalıdır. Özellikle kuşaklar boyu Antalya'da yaşamış olan aileler arasında eski evrak ve mektuplarını saklayanlar olabileceğinden, yeni kurulacak posta müzesine halkın ilgi ve desteği sağlanmalıdır. Bu bağlamda yapılacak duyurularla ellerinde Antalya Posta Müzesi'nde sergilenme ya da arşivlenme değeri taşıyan evrak veya nesneler bulunan vatandaşların müze çalışmalarına katkısı kazanılmalıdır. İlgili kent sakinlerinin, mümkünse ellerindeki objeleri bağışlamaları teşvik edilmeli, mümkün olmadığı takdirde kayıt altına alınmaya çalışılmalıdır. Şayet ilgi çok yüksek olursa, bağış alımlarında ilk etapta seçici davranılabilir ve kapasite arttırıldığında kayıt altına alınmış olan tüm objeler arasından sırayla seçilenler toplanabilir.

Birçok devlet kurumu eskiden beri gelen ve giden evraklarını arşivler halinde tutmaktadırlar. Özellikle köklü kurumların arşivleri, posta evrakı elde etmek amacıyla taranabilir. Bazı eski kamu kurumlarının depolarında kurumun kendi çalışmalarıyla ilgili kullanılmayan veya saklanmış, biriktirilmiş objeler bulunabilir. Bunlardan posta tarihi ile ilgili olanlar araştırılarak toplanmalı; eski arşivler, fotoğraflar, sıradan kayıtlar gibi evraklar arasından müze konseptiyle ilgili olanlar seçilerek alınmalıdır.

Halk arasında azımsanmayacak miktarda küçüklü büyüklü, amatör ve profesyonel pul koleksiyoncusu bulunmaktadır. Antalya Posta Müzesi kurulduğunda bu insanlara duyurular, basın ve e-posta listeleri aracılığıyla ulaşılmalı, ilgileri çekilerek posta müzesinin filateli departmanı ile iletişim içinde olmaları sağlanmalıdır. Mümkünse bu tür koleksiyonculardan bağışlar alınmalı, bağışın olmadığı durumlarda dahi bu vatandaşlarla iletişim kurularak müzenin filetelik koleksiyonunun gelişimi için bilgi kaynağı olarak yararlanılmalıdır.

Müze sergileri içinde yararlanılacak olan replikasyonlar ve maketler, daha çok orijinali sergilenemeyecek kadar kötü durumda ya da sadece kaydı bulunup koleksiyonda yer almayan nesneler için üretilmelidir. Özellikle postacı eşyaları ve posta taşıtları gibi malzemeler için mankenli ya da diğer canlandırma sergilemelerde replikasyon ve maketlerden yararlanılmalıdır. Söz konusu kopya ve maketler, mümkünse müze bünyesindeki atölyede üretilmeli ve bu konuda müzenin deneyim kazanması da sağlanmalıdır.

4.3 Müzenin Sergileri İçin Öneriler

4.3.1 Müzenin Kalıcı Sergileri

Genel anlamda sergiler; özellikle müzenin kalıcı sergileri, ziyaretçilere müzenin vizyonunu ve temasını aktarmakta kullanabileceği en etkili iletişim yoludur. Bu nedenle müzedeki bölümler oluşturulurken kalıcı sergiler üzerinde önemle durulması ve bunların birden fazla bölümden oluşacağı göz önüne alınmalı küratöryel çalışmaların bu noktada yoğunlaşması gereklidir. Kalıcı sergilerin oluşturulmasında, etkili bir anlatım yöntemi olarak tematik sergileme ile koleksiyon birden fazla bölüme ayrılmalıdır.

4.3.1.1 Haberleşme Tarihi Sergisi

Antalya Posta Müzesi içinde haberleşme tarihini anlatan bir sergide ilgi çekici nesnelerin yer alabileceği bir bölüm oluşturulmalıdır. Bu sergide posta öncesi dönemlerdeki haberleşme sistemleri, posta, telgraf, telefon ve sırasıyla insan yaşamına giren haberleşme teknikleri ve kullanılan objelerle sistemin gelişimi özetlenecektir.

Erken dönemlerde kullanılan iletişim tekniklerine dair dumanla haberleşme, güvercinle haber gönderme, haberleşme kuleleri gibi ilkel teknikler anlatılmalıdır. Bunlara

ilişkin orijinal eser bulma olanaksız olduğundan bilgi panoları, bilgisayarlı canlandırma, maket vb. sergileme teknikleri kullanılabilir. İlkel haberleşme metotlarından sonra posta bölümü gelebilir ve burada Kültepe’de ele geçirilen kilden yapılmış Assur ticaret mektup ve zarflarının resimleri veya kopyaları sergilenebilir. Bu bölümden sonra özellikle Anadolu’daki haberleşme şekilleri ulaklar, peykler, menzil sistemi ve posta örgütleri hakkında bilgi panoları, postanın ortaya çıkış süreci ve halka yayılması gibi konular anlatılmalıdır.

Telgrafın atası olarak bilinen semafor sistemi ve teleskopun icadından sonra semafor sistemindeki gelişim, maket canlandırma ve üzerindeki bilgi panoları ile gösterilebilir. Bundan hemen sonra telgraf konusu gelmelidir. Bu bağlamda telgrafla ilgili orijinal bir telgraf makinesi ayaklı vitrinde sergilenebilir ve bunun üzerinde de telgrafın icadını anlatan bilgi panosu duvarda bulunabilir. Şayet müze koleksiyonuna birden fazla telgraf makinesi katılabilirse, bunlar dört taraftan da izlenebilen raflı bir vitrinde üst üste konabilir. Mors alfabesi de bu bölümde tarihçesi ile anlatılmalıdır. Osmanlı’da telgraf kullanımı, telgrafçılık okulları, ilk Türk telgrafçılar ve telgraf dilinin Türkçeleştirilmesi ile ilgili bir bilgi panosu ve şayet edinilebilirse bu konular ile ilgili evrak, fotoğraf ve objeler de sergilenmelidir. Son olarak ziyaretçilerin deneyebilecekleri çalışan bir telgraf sistemi, günümüzde pek bilinmeyen bir haberleşme şekli olarak çok ilgi çekici olacaktır.

Telgraftan sonra iletişimde en yaygın araç haline gelen teleks ve telefon da bu sergide bir bölüme konu olmalıdır. Telefon konusu ile ilgili objeler diğerlerine oranla daha kolay bulunabileceğinden, sergi oluştururken seçici davranmalı ve telefon makineleri, santralli ilk telefonlardan, kadranlı, tuşlu telefona, son olarak da görüntülü ve mobil telefonlara kadar değişik tarihlerden örneklerle temsil edilmelidir. Ayrıca Osmanlı’ya telefonun gelişi, konu ile ilgili yapılan yasaklamalar, yasalar, haberler ve fotoğraflar, o dönem gazetede yayınlanan telefon kullanma talimatları gibi kendine özgü tarihsel belgelerle de desteklenerek sergide yer almalıdır. Telefonla ilgili müze koleksiyonuna eski telefon santrallerinden bir örnek katılabilirse, bu da sergide dikkat çekecektir. Odanın sirkülasyonunu engellemeyecek bir alana yerleştirilen santralin yanına da, sistemi açıklayan bir bilgi panosu konabilir.

Geçmişten günümüze posta haberleşmesinde meydana gelen gelişim ve ilerlemenin anlatıldığı bu bölümde, posta haberleşmesinin geleceği de ele alınmalıdır. Geleceğin haberleşmesinde kullanılacak tahmini buluşlar ve yenilikler özgün bir sergi tasarımıyla dikkat çekici olacak ve ziyaretçilerin bu konu üzerinde düşüncelerini sağlayacaktır. Özellikle çocuk ve gençlerin ilgisini çekeceği düşünülen bu bölümde, durağan bir sergileme anlayışı yerine dinamik, yeni fikirlere açık ve ziyaretçilerin aktif olarak katılabileceği bir sergileme anlayışı benimsenmelidir. Geleceğin haberleşmesine ilişkin ziyaretçilerden gelen görüş, öneri ve atölye etkinlikleri ile oluşturulabilecek tasarımlar müzede sergilenebilir.

4.3.1.2 Filatelik Sergi

Dünyada 1800'lerin başlarından, Türkiye'de ise 1940'lardan sonra yaygınlaşan pul koleksiyonculuğu, günümüzde her kesimden pek çok kişinin tanıdığı bir uğraştır. Antalya Posta Müzesi'ndeki filateli koleksiyonu ve sergisi de özellikle yerli ziyaretçinin ilgisini çekecek sergilerin başında gelecektir. Pullar, tarihi olayları resimlerle yansıttığından ve birçok vatandaşın sıklıkla karşılaştığı objelerdir. Bu nedenle pul sergisi, müzenin halka yaklaşması için en başta gelen sergi grubu olacaktır. Sergi oluşturulurken, özellikle müzenin filateli koleksiyonunun düzenli tutulması gereklidir. Teşhir için koleksiyondan seçim yapılması sürecinde; deneyimli filatelistlerden destek alınması, serginin profesyoneller arasında prestijini arttıracaktır. Pulların sergilenmeleri için çok geniş alana gereksinim doğmadan pullar duvara asılı tablo çerçevelerinde ve mekan elverirse bunların önüne yerleştirilecek masa şeklindeki vitrinlerde yatay biçimde sergilenebilir.

Filateli sergisinin ilk bölümü pul basımı ve pulun tarihçesi ile ilgili olmalıdır. Bu bölümde posta servislerinin organizasyonunda pulların ödeme kolaylığı yaratmasından, sonraları koleksiyonculuğun başlamasıyla pul baskılarının daha nitelikli ve özellikli hale gelmesine ve son zamanlarda ödeme etiketlerinin daha yaygın hale gelmesiyle pulların posta servisinde yavaş yavaş ortadan kalkmasına kadar pulların kullanım süreçleri anlatılmalıdır. Ayrıca pul baskıları ve baskı tekniklerine değinilebilir, perforasyon aleti edinilebilirse burada sergilenabilir. Antalya Posta Müzesi konumu gereği, filateli sergisinde öncelikle Antalya'ya anlatılmalıdır. Bu kapsamda, koleksiyon içindeki Antalya temalı pullar (Res.16a-b) seçilerek bunlardan bir vitrin oluşturulmalıdır. Fotoğraf ya da eskiz baskılı Antalya pulları, özellikle eski tarihli olursa, yanlarında aynı açıdan çekilmiş fotoğraflarla da desteklenebilir. Antalya'da Osmanlı Dönemi'nde bulunan postanenin mevcut gönderilerinden preflatelik dönem mühürler (Res. 17a) bu kapsamda teşhir edilmelidir. Ayrıca geçmiş dönemlerde Antalya'da faaliyet gösteren İtalyan Postanesi'nin kullandığı posta damgaları ve pulları bu bölümde dikkati çekecektir.

Posta tarihinin anlatılmasına yönelik, pulların yanı sıra aynı karakterdeki nesnelerin tarihsel bir dizin içinde gösterilmesi etkili bir sergi yöntemi olacaktır. Osmanlı Dönemi ve sonrasındaki Türkiye Cumhuriyeti resmi pullarından bu kapsamda toplanabilenler, tarih ve tarihsel olaylara göre dizilerek, tarihin pul baskılarına nasıl yansıdığı gösterilebilir ve pullar aracılığıyla, açıklamaya gerek olmadan tarih anlatılabilir. Cumhuriyet Dönemi öncesi Antalya'da kullanılmış yabancı postalar veya yerli/yabancı tüccarlara ait pullar bu bölümdeki önemli objeleri oluşturacaktır. Böyle bir sergi grubu, aynı zamanda her dönemden çeşitli pullar içereceğinden Türkiye'nin pul basımında geçirdiği evreleri de gözler önüne serecektir (Res. 17b-f).

Yerli pulların yanı sıra, koleksiyon oluşturulması sırasında elde edilebilen yabancı pullardan da miktarlarına göre tarihsel, bölgesel ya da tematik gruplar halinde bir sergi grubu düzenlenebilir. Pul baskıları genellikle özel anma günleri ya da tematik gruplar halinde de çıkarılmaktadır. Koleksiyonda bu türden gruplandırılacak pullar yeterli miktara ulaştığında kendi içlerinde, örneğin özel gün pulları, spor, doğa, manzara temalı gruplar, özel pul blokları şeklinde ayrılarak bir sergi grubu haline getirilebilirler. Eğer koleksiyon yeterli sayıda ise, pullarda kişiler, haritalar, kuşlar, böcekler, bitkiler, gemiler, arabalar vb. özel ve çok çeşitli konular üzerine vitrinler de düzenlenebilir²¹⁹.

Filatelik Sergi Bölümü'nde pul koleksiyonunun yanı sıra pul koleksiyonculuğu ile ilgili bilgilerin verildiği bir vitrin bulunması, ziyaretçiler için bilgi verici ve ilgi çekici olacaktır. Bu vitrinde pul koleksiyonculuğunun tarihçesi, nasıl başlayıp geliştirildiği ve nasıl ilerletileceğine dair rehber niteliğinde bilgilerin yanı sıra, pulların zarflardan çıkarılıp saklanmaları ve korunmalarına ilişkin bilgiler yer alabilir. Bunların yanı sıra filateli bilimine ilişkin ayrıntılar, pulların hangi şartlarda korunabileceği, özellikle eski pullarda hatalı basım, hatalı kesim, özel damgalar vb. öğeler örneklerle anlatılabilir. Türkiye için PTT'nin filateli yayınları ve abonelik koşulları tanıtılabilir.

4.3.1.3 Posta Gönderileri Sergisi

Bu bölümde posta aracılığıyla gönderilen kartpostal, mektup, zarf, paket gibi objeler sergilenmelidir. Özellikle eski tarihli gönderilerden alıcılar tarafından saklananlar serginin özgün kaynağını teşkil edecektir. Sergi, müzenin diğer bölümlerinde olduğu gibi, mümkün olduğunca Antalya teması ile başlatılmalıdır. Bu kapsamda özellikle Antalya kartpostalları ile tarihsel bir dizin içinde sergi grubu oluşturulabilir. Antalya kartpostalları, kentin eski görüntülerini yansıtan bir fotoğraf albümü izlenimi oluşturacağından, aralarına özellikle posta tarihini ilgilendiren eski Antalya fotoğraflarının da konulması ve izleyiciye kıyas şansı tanıyacaktır. Kullanılan fotoğraf ve resimlerin altında açıklayıcı bilgiler de bulunmalı, böylece ziyaretçiler sergide gördükleri kişiler ve yerler hakkında bilgi sahibi olacak ve sergiden daha kapsamlı şekilde yararlanacaktır.

Postada işlenmiş mektuplar, posta gönderileri sergisinin bir diğer önemli grubudur. Bunlar da özellikle eski tarihli olanları, ya da tarihsel olarak önemli olayları yansıtmaları nedeniyle ilgi çekici olacaktır. Söz konusu grup içinde resmi yazışmalar ve Antalya tarihini ilgilendiren resmi yazı, telgraf gibi evraklar toplanabilir. 'Gizli', 'İvedi' gibi özel devlet damgaları taşıyan gönderiler, sergileme açısından dikkat çekici olabilir. Posta işleme ya da resmi kurumlar tarafından gönderilme/alınma esnasında basılan damgaları bulunan mektup ve

²¹⁹ Cabeen 1979, 83-88.

evrakla, şayet varsa bu grupta değerlendirilecektir. Bu sergi grubunda da diğerlerinde olduğu gibi Türkçe ve İngilizce bilgilendirme yazılarına yer verilecektir.

İstemsiz ya da istemli şekilde özel pulların yapıştırıldığı mektuplar, bu durumun öne çıkarılması amacıyla küçük bir sergi grubu şeklinde organize edilebilir. Bu grupta hatalı baskı pullar veya nadir bulunan pullar, mektuplar üzerinde, hatta damgalı ve işlenmiş şekilde sergilenebilir. Bazı ilgi çekici hikayeler içeren mektuplar yine grup oluşturabilir. Yurtdışından Antalya'ya gönderilen kartpostal ya da mektuplar, karşılıklı yazışmalar içeren mektup dizileri ya da önemli tarihsel olayları ve bu olayların insanlarda bıraktığı izleri anlatan mektuplarla ilginç bir grup düzenlenebilir. Tüm Antalya'yı ilgilendiren olaylara ilişkin yazışmalar, dönemin siyasi durumunu Antalya özelinden anlatan yazışmalar veya önemli devlet kurumlarına ya da önemli kişilere halktan kişilerce yazılan ve cevaplanan mektuplar bu bölümde değerlendirilebilir. Örneğin Milli Mücadele Döneminde Antalya'da bulunan İtalyan Postanesi kullanılarak yapılan istihbarat çalışmalarını gösteren belgeler, Anadolu Ajansı'nın Antalya'daki çalışmalarını anlatan gönderiler, İtalyan işgali döneminde yapılan yabancı ve yerli yazışmalar vb. bu bölümün dikkat çekici objelerinden olacaktır.

Zarfların gelişimi temalı bir bölüm, posta gönderileri sergisinde yer alabilir. Bu bölümde posta zarfları, tarihsel bir dizin içinde, üzerlerindeki posta işleme damgaları ya da içlerinde mektuplarla sergilenebilir. Bu bölümde APS ve taahhütlü gibi farklı posta servislerine ilişkin zarfların yanı sıra diğer ülkelerin posta servislerinin zarfları ya da damgaları gösterime sunulabilir.

Posta Gönderileri Sergisi'nin ziyaretçiler tarafından daha iyi kavranabilmesi için Antalya ile posta trafiği yaşamış olan bölgelerin, Antalya posta yollarının ve Antalya telgraf hatlarının güzergahını anlatan kapsamlı harita ya da maketler bulundurulmalıdır. Türkçe ve İngilizce olarak iki dilli açıklama panolarıyla bu anlatım desteklenmelidir. Antalya'nın posta trafiği ve posta gönderilerinin kat ettiği mesafeler ancak bu şekilde ziyaretçilere verimli bir metotla anlatılabilecektir. Ayrıca müzenin fotoğraf arşivinden yararlanılarak posta gönderilerinde kullanılmış eski fotoğrafların, eski haberleşme geleneklerini ve Antalya'yı anlatması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.3.1.4 Posta Kutuları Sergisi

Bir sergi grubu olarak pek çok posta müzesinin sergileri arasında çeşitli posta kutularına yer verilmektedir. Antalya Posta Müzesi'nde de posta kutularına ilişkin bir sergi bölümü ayrılmalı ve bunun ilk bölümü resmi posta kutuları üzerine olmalıdır. Bunlar genellikle işlek yerlerde sokakta duran ve vatandaşların gönderilerini içine attığı kutular şeklinde olup, üzerlerinde PTT ibaresi taşımaktadır ve yıllar içinde değişik tasarımlarda

ortaya çıkmaktadır. Devlet depolarından İstanbul ya da Ankara'daki Posta Müzeleri'nin depolarından bu tür posta kutuları sağlanabilirse, tarihsel sıralama içinde ilginç bir sergi oluşturulabilir. Orijinal resmi posta kutularının bulunamadığı durumlarda, fotoğrafları aracılığıyla kopyaları üretilir, ancak üretilirken orijinali ile aynı malzemeden ve aynı teknikle yapılmasına özen gösterilmeli, sonuçta eskitilmiş bir görünüm elde etmeye çalışılmalıdır. Resmi posta kutularının yanı sıra özel posta kutuları, hem çeşitlilik bakımından hem de temin edilebilme bakımından daha zengin bir sergi grubu olacaktır. Özellikle eski yapılara ait veya geleneksel nitelikli posta kutuları, yine tarihsel sıralama içinde farklı tasarımlardaki tekli ya da grup posta kutuları, eski ya da eskitilmiş görüntüde sergilenir. Eskilerden, fotoğraflarda çıkmış olanların yanlarına yerindeyken çekilmiş fotoğraflar konularak etkileri artırılabilir. Bu bölümde sergilenilecek bir diğer malzeme de, PTT'nin kiralık posta kutusu gruplarıdır. Bunlar belli aralıklarla yenilenip eskiler atılmaktadır. Şayet bu şekilde eski bir posta kutusu grubu bulunabilirse sergiye konulabilir.

4.3.1.5 Posta Taşımacılığı ve Postacı Sergisi

Posta işleme ve posta taşıyıcısı konularını içeren sergi, Antalya Posta Müzesi'nin odağını oluşturmaktadır. Bu bölümde postacı ve diğer posta memurlarının yaptıkları işler, posta işleme süreçleri, postanın taşınması, gibi posta iletişiminin tüm aşamaları ziyaretçiye tanıtılmalıdır. Eğer temin edilebilirse, eski tarihli postacı kıyafetleri ya da eşyaları, bu mümkünse orijinal malzeme kullanılarak, değilse kopyası yapılarak eski tarihli bir posta taşıyıcısı mankenli canlandırma şeklinde sergilenmeli, aynı döneme ait varsa fotoğrafı da yanına konulmalıdır. Tam donanımlı postacı canlandırmalarından daha yakın tarihli bir örnek de, karşılaştırma açısından eski tarihli olanın yakınına yerleştirilebilir. Posta taşıyıcısının sembol kıyafeti olan postacı şapkaları, tarihsel bir sıralama ile yan yana bir vitrinde sergilenir ve eğer mümkün olursa, şapkaları takılı görev başındaki postacı fotoğrafları ile bu bölümü zenginleştirilebilir.

Antalya'nın ünlü posta katarları ve atlı postacılarına da burada yer verilmeli, orijinal ekipmanların temin edilebilirse kıyafet ve ekipmanlar da vitrinlerde sergilenir ve yanında orijinal dönemindeki fotoğrafına yer verilebilir (Res. 5). Burada kullanılabilecek bir diğer sergileme şekli de yurtdışındaki posta müzelerinde sıkça karşılaşılan üç boyutlu maketler olabilir. Örneğin atlı postacının Antalya'da bir köye posta gönderilerini getirmesi ve onu heyecan içinde karşılayan köylüler maket ile anlatılabilir. Bu şekilde sergileme ve anlatım, haberleşmenin teknolojiyle birlikte bir tuşa basmak kadar kolaylaştığı günümüzde, özellikle çocuk ve gençler açısından oldukça ilgi çekici hale gelecektir. Antalya bölgesi, ülkenin posta

tarihi içinde önemli bir yere sahip olduğundan atlı posta örgütlenmesi bilgi panolarıyla anlatılmalı, mümkünse orijinal evrakları da yer almalıdır.

Postanın taşınmasının yanı sıra işlenmesi konusu da oldukça kapsamlı bir bölüm oluşturabilir. Bu bağlamda postanın gruplanması, ayrılması, taşıma çuvallarının mühürlenmesine ilişkin ‘Türkiye Postaları’ ibareli resmi çuvallar, posta sandıkları, mümkün olursa Osmanlı Dönemi’ne ait posta sınıflandırma çuvalları, çuval ve sandık mühürleri, orijinal posta işleme tutanakları gibi postaların işlenme sürecinde halkın görmediği kısımları anlatan objeler ziyaretçilere açıklayıcı bir anlatımla sunulmalıdır. Mankenli canlandırma, posta taşıyıcısı ve posta işleme memurları için yapılabilir. Böyle bir canlandırma, ancak posta işleme ofisinin de tam canlandırması yapılırsa anlam kazanacaktır, zira posta işleme memuru ve ilgili süreçler bu konu ile ilgili olmayan insanlar tarafından kolayca algılanabilecek nitelikte değildir. Bu canlandırma oldukça geniş yer kaplayacağından, sergi salonunun bir köşesine, ziyaretçi güzergahını engellemeyecek şekilde düzenlenmeli ve yakınlarına posta işleme süreçlerini anlatan bilgi panoları ve vitrinler yerleştirilebilir. Buradaki bilgi alanlarında postanın nasıl işlendiği, adrese, posta koduna, önceliğe göre nasıl sınıflandırıldıkları gibi konular açıklanabilir.

Bir liman kenti olan Antalya’da kurulacak posta müzesinde Gümrük Postası konusu da sergilerle anlatılmalıdır. Antalya liman gümrüğünde bulunan posta ofisinde gönderilen ve gelen postalar ile özellikle gümrükten alınmayan posta gönderileri arasından sergi objesi sağlamak mümkün olabilir. Gümrüklerle ilgili sıra dışı olaylar ve kaçakçılık gibi konularda ele geçen belgeler, objeler ya da bu gibi durumları anlatan fotoğraflara da yer verilebilir.

Posta malzemeleri arasında önemli yeri olduğundan posta müzelerinde en azından birkaç örneği bulunan posta taşıtları, Antalya Posta Müzesi’nde de temsil edilmelidir. Dış mekanda ya da geniş bir salonda sergileme imkanı bulunduğu takdirde; atlı posta arabaları gibi görsel değeri yüksek nesneler yurtdışındaki örneklerde²²⁰ olduğu gibi gerçek boyutlu kopyalar şeklinde sergilenebilir. Maketler ve oyuncaklar da, postaların taşıta yükleme ya da indirme yapılmasını gösteren canlandırmalarda kullanılabilir. Posta taşıtları bölümünde eski tarihli atlı arabalardan, modern posta kamyonlarına ve kargo uçaklarına kadar mümkün olduğu kadar tarihsel bir dizi izlenmelidir. Dizinin en son ögesinde günümüzde postacıların kullandığı sarı renkli PTT bisikleti mankenli bir postacı ile birlikte canlandırılabilir.

Bu bölümde PTT’nin önemli hizmetlerinden biri olan kargo taşımacılığına da değinilmelidir. Kargo taşımacılığında kullanılan kolilerin yanı sıra kargo uçaklarını ve PTT’nin kargo hizmetini anlatan pano ve maketlere yer verilmelidir.

²²⁰ Bkz. Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Macaristan Posta Müzesi.

4.3.1.6 Türkiye’de Posta ve Postacı Kültürü Sergisi

Türkiye’de özellikle haberleşme olanaklarının sınırlı olduğu dönemlerden kalma bir gelenek olarak postacı figürü, halk arasında önemli bir kültür ögesidir. Uzaklardaki yakınlardan gelen haberleri temsil ettiğinden postacıya saygı duyulur, haftanın hangi günü geldiği bilinir ve gelmesi merakla beklenir, gönderilecek mektup varsa o gün için önceden hazırlanır. Bu durum göz önüne alınarak postacının görev başındayken başına toplanan insanlar, haber bekleyip haber iletme isteyen insanların ve eski postacı fotoğraflarının yanı sıra Osmanlı Dönemi’nden başlayarak postacıların kullandığı üniformalar izleyicilere sunulabilir (Res. 20, 18a-d).

Postacının halk arasındaki önemini yansıtmak bakımından ilkokullarda öğretilen ‘Bak Postacı Geliyor’ şarkısının sözleri burada bir panoda sergilenebilir ve ziyaretçilere bu şarkı bir ses sistemi ile dinletilebilir. Özellikle Antalya’da, geçmişte atlı postacılık veya PTT memurluğu yapmış kişilerin ilginç anılarını anlattıkları kısa mülakatlar duvara asılı bir ekranda oynatılabilir. Bunların yanı sıra bir Türk filmi klasiği olan ‘Postacı’ filminden postacı mesleğini vurgulayan kareler montajlanıp, İngilizce altyazıyla ekranda oynayan bir kısa video şeklinde izletilebilir. Posta ve postacıyla ilgili filmlerin afişleri duvarda sergilenebilir (Res.19).

Mektup, posta ve postacı gibi konularla ilgili şarkılardan oluşan bir repertuar listesiyle dijital müzik çalar ve kulaklık yardımı ile isteyen ziyaretçilere dinletilebilir. Ayrıca sergi içinde bir bölüm, ‘Edebiyatta Posta’ adıyla düzenlenebilir ve burada Türk Edebiyatı’ndan yapılan ‘Posta’ temalı alıntılar pano veya projektör yardımıyla sergilenebilir. Türkiye’de Posta ve Postacı Kültürü Sergisi, içeriğindeki yerli unsurlar açısından yabancı ziyaretçilere çok şey ifade etmeyebilir fakat yerli ziyaretçilerde iz bırakacağı kuşkusuzdur.

4.3.2 Geçici Sergiler

Müzeyi daha dinamik ve ilgi çekici hale getirmek için birçok müzede uygulanan geçici sergi sistemi Antalya Posta Müzesi’nde de uygulanmalıdır. Bu amaca yönelik seçilen bir salonda posta müzesi konsepti ile bağlantılı, birkaç aylık periyotlar halinde değiştirilen sergiler sunulmalıdır. Tematik filatelik sergiler geçici sergi konseptine oldukça uygun olacağından bu kapsamda müze koleksiyonundan ya da eğer bulunabilirse özel koleksiyonlardan, belirlenen bir tema çevresindeki pullar seçilip sergilenebilir. Diğer ülkelerde ve ülkemizde pul basımı oldukça yerleşik bir gelenek olduğundan, böyle bir sergi için konu sıkıntısı çekilmeyecektir. Müzenin yeni bir geçici sergi oluşturacağı durumlarda da tematik pul sergilerine başvurulabilir. Bu alanda, eğer talep olursa özel koleksiyoncuların kendi koleksiyonlarından derledikleri bir sergiyi ziyarete çıkarmaları da sağlanabilir. Müzeyi

izleyen profesyonellerin desteğinin sağlanması bakımından bu tür organizasyonların yararlı olacağı düşünülmektedir.

Müze koleksiyonunun sergi salonlarında hızla genişlemesi durumunda, bazı sergiler bir rotasyon düzeni içinde geçici sergi salonunda ziyarete açılabilir. Bu tür sergilerin bir konu ya da dönem üzerine odaklanmaları, sergi bütünlüğünün sağlanması ve ziyaretçilerin konuyu daha kolay anlayabilmeleri açısından yararlı olacaktır. Buraya, ülkemizdekilerin yanı sıra diğer ülkelerdeki posta müzelerinden geçici sergi için obje istenmesi mümkündür. Sergi bütünlüğünün sağlanması açısından belli bir tema izleneceğinden ona ilişkin objelerin seçilmesi daha doğru olur. Mümkünse istek yapılan müzeden temaya ilişkin eserler grup olarak istenebilir. İyi bir organizasyonla birden fazla müzeden, aynı tema üzerine sergi objeleri isteyerek tek sergide bir araya getirilebilir. Buna ilişkin örnekler ülkemizde mevcuttur. Örneğin, 1980’li yılların başında Anadolu Uygarlıkları teması kapsamında, ülkemiz müzelerindeki eserler İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sunulmuştur. Böyle çalışmalarla müzenin küratöryel faaliyetleri önem kazanacaktır.

Geçici sergilerin konuları arasında Antalya, ulaşım, iletişim, haberleşme, telekomünikasyon teknolojileri gibi müzenin konseptiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olmalıdır. Ayrıca önemli günler, yıldönümleri ve bayramlar için özel geçici sergiler oluşturulmalıdır. Örneğin bayramlarda ya da yılbaşlarında geçmişte sıklıkla kullanılmış olan tebrik kartları düzenlenebilir. Ayrıca Sevgililer Günü’nde koleksiyonda yer alan veya başka koleksiyonlardan temin edilen aşk mektupları ya da Milli Bayramlarda, cepheden gönderilen asker mektupları ve fotoğraflarla etkileyici ve anlamlı geçici sergiler oluşturulabilir. Müzenin atölyesinde ya da eğitim faaliyetlerinde ziyaretçiler tarafından belli bir konseptte üretilen yaratıcı çalışmalardan bir geçici sergi oluşturulabilir. Geçici sergilerin niteliği ve niceliği, müzenin hareketliliğini ve vizyonunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Geçici sergilere önem verilmeli ve Antalya’nın bu konuda akla gelen ilk yerlerden biri olması hedeflenmelidir.

4.3.3 Sergileme Koruma ve Aydınlatma Önerileri

Sergileme

Antalya’ya ülkemizin yanı sıra diğer ülkelerden de çok sayıda turist gelmektedir. Bu nedenle sergilemede Türkçe ve İngilizce olarak bilgi verecek etiket, levha, tabela ve panoların mutlaka kullanılmalı; ayrıca diğer müzelerde olduğu gibi girişte sağlanacak sesli rehber (audio guide) ile Türkçe ve İngilizce dışında Rusça, Almanca, Fransızca, Arapça gibi dillerde de ziyaretçilere bilgi verilmelidir. Müzenin teması gereği, sergi objelerinin büyük kısmı Antalya ve ülkemizle ilgili olduğundan yabancı ziyaretçilere özellikle Türkiye’de Posta ve Postacı Kültürü Sergisi gibi yerel temaların kurgulandığı sergilerde sesli rehber veya bilgi panoları ile anlatım zenginleştirilmelidir.

Sergi objeleri çoğunlukla kağıt olacağından; tablo şeklinde, ince veya duvara tutturulmuş vitrinlerde az yer kaplayacak şekilde sergilenebilir. Özellikle pul sergileri için tercih edilmesi mümkün olan, bir direğe monte edilmiş sayfalardan oluşan ve çevrili olarak izlenebilen panolar kullanılabilir. Kağıt objelere göre daha fazla yer kaplayan posta ve postacı ekipmanı, posta arabası, telgraf cihazı gibi objeler şayet mankenli canlandırmalara dahil değilse yine mümkün olduğunca duvara monte edilmiş raflı ya da camekanlı vitrinlerde sergilenabilir. Bazen masa şeklinde camlı vitrinlerde objeleri sergileyip, duvara bilgi panosunun asılması daha uygun olabilir.

Koruma

Antalya, mevcut iklim koşulları sebebiyle özellikle kış aylarında oldukça nemli bir iklime sahiptir. Antalya Posta Müzesi’nin sergileri çoğunlukla pul, basılı kağıt, evrak, fotoğraf gibi malzemelerden oluşacağından sergileme mekanları ve koruma önlemlerinin buna göre düzenlenmesi gereklidir. Çünkü doğal çevresel şartlar içinde kağıt, birçok etken tarafından kolayca bozulabilecek bir yapıdadır. Kağıt malzemeyi tahrip eden başlıca koşullar arasında ısı, nem, güneş ışığı ve biyolojik zararlıları sayılabilir. Kağıt eserler üzerinde nem; şişme, gevşeme, yumuşama, kırılma, çökme, boyutsal değişim, buruşma, böceklenme, mantar oluşumu gibi zararlar verir²²¹. Bu nedenle sergi ve depo alanlarında nem kontrol altında tutulmadığı takdirde en başta kağıt malzemenin şekli kolaylıkla tahrip olacak ve daha sonraki safhalarda çürüme başlayacaktır. Dolayısıyla sergi salonları tamamen kapalı ortamlar olmalı, bağıl nemi sürekli aynı düzeyde tutmak için dışarıya karşı yalıtım yapılmalı ve her salonda yeterli kapasitede en az bir bağıl nem ölçüm cihazı higrometre bulunmalıdır. Müzede higrometre yardımıyla Antalya’nın iklim koşullarına, mevsimlere ve yapının özelliklerine

²²¹ ICCROM Merkezi, 1987, 16.

bağlı olarak bağıl nemde istikrar sağlanmalı ve gerektiğinde yükseltilmeli ya da düşürülmelidir.

Koleksiyona katılabilecek orijinal malzemeler arasında kağıt dışında; çoğunlukla kumaş, deri, sahte deri ve metalden yapılmış postacı ekipmanları ile ahşap malzeme içeren aletlerin yanı sıra az da olsa elektrik donanımı olacaktır. Koleksiyona katılması muhtemel nesnelerin çoğu dayanıksız malzemeden olduğundan koruma önlemlerine önem verilmelidir. Müzede çokça bulunacak olan pulların da en büyük düşmanı asit ortamdır. Pulların korunması için hafif alkalın, PH seviyesi 7-9 arası ve lignin içermeyen kalsiyum destekli kaliteli kağıt ve kartonlar tercih edilmelidir. Sıkça temas edilen, yeri değiştirilen ya da özellikle hassas malzemelerin hasar görmemesi için polyester kılıflar da kullanılabilir²²². Koruma konusunda alınacak diğer bir önlem olarak; giriş holüne yakın salonlara nemden daha az etkilenecek sergiler yerleştirilmeli ya da sergi salonları ile giriş arasında danışma ya da tanıtım gibi fonksiyonu bulunan bir tampon mekan düşünülmelidir. Mekanlar kapalı olmalı ve sergiler güneşe maruz kalmamalıdır. Sergilerde kırılmaz yansıtma camlar tercih edilmeli ve vitrin içindeki bağıl nem silika jelle kontrol altında tutulmalıdır.

Isıtma sistemleri, müze binalarında çok hassas dengelerde ayarlanması gereken bir sistemdir²²³. Müze içinde sıcaklık, ziyaretçilerin ve müze çalışanlarının konforu açısından klima vb. mekanik sistemlerle kontrol altında tutulmalı ve müzenin iklimlendirme sistemi koruma önlemleriyle uyumlu olmalıdır.

Müzede eserlerin saklanması ve korunmasına yönelik önlemlerin yanı sıra doğal afet, yangın ve diğer tahribat unsurlarına karşı risk yönetimi belirlenmelidir. Bu gibi durumlara karşı gerekli önlemlerin alınması ve eserlerin sigorta ile korumaya alınması gerekmektedir.

Aydınlatma

Aydınlatma, müzelerde objelerle yapılan anlatımı güçlendiren önemli bir öğedir. Eserlerin ziyaretçiler tarafından doğru algılanabilmesi ve aydınlatma nedeniyle nesnelerde oluşabilecek tahribatın önlenmesi müze aydınlatmasındaki iki temel ölçüttür. Aydınlatma sistemlerinin tasarımında bu ölçütler dikkate alınmalıdır.

Müzelerde kullanılan aydınlatma yöntemlerini yapay ve doğal olarak iki ayrı kategoride değerlendirebiliriz. Her aydınlatma şeklinin belli özellikleri vardır. Doğal aydınlatmada yararlanılan güneş ışığı, yüksek oranlarda morötesi ve kızılötesi ışınım içerirken Akkor Flamanlı lambalar yüksek oranda kızılötesi, çok düşük oranda morötesi ışınım yayarlar. Flüoresan lambalar ise çok düşük oranda kızılötesi ışınım ve yüksek oranda morötesi

²²²Tabellarius 140.

²²³Poyraz 2008, 14.

ışınım yayarlar²²⁴. Güneş ışığı özellikle kağıt eserlerde solma, renk değişimi ve yıpranmaya neden olmaktadır. Bu nedenle Antalya Posta Müzesi iç aydınlatmasında kağıt ve diğer organik malzemeler üzerinde olumsuz etkisi olan güneş ışığı yerine; koruma gereksinimine en uygun yapay aydınlatma yöntemi tercih edilmelidir.

4.4 Müzenin Yer Seçimi İçin Öneriler

4.4.1 Kaleiçi'ndeki Eski Postane Binası

Yat limanı ve çevresi 1970'li yıllarda turizm merkezi ilan edilmiştir. Bu nedenle, o tarihten bu güne Antalya Yat Limanı ve Kaleiçi gerek tescil, gerek planlama, gerek uygulama aşamasında birbirinin ayrılmaz parçaları olsalar da, birbirinden kopuk iki farklı bölge şeklinde değerlendirilmiş ve uygulamalar her iki alanın farklı planları olması nedeniyle bu şekilde devam etmiştir²²⁵. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1973 yılında, Antalya Belediyesi, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu arasında yapılan bir protokolle; Antalya'da yeni yapılan liman nedeniyle eski önemini kaybederek terk edilen eski liman (Kaleiçi Yat Limanı) ve yakın çevresine ait bir kısmın kamulaştırılarak restore edilmesi ve yaşatılması kararlaştırılmıştır²²⁶. Alınan bu kararla birlikte, İskele Caddesi'ne uzanarak Yat Limanını çevreleyen bölge, Turizm Merkezi olarak ilan edilmiş, yaklaşık 6 hektarlık alan kamulaştırılmış ve Turizm Bakanlığınca eski kent dokusu içinde çevre koruma ve turistik yatırım birlikteliğini sergileyen bir proje çalışması başlatılmıştır. Hazırlanan projede eski ticaret limanı Yat Limanı olarak, yakın çevresi de turizm amaçlı konaklama ve eğlence yerleri olarak tasarlanmıştır²²⁷. Proje kapsamında, Yat limanı çevresinde eğlence ve günübirlik fonksiyon kararları getirilen alandaki yapılar, Turizm Bakanlığınca önerilen yeni fonksiyonlar doğrultusunda yapının özgün durumu ile uyum sağlanacak şekilde onarılmış, yapılar arasında kalan açık alanların rekreasyon düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir. Turizm Bakanlığı'na Antalya Kaleiçi Kompleksi Restorasyon Çalışması için, 28 Nisan 1984'te FİJET (Uluslararası Turizm Yazarları Birliği) tarafından Altın Elma Turizm Ödülü verilmiştir²²⁸. Antalya Yat Limanı ve Kaleiçi Restorasyon Projesi, bu bölgede devlet tarafından yürütülen geniş kapsamlı ilk çalışma olmuş ve Kaleiçi'nin değişim ve dönüşümüne ilk katkıyı sağlamıştır.

Antalya Kaleiçi Kompleksi Restorasyon Çalışması kapsamında yerel mimariyle uyumlu şekilde inşa edilen Kaleiçi'ndeki Eski Postane Binası, Selçuk Mahallesi İskele Caddesi Tuzkapısı Sokak üzerinde yer almaktadır (Res. 21a, b). Yapının geçmişteki en önemli

²²⁴ ICCROM Merkezi 1987, 17.

²²⁵ Gül 2006, 126.

²²⁶ Gül 2006, 126.

²²⁷ Gül 2006, 126.

²²⁸ Gül 2006, 127.

fonksiyonu Yat Limanı Posta Ofisi olarak kullanılmış olmasıdır. Posta Ofisi şubesinin etkinliğinin sona ermesinden sonra, belediye tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmış, bazen kişilere bazen de Sivil Toplum Kuruluşları'na kira karşılığında geçici sürelerde tahsis edilmiştir. Günümüzde mülkiyeti Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne ait olan bina, Antalya Büyükşehir Belediyesi Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Koruma ve Güvenlik Amirliği olarak kullanılmaktadır (Res. 22a).

4.4.1.1 Avantaj ve Dezavantajları

Antalya Posta Müzesi için yer seçimi önerisi olarak Kaleiçi Eski Postane Binası'nın en büyük avantajı; Antik Dönemden bugüne kadar yerleşim alanı olarak kullanılan ve günümüzde Yat Limanı ve Kaleiçi olarak adlandırılan surlarla çevrili alan içinde bulunmasıdır. Yat Limanı ve Kaleiçi, yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettikleri ve Antalya merkezine gelen turistlerin ilk olarak görmek istedikleri bir yerdir. Kaleiçi, Yat Limanına yakın konumu ile yerli ve yabancı turistlerin rutin gezi programından ayrılmadan gezebilecekleri bir bölgede yer almaktadır. Ayrıca Kaleiçi bölgesi adım başı tarihsel kültürel ve anıtsal yapıları, dar sokakları, avlulu konakları ve geleneksel konutları ile çok yönlü ulusal ve uluslararası değere sahip ve kimliğini de bu değerlerden almış doğal, kentsel, tarihsel, arkeolojik özellikleriyle karmaşık bir sit alanıdır²²⁹. Kaleiçi Eski Postane Binası, Kaleiçi Bölgesi'ndeki geleneksel mimariye uygun şekilde inşa edildiğinden estetik açıdan oldukça iyi konumdadır. Bina, tarihi doku ile uyumlu bir görünümde olup, turistler açısından dış cephesi, merak uyandırmaktadır. Üstelik söz konusu binanın da konumlandığı İskele Caddesi üzerinde 2011 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından Antalya Oyuncak Müzesi açılmıştır. Dahası Yat Limanı'nda yapılan çevre ve peyzaj çalışmaları ve falezlerin üst kesiminden limana inecek bir asansör projesi bölgeyi Kültür ve Turizm Merkezi'ne çevirme yolunda atılan önemli adımlardandır. Bu projeler tamamlandığında Kaleiçi Yat Limanı, Antalya'nın merkezindeki en önemli kültür, turizm ve eğlence merkezi haline gelecektir.

Binanın turistik açıdan avantajlarının yanında, özellikle müzecilik bakımından fiziki koşullarında bazı dezavantajlar da mevcuttur. Bunlardan en önemlisi nem sorunudur. Kaleiçi'nde özellikle denize yakın seviyelerdeki yapılar zeminden ve duvarlardan ciddi miktarda nem almaktadır. Antalya'nın nemli kış mevsiminde duvarlar tekrar tekrar boyansa bile, nem nedeniyle boyalar kabarmakta ve iç mekanlarda özellikle hava ve güneş almayan yerler hızlıca küflenmektedir. Bu sorun, ancak binada nem yalıtımı uygulaması ve iç mekanda nem kontrolü ile giderilebilir. Bina posta müzesi olarak kurgulandığında çoğunlukla kağıt

²²⁹ Ahunbay 1999, 27.

malzeme sergileneneceğinden nem kontrolü büyük önem taşımaktadır ve normal bir mekan için gerekenden daha yüksek kapasitede çalışacak cihazlar gereklidir.

Kaleiçi Eski Postane binasının önemli bir dezavantajı da, yapının bir müze kurgusu için küçük olmasının yanı sıra avlu ya da bahçe gibi dışa açılan bir bölümünün bulunmamasıdır (Res. 23). Bina posta müzesi olarak ele alındığında; açık alan sergisi vb. bir tasarım söz konusu olamayacağı gibi, özellikle posta taşıtları ve diğer büyük objelerin sergilenmesinde de zorluklar yaşanacağı açıktır. Diğer sıkıntı da, müzenin sergileme dışındaki faaliyetlerinin tek bir binada bulunmasının zorluğudur. Kaleiçi'ndeki sıkışık yerleşim düzeni içinde yer alan bir bina olması sebebiyle, Kaleiçi Postane Binası ihtiyaçlar doğrultusunda genişletilebilme olanağına sahip değildir. Bu sebeple bir koleksiyon binaya yerleştirilip ziyarete açıldıktan sonra, değişiklik yapmak pratik olmayacaktır. Müze geliştikçe eklenecek yeni sergi alanları ve depolar için yakınındaki başka binaların kullanımı gerekecektir. Böyle bir durumda en iyi seçenek; sergi alanlarını aynı binada tutmak, gerekirse idari büroları, atölye ve depoları ek binaya taşımaktır.

Binanın diğer dezavantajı ise, özellikle engelli ziyaretçiler açısından erişilebilirliğidir. Kaleiçi'nde binaya iki yoldan ulaşılmaktadır; bunlardan biri Tophane Yokuşu adı verilen dik eğimi bir yoldan, diğeri ise Yat Limanı'ndan binanın bulunduğu sokağa çıkmaktır. Ancak her iki seçenek de küçük çocuk, yaşlı ve engelli ziyaretçiler için oldukça zordur. Binanın posta müzesi olarak kullanımı durumunda, bu konuda yapılacak çevre düzenlemeleri yüksek maliyet getirecektir.

4.4.1.2 Müzeye Dönüştürülebilmesi İçin Öneriler

Kaleiçi Eski Postane Binası'nın müze olarak düzenlenmesi için ilk olarak alanında deneyimli, profesyonel tasarımcılarla birlikte hareket ederek mevcut mekanın verimli kullanımı, estetik ve konseptte uygunluk açısından beklentileri karşılayabilecek bir düzenleme yapılması gereklidir. Bu aşamada önem verilmesi gereken diğer bir unsur da müzenin koruma, depolama ve güvenlik gibi gereksinimlerinin karşılanabilmesidir.

4.4.1.3 Mekan Kullanımı

Posta müzesi olarak düzenlenmesi durumunda Kaleiçi Eski Postane Binası'nda farklı sergileme bölümleri için ayrı mekanlar oluşturma olanağı bulunmamaktadır. Sergilemenin büyük bölümü binanın daha geniş ve yüksek tavanlı olan alt katında yapılmalıdır (Res. 22b, c).

Bina girişine yerleştirilen bir bankoda bulunacak görevli, ziyaretçileri karşılama, bilet kesme, tanıtım broşürleri dağıtma ve hediyelik eşya satışı gibi görevleri yerine getirebilir.

Zemin kat sergi alanındaki düzenleme, ziyaretçilerin mekanın orta kısmında kolayca gezebilecekleri şekilde yapılmalıdır. Giriş kısımdaki duvar boyunca Osmanlı Dönemi postacılarını canlandıran mankenler ve arkasına asılmış panolar ile Türkiye Posta Tarihi bölümünü oluşturabilir (Res. 25a). Bu şekilde hem dışarıdan bakıldığında içeride ilgi çekici bir şeylerin olduğu görülecek, hem de müzede ilk karşılaşılabilecek olan Posta Tarihi ve Posta Taşımacılığı bölümlerine etkileyici bir giriş sağlanmış olacaktır. Bu bölümün devamında, girişten bakıldığında tam karşıda kalan, üst kata çıkış merdiveninin sağındaki kısım da, Posta Tarihi Sergisi ile bağlantılı sayılabilecek Posta Taşımacılığı ve Türkiye’de Postacı Kültürü bölümleri için kullanılabilir. Bu bölümün bir tarafını oluşturan duvar boyunca sergiler ve panolar yerleştirilebilirken, merdivenin etrafı, yüksek vitrinler ile çevrelenip daha geniş ve çok odalı bir mekan algısı yaratılabilir. Burada postacı ekipmanları veya posta taşıtlarının maketleri gibi sergi elemanları da bu vitrinlerde sergilenebilir.

Girişin hemen soluna yerleştirilecek karşılama bankosunun hemen arkasında, telgraf ve telefon cihazlarının sergilenebileceği Haberleşmenin Gelişimi Sergisi başlatılmalı ve sola doğru mekanın duvarı boyunca ilerleyip merdiven girişinde son bulmalıdır. Bu kesimin ortasında kalan duvar ise telgraf cihazlarının gelişimi ve kullanımının açıklandığı bir pano ve denenebilir cihazların yanına yerleştirilecek mors kodu panoları ile bir ‘Eğitim Köşesi’ olarak kurgulanabilir (Res. 25c). Panoda ve denenebilen cihazlarda zaman zaman konsept değişikliği yapılarak telgraf, teleks ya da kullanımdan kalkmış telefonların kullanımını dönüşümlü olarak tanıtılabilir. Eğitim Köşesi’nin üst kısmı ise projeksiyon alanı olarak kullanılmak için uygundur (Res. 25d).

Mankenli postacı canlandırmaları, mors ve telgraf cihazı gibi büyük objelerin asma katta sergilenmesi olanaklı değildir. Bu nedenle asma kat, Posta Gönderileri Sergisi veya Filatelik Sergi için düzenlenebilir. Sergi tasarımında yapının fiziki özellikleriyle uyumluluk ve mekanın verimli kullanılmasına öncelik verilmelidir. Bu amaçla asma katta fotoğraf, kartpostal ve tebrik kartı gibi objeler mekanın duvarlarında sergilenebilir. Böylece sergide süreklilik algısı oluşturulacak, sergileme alanından tasarruf sağlanacak ve iç mekan tasarımında hareketlilik yaratılacaktır. Filatelik koleksiyon ise çok panelli döner bir sergi sistemi ile mekandan tasarruf sağlanarak sergilenebilir (Res. 25b).

Asma katta bulunan oda, idari büro ve kütüphane işlevini karşılayacak şekilde düzenlenebilir. Burası hem idari işleri yürütecek, hem de koleksiyon ve kütüphaneden sorumlu olacak görevlilere ayrılabilir.

Kaleiçi Eski Postane Binasının Antalya Posta Müzesi olarak kurgulanması durumunda, yapının dış görünümünün de düzenlenmesi gerekecektir. Konumu gereği binanın karşısında ve yanında bulunan hediyelik eşya dükkanları müzenin algılanmasını zorlaştırıcı

durumdadır. Bu nedenle binanın dış görünüm tasarımında yenilikçi, farklı ve dikkat çekici bir yol izlenmelidir. Örneğin müze için uygun tasarımda bir dış cephe örtü sisteminin yanı sıra tarihi dokuya ve müzenin temasına uygun bir tabela tasarımıyla dikkat çekici bir görüntü elde edilebilir.

Tuvalet ve depo işlevi için ayrılmış mekanlar, önerilen sergi alanlarının dışında olup bütünlüğü ve sirkülasyonu etkilememektedir (Res. 24).

4.4.2 Müze İçin Yeni Bina Önerisi

4.4.2.1 Avantaj ve Dezavantajları

Müze için yeni bina tasarımının en büyük avantajı, müzenin ihtiyaçları doğrultusunda yapılacağıdır. Bu durumda Posta Müze Projesi tasarlanırken, var olan bir mekanın kısıtlamalarının göz önünde bulundurulması gerekmemektedir. Tasarlanarak yapılan Antalya Posta Müzesi'nin kurumsal olarak geliştikçe zaman içinde yeni alan ihtiyacı olacaktır. Koleksiyonun yeterince büyümesi durumunda; deponun da büyütülmesi gerekecek, belki de yeni sergi salonlarına gereksinim duyulacaktır. Büyüyen koleksiyonu kontrol altında tutmak için müzenin idari kadrosu da zamanla artacak, bununla paralel idari büro ihtiyacı da artacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında müzenin genişletilmeye uygun esnek bir tasarımda olmasıyla, zaman içinde büyüme durumunda yer değiştirilmesine gerek kalmayacaktır.

Kuşkusuz yeni bir müze binası yapımı her ne kadar müzecilik açısından özgürlük sağlasa da, hali hazırda var olan bir binanın kullanımından daha maliyetli olacaktır. Müze fonksiyonu için, mevcut bir bina seçildiğinde, uygun koruma ve yalıtım uygulamaları açısından bir miktar ek maliyet getirecektir ancak bu uygulamalar yeni yapılacak binada için de söz konusudur.

Yeni yapılacak Antalya Posta Müzesi, mevcut imar planları çerçevesinde, büyük olasılıkla turistik değeri olan bir çevrede yapılamayacaktır. Örneğin Kaleiçi Bölgesi'nde yeni bir bina yapımı için uygun arazinin bulunması durumunda dahi, arkeolojik ve kentsel sit sınırları içinde kalan alanda müze ihtiyacına uygun bina yapılması, bu binanın turistik bölgeye yakın olma olanağını zayıflatmaktadır. Antalya kent merkezinde emlak fiyatlarının oldukça yüksek oluşu ve maliyeti düşürme kaygıları nedeniyle müze binasını ister istemez mevcut turistik alanların dışına itecektir.

4.4.2.2 Yer Seçimi İçin Öneriler

Antalya Posta Müzesi için yeni bir bina inşası söz konusu olduğunda öncelikli yer tercihi Kaleiçi'nde ya da yakın çevresinde olmalıdır. Kaleiçi Bölgesi'nde mevcut arsa sayısı fazla değildir ve olanlar da genellikle yasal sorunlardan dolayı sahipleri tarafından kullanılamayan arazilerdir. Bölgeyi iyi tanıyan bir emlak uzmanı tarafından yapılacak araştırma sonucunda, mümkünse müzenin Kaleiçi turistik bölgesinde kalması için uygun bir arsa bulmaya öncelik verilmelidir. Bu şekilde yukarıda bahsedilen Eski Postane Binası'nın turistik bölgede bulunma avantajı dengelenmiş olur ve yeni yapılacak bir bina ile daha özgür bir müzecilik anlayışı ortaya konabilir.

Bu konuda diğer bir alternatif, Konyaaltı Arapsuyu PTT Müdürlüğü arkasındaki ya da yanındaki boş arazilerdir. İstanbul ve Ankara'daki müzelerin yanı sıra yabancı ülkelerdeki müzelerin de birçoğu ilk kuruluş aşamasında postane binalarının içinde ya da yakınında yer almıştır. Bu durum, müze sergilerinin geliştirilmesinde, çalışan mevcut postanenin depolarından yararlanılmasını sağlamaktadır. Şayet müze, idari olarak PTT'ye bağlı olursa; bu seçeneğin bir avantajı da PTT'nin geniş yerleşim alanındaki boş yerlerden bir kısmının yeni müze yapımı için ayrılması ya da hemen bitişiğindeki arazilerin Ulaştırma Bakanlığı kanalıyla müze için kamulaştırılmasının müze projesini hızlandıracağı gerçeğidir. Ancak müze turistik bölgelerden uzak olacağından öyle bir seçenek tercih edildiğinde, tanıtım giderleri artacak ve ziyaretçi sayısı da büyük olasılıkla Kaleiçi Bölgesi'ndekine göre daha düşük olacaktır.

Konyaaltı Beachpark'ın hemen batısında, Konyaaltı Migros Alışveriş Merkezinin güneyindeki arazide Minicity Parkı, Güneşev Ekolojik Eğitim Merkezi ve Arapsuyu Olbia Kanyonu'nda yer alan Antalya Akvaryum Projesi'dir (Res. 26). Antalya Büyükşehir Belediye'sine önerisi yapılan ve Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Müzecilik Anabilim Dalı VII. Müzecilik Çalıştayı'nın konusu olan Antalya Bilim ve Teknoloji Müzesi'nin de bu alanda yer alması düşünülmüştür. Bu düzenlemelerle, ileride buranın kültür ve turizm merkezi haline getirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Antalya Posta Müzesi'nin de bu gruba katılmasıyla bölgedeki kültür etkinlikleri artacağından hem müze, hem de bölgenin turistik potansiyeli açısından yararlı olacaktır. Ayrıca Antalya'nın mevcut kültürel ve turistik alanlarında arazi bulunmanın zor olduğu akla geldiğinde, yeni yaratılan bir kültürel turizm alanında, henüz kuruluş aşamasındaki müzeye yer verilmesi, önerilen Antalya Posta Müzesi'ne finansal yarar sağlayacaktır.

4.4.2.3 Mimari Plan Kurgusu

Günümüzde yabancı ülkelerde yapılan müze tasarımlarında geleneksel çizgiler yerine ilgi çekici tasarımlarla, müze binasının kendisi bir değer olarak öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle günümüz müzeciliğinde ikonik yapılar üretmek mimarideki en yeni eğilimlerden olup, bunlarda sergilenen sanat eseri yapının kendisidir. Örneğin İspanya Bilbao'daki Guggenheim Müzesi, bir zamanlar kimsenin bilmediği Bilbao kentinde inşa edilip, binası ile tanınıp ön plana çıkarak hemen hemen herkesin bildiği bir müze haline gelmiştir (Res. 27). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Örneğin Paris'teki Pompidou, adeta canlı bir organizma; Hollanda'daki Corpus İnsan Vücudu Müzesi ise dev bir insan şeklindeki görünümü ile dikkatleri çekmektedir (Res. 28, 29). Ancak söz konusu müzelerde yapının formu ön planda tutulup, fonksiyon ikinci planda yer aldığından; esas müze işlevini yerine getirememektedir. Çünkü yapı gereksinimler ön planda tutularak tasarlanmamıştır. Burada sergilenen sanat eseri yapının kendisidir. Antalya Posta Müzesi bunların tam karşısı olarak düşünülmelidir. Yani müze işlevi ön planda tutularak gereksinimler sonucu ortaya çıkacak form benimsenmelidir.

Antalya Posta Müzesi için önerilen yeni binanın mimari tasarımında, müzenin ihtiyaçları ve özellikle müzelerdeki risk yönetimine ilişkin alınacak önlemleri içermesi hususunda titiz davranılmalıdır. Bu bağlamda mekanların kurgusu, sergi bölümleri ve depolar dikkate alınarak yapılmalı, kullanılacak malzemeye nem ve ısı yalıtımı sorunları yapım aşamasında çözümlenmelidir. Ayrıca yapılacak olan tasarım, müzenin ihtiyaçları doğrultusunda müzenin gelişimi boyunca büyütülebilir şekilde esnek olmalıdır. Böylece müze yapısı dönemin gereksinimlerine her zaman ayak uyduracaktır.

Yeni müze binasının tasarım aşamasında öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gereken nokta; kağıt, metal ve ahşap gibi müze koleksiyonunda önemli yer tutan malzemelerin korunabilmesi olmalıdır. Bu bağlamda binanın zemin, duvar ve çatısının yağmur ve neme karşı en etkin şekilde yalıtımının sağlanması gereklidir. Bu nedenle projenin inşaat teknik şartnamesi hazırlanırken, bu konuda uzman bir heyetten destek alınması yararlı olacaktır.

Ziyaretçilerin giriş çıkışlarında mekanlarda hava sirkülasyonu kaçınılmazdır. Bunu en aza indirmek için, binanın ana girişi ile sergi mekanları arasında küçük bir giriş holü bulunmalıdır. Holün bir kapısı dışa açılırken bir kapısı da ziyaretçilerin giriş işlemlerini yaptıktan sonra, müzenin sergi salonlarına ulaşacağı şekilde yapılmalıdır. Buna yönelik olarak eski postane binaları girişinde kullanılan döner kapı sistemi kullanılabilir. Ayrıca giriş kapısına da gerekliliğe göre klimalı bir hava perdesi yerleştirilerek hava yalıtımı güçlendirilebilir.

Müzenin rahatça gezilebilmesi açısından, sergi salonları fonksiyonel bir plan kurgusu içinde olmalıdır. Bu düzen için salonların bir giriş kapısı, gezi güzergahının sonunda da bir çıkış kapısı bulunmalı ve bu çıkış kapısından başka ara mekanlar olmadan bir sonraki salona geçilmelidir. Diğer bir deyişle salonların gezi düzeni dairesel bir plan düzeni izlemeli, binanın farklı taraflarında giriş çıkışlar verilerek bina güvenliği tehlikeye atılmamalı ve iç mekanlarda hava akımı oluşturulmamalıdır. Özellikle filateli ve posta gönderileri sergilerinde olduğu gibi kağıt malzemenin yoğun kullanıldığı sergi bölümleri, gerekirse tek kapılı salonlarda yapılmalı ve iklimlendirmeye öncelik verilmelidir. Bu bağlamda sergi salonuna nem ölçüm cihazları yerleştirilmelidir. Yapı içinde nem ölçümlerinin düzenli ve sağlıklı yapılabilmesi için tercihen merkezi nem ölçüm sistemi kurulmalı ve alıcılar salonların farklı noktalarına konulmalıdır. Salonların ısı kontrolü de, nem alıcı özelliğe sahip klimalarla yapılmalıdır.

Yurtdışındaki posta müzelerinde özellikle posta taşıtları veya posta kutusu gibi dış mekan objeleri müzenin bahçesindeki dış mekan sergilerinde gösterime sunulmaktadır²³⁰. Özellikle posta taşıtlarının sergilenmesinde, eserlerin yağmura ve güneşe karşı korunmaları için, üstü kapalı, yanları açık bir dış mekan tercih edilmelidir. Dış mekan sergileri, müzenin temin edebileceği koleksiyona göre kurgulanacağından, bahçenin buna uygun şekilde, yer yer geniş boş alanlar bırakılarak düzenlenmesi, ileriye yönelik çalışmalarda serbestlik sağlayacaktır. Müzenin dış mekan sergilerinin kuruluş aşamasında oluşmaması durumunda; bahçedeki boş alanlar geçici olarak bitkilendirilebilir, ya da yürüyüş ve park alanı olarak düzenlenebilir. Müze binası eğer Kaleiçi Bölgesi'nde yapılacak olursa; buradaki geleneksel mimariye uygun bir bina tasarımı gerekecektir. Bu durumda inşa edilecek iki ya da üç katlı yapının arazisinde mümkünse bir iç avlu bırakılarak dış mekan sergileri burada gerçekleştirilmelidir.

Müzenin tek katlı sergi alanına sahip olması ziyaretleri de kolaylaştıracaktır. Gerekliği takdirde idari büro ve depo gibi ziyaretçiden uzak fonksiyonlar, yeni müze binasının alt ya da üst katına yerleştirilebilir. Yer sorunu zorlamadıkça, örneğin İstanbul Posta Müzesi'nde olduğu gibi çok katlı ve gezi güzergahında çok miktarda merdiven iniş çıkışı bulunan düzenlemeden kaçınılmalıdır. Böyle bir tasarım, engelli ziyaretçiler için rampa ya da asansör gibi düzenlemeleri de gerektirdiğinden maliyeti artıracak ve müze ziyaretini yorucu hale getirecektir.

Posta konusu, artık geçmişte kalmakta olan bir kavramı çağrıştırdığından posta müzesi de tercihe göre; konseptine uygun modern çizgiler yerine geleneksel bir mimari görünümde olabilir. Bu durumda düz teras çatı ya da üzeri shingle ile kaplı çatı yerine, iki yöne eğimli üzeri kiremit kaplı beşik çatı tercih edilebilir. Binanın cephesi de alüminyum ya da silikon

²³⁰ Bkz. Macaristan Posta Müzesi

esaslı modern cephe kaplamaları yerine; geleneksel görünümlü üzeri sıva ile kaplı ve klasik kepenk pencerelere sahip bir düzende yapılabilir. İç mekanların duvar yüzeyleri düz olmalıdır ve iklimlendirmenin zor olacağı düşüncesiyle pek yüksek tavanlardan kaçınılmalıdır.

Kütüphane ve depo mekanları, sergi mekanları ile aynı karakterde eserler barındıracağından benzer şekilde iklimlendirilmeleri gerekecektir. Tasarım yapılırken kağıt malzeme ve diğer objeler için iki ayrı depo mekanı düşünülmesi ya da deponun iki bölüme ayrılması farklı iklimlendirme ihtiyaçlarının karşılanmasını kolaylaştıracaktır. Eğer depo binası müzeden ayrı bir yapı şeklinde düşünülürse, alt katının büyük eser deposu, üst katının da kağıt eser deposu olarak düzenlenmesi pratik olabilir.

Antalya Posta Müzesi'nin kendine yeterli olabilmesi için, koleksiyondaki eserlerin korunmaları, onarılmaları, kopya eser üretimi gibi fonksiyonların yürütüleceği bir atölye gereklidir. Genel olarak birkaç adet masa olarak kullanılan tezgah ve duvarlarında yerden tavana kadar olan dolapların bulunduğu bir mekan bu iş için yeterlidir.

Müzenin idari büroları, ziyaretçi trafiğinden uzak, mümkünse sergi mekanlarının üst ya da alt katında, tek girişli bir hole açılacak şekilde yerleştirilmeli, giriş güvenliği tek kapıdan olmalıdır. Genellikle büyük ve ağır eser bulunmayacağından, depoların girişi de idari bölümlere ait holden sağlanabilmelidir. İklimlendirilmeleri, sergi ve depo mekanları kadar önemli olmadığı için çatı katı, ya da bodrum katı gibi neme daha dayanıksız alanlar idari fonksiyon için kullanılabilir. Müze organizasyonunun gelişeceği ve idari kadronun da büyüyeceği dikkate alınarak, idari büroların sonradan sergi mekanına dönüştürülebilecek alanlarda yapılması; ya da sergi için sonradan yeni büyük bina yapıp, mevcut sergi mekanlarının bölümlendirilerek idari bürolar haline getirilebilecekleri düşüncesiyle binanın tasarımında esneklik göz önünde bulundurulmalıdır.

Gerek müzenin kendi organizasyonları için, gerekse müze konsepti ile ilgili konularda özel talep doğrultusunda gerçekleştirilecek etkinliklerde tam donanımlı konferans salonu, müzenin tasarımında yer almalıdır. Burada düzenlenecek organizasyonlarda müzenin içindeki toplanma ve konferans salonu, müze tesislerinden dışarı çıkılmasına gerek bırakmayacaktır. Burada yapılacak etkinliklerde mimari açıdan gereksinimler tam olarak karşılandığında müzenin tanıtımı ve prestiji bakımından olumlu sonuçlar alınacaktır.

4.4.2.3.1 Müzenin Sergileme Dışındaki Bölümleri

4.4.2.3.1.1 İdari Bürolar

Müze personelinin çalışmalarını sürdüreceği mekanlar, müzenin idari ofisleridir. Bunlar genel amaçlı ofisler şeklinde veya büyük bir ofisin küçük odacıklara bölünmesi ile elde edilebilir. İçlerinde her görevli için bir masa ve bilgisayarın yanı sıra memurların

yapacakları sekreterlik, arşivleme, grafik tasarım, araştırma gibi farklı işlere göre ihtiyaçlar doğrultusunda teknolojik donanım da bulunmalıdır.

4.4.2.3.1.2 Danışma

Müzeye gelen ziyaretçilerin ilk karşılaşacakları ve bilet alacakları danışma; girişin hemen yanında, binanın düzenine göre belki de giriş holü olarak belirlenen küçük mekanda konumlanabilir. Burada yağmurlu günlerde ziyaretçilerin şemsiye ve pardösülerini bırakabilecekleri küçük bir dolap da bulunabilir.

4.4.2.3.1.3 Hediyeelik Eşya Standı

Müzenin planına göre, tercihen ziyaretçilerin çıkış güzergahında bir hediyeelik eşya dükkanı olmalıdır. Bazı ziyaretçiler gittikleri yerlerden orayı anımsatacak hatıralık eşya satın almak isterler. Bu bağlamda özellikle müze ve konseptine özgü ilgi çekici objeler satışa sunulabilirse hem ziyaretçiler memnun edilebilecek hem de müze bir miktar ek gelir sağlanabilecektir. Burada satılabilecek ürünler içinde, müzede sergilenen nesnelerin replikaları veya küçük maketleri, orijinal postacı şapkaları, müze logolu tişörtler, kep, magnet, kupa gibi basit hediyeelik eşyalar, PTT pulları, mümkün olursa PTT'ye özel bastırılacak ve sadece Antalya Posta Müzesi'nde satılacak koleksiyon değeri olan pullar olabilir.

4.4.2.3.1.4 Kütüphane

Müze ziyaretçiler genellikle gezdikleri müzeyi bir kez gezer sonra tekrar gelmez. Ancak posta tarihine ilişkin bir kütüphanenin varlığı, bu konu ile ilgilenen insanların rutin şekilde uğradığı bir araştırma merkezi haline gelmesini sağlayacaktır. Kütüphane kurulurken öncelikle posta müzeleri, pul koleksiyonculuğu ve posta tarihine önem verilmeli, bu konularla ilgili ülkemizde varlığı bilinen İstanbul ve Ankara'daki posta müzeleri ile iletişime geçilmelidir. Yurtdışı posta müzeleri ile yazışılarak onlardan özellikle broşür, katalog, kitap gibi yayınlar ücretsiz temin edilebilir ve kısa zamanda posta müzeleri koleksiyonu toplanabilir. Bu aşamadan sonra posta tarihi ile ilgili kitap ve süreli yayınlar takip edilerek alınmalı, yerli ve yabancı makaleler ayrı basım şeklinde toplanmalı ve kütüphane geliştirilmelidir.

4.4.2.3.1.5 Atölye

Müze bünyesinde kendi eserleri üzerinde yapılacak küçük konservasyon ve restorasyon çalışmaları için bir atölye bulunmalıdır. Büyük çaplı işlerin kuruluş döneminde dışarıya yaptırılması mümkün olsa da, özellikle kağıt eserlerin konservasyon ve onarımlarının

müze bünyesinde yapılması mümkün olmalıdır. Bu fonksiyon için düzenlenmiş; malzemeleri düzenli şekilde etiketli dolaplarda duran, uygun tezgahları bulunan, büyüteç, mikroskop, tarayıcı gibi cihazlarla donatılmış bir atölye gereklidir. Atölyede ziyaretçiler için bazı workshop çalışmaları da belli zamanlarda düzenlenebilir.

4.4.2.3.1.6 Depo

Müze koleksiyonunun teşhirde olmayan bölümleri için büyük hacimli depolara ihtiyaç vardır. Depolar da, sergi mekanlarında olduğu gibi özellikle neme karşı korunmalıdır. Deponun iç tasarımında pul, kağıt ve evrak gibi malzemeler ince çekmeceli dolaplarda tutulabilirken, daha büyük objeler de tercihen ayrı depo odasında, değişik boyutlu raf ve çekmeceler içeren dolaplarda saklanmalıdır. Tüm dolaplarda, içlerindeki eserlere ait envanter numaraları bulunmalı ve eserler belli bir sisteme göre depolanmalıdır.

4.4.2.3.1.7 Tuvalet ve Kafeterya

Müzede ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi çok önemlidir. Bu kapsamda öncelikle tuvalet ve kafeterya gereklidir. Çünkü müzenin ilk zamanlarında sadece su ikramı yeterli olabilirken, müze büyüdüğünde ve ziyaretçi sayısı arttığında çeşitli sıcak soğuk içecek ve yiyeceklerin servise sunulduğu bir kafeterya hem ziyaretçileri orada daha çok kalmaya teşvik edecek hem de müzeye finansal yönden katkı sağlayacaktır.

4.4.2.3.1.8 Otopark

Özellikle yerli ziyaretçilerin araçlarıyla gelmeleri durumunda, park edebilecekleri bir otopark yararlı olacaktır. Müze arazisi elverişli ise içinde otopark alanı ayrılabilir. Şayet müze kent içinde dar bir arazide konumlanmışsa önündeki sokağa Antalya Posta Müzesi tabelalı kukalar yerleştirilerek ziyaretçi araçlarına yer ayrılabilir. Müzenin ileride kapasitesinin büyümesi ve tur gruplarının da gelebileceği göz önünde alındığında arazi uygunsa otopark otobüsleri de alabilecek büyüklükte düzenlenmelidir.

4.5 Müzenin İdari Yapısı İçin Öneriler

Antalya Posta Müzesi için önerilebilecek işletme modellerinden biri, müzenin İstanbul Sirkeci Posta Müzesi'nde olduğu gibi PTT'ye bağlı olmasıdır. Yurtdışındaki posta müzeleri de özellikle kuruluş aşamalarında devlet posta servisine bağlanmış, daha sonra kendi kurumsal kimliği ile vakıf oluşturarak vakıf müzesi şeklinde gelişimini sürdürmüştür. Müzenin PTT'ye bağlı olarak kurulmasının başlıca avantajı hali hazırda var olan bir kurumun bina ve arazilerinden yararlanılması ve PTT depolarından koleksiyon malzemelerinin daha

rahat elde edilebilmesidir. Müzecilik faaliyetleri için de Kültür Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü'nden ya da Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Müzecilik Anabilim Dalı'ndan danışma desteği alınabilir. Bu modelin dezavantajı da, muhtemelen PTT organizasyonunun kendi idari kadrolaşması içinde müzecilik alanında deneyimi, hatta ilgisi olmayan memurların müze idaresine atanmasıdır. Nitelikli istihdam ve idarecilerin olmaması durumunda; müzede sabit sergilerin dışında herhangi bir faaliyet, sergi ve koleksiyon dinamizminin gerçekleştirilmesinin zorluğudur. Böyle bir modelin uygulanması halinde, kurulacak bir devlet müzesinde kendi yönetim anlayışını, misyon ve vizyonunu özgürce belirlenemeyeceğinden müzecilik anlamında başarılı faaliyetlerin sürdürülmesi zor olacaktır.

Müzenin idari anlamda Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olması bir başka seçenektir. Belediye müzeleri ülkemizde çok sayıda örneği bulunan ve devlet tarafından desteklenen, yerel yönetimlere ait müzelerdir. Antalya Kent Müzesi ve Antalya Oyuncak Müzesi bu şekilde işletilen müzelere örnektir. Müze işletme modelinde söz konusu kurum yerel yönetim olduğu için konu ile ilgili uzmanlara daha kolay ulaşabilmekte ve müzenin sanatsal-kültürel etkinlikleri diğer kamu kuruluşlarına göre daha kolay ve etkili şekilde yönetilmektedir. Diğer kamu kuruluşlarının aksine, yerel yönetimlerde halkın memnuniyeti öncelik taşıdığından müzenin başarısı aktif bir şekilde takip edilmek zorundadır. Yerel yönetimlere ait müzelerinin ortak amaçları, halka hizmet olduğundan ve devlet tarafından desteklenip, denetlenebilir²³¹. Ülkemizde ve diğer ülkelerde yerel yönetimlere ait çok sayıda müze bulunmaktadır. Bu işletme modelinin de, yerel yönetimlerin genel işleyişinden kaynaklanan dezavantajları da mevcuttur. Örneğin bir sonraki seçimde gelen yönetim, siyasi hedeflerine uymadığı gerekçesiyle posta müzesine desteğini kesebilir veya projeyi durdurabilir.

Antalya Posta Müzesi'nin Akdeniz Üniversitesi bünyesinde, örneğin Müzecilik Ana Bilim Dalı kontrolünde kurulması da düşünülebilir. Ankara'daki ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi böyle işletilmektedir. Bu durumda müze, üniversite yerleşkesi içinde, nispeten daha az masrafla kurulabilir ve üniversite çevresinden bilimsel çalışmaların yanı sıra, müzecilik faaliyetlerini de yürütebilecek bir kadro oluşturulabilir. Müzenin faaliyetleri ve araştırmalarında üniversite öğrencileri görevlendirilebilir, hatta burs programı kapsamında yarı zamanlı çalıştırılabilir. Böyle bir müze, bağımsız müzecilik çalışmaları ve bilimsel faaliyetler bakımından diğer seçeneklere göre avantajlı olmasına rağmen kentten ve halktan kopuk konumu nedeniyle daha az ziyaretçi gelecek ve tanıtımı daha çok üniversite çevreleriyle sınırlı kalacaktır.

²³¹ Sezgin & Karaman 2009, 15.

Müzenin bir şahıs tarafından ya da Antalya Filateli Derneği gibi bir dernek veya vakıf tarafından kurulup işletilmesi, müzelerin dinamizmini engelleyen resmi iş yükü bakımından müze idaresini daha özgür kılacaktır. Ancak bu durumda müzenin finansmanı, onu destekleyen sponsor ve bağışlara bağlı kalacaktır. Şayet müzenin kurularak uzun vadede işletilmesi için arazi bağışı dahil, ödenek sağlayacak güçlü sponsorlar bulunabilirse, bu model izlenebilir. Müze idaresince dernek yönetimi tarafından iyi bir proje hazırlanarak Avrupa Birliği'nden proje desteği alınarak ve başlangıç için büyük bir kaynak sağlanabilir. Müze kurulduktan ve ilk süreçler için finansman sağlandıktan sonra, dernek ya da müzeye ait özel bir vakıf aracılığı ile bağış toplama çalışmalarına süreklilik kazandırılması söz konusu modelin sürdürülebilirliği açısından gereklidir ve bu işletim modelinde tanıtım faaliyetlerinin önemi artacaktır.

4.6 Müze İçin Tanıtım Önerileri

Müzedeki ziyaretçilerin izleyecekleri sergiler oluşturmak, müzeciliğin klasik ve en temel yaklaşımıdır. Çünkü müzecilik sadece koleksiyonculuk ve sergilemeden ibaret olmayıp, aynı zamanda bir eğitim ve kültür faaliyetidir. Müzelerin tanıtım çalışmaları; ziyaretçilerin müzenin sağladığı hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarını ve müzeye en az bir kez gelmelerini sağlamaktadır. Tutarlı bir iletişim stratejisi ile yapılacak tanıtım faaliyetleri; müzenin hedef kitlesinde kendisi hakkında istediği algıyı oluşturmaya ve müzenin kendine bir imaj oluşturmada yardımcı olacaktır. Tanıtım stratejisi belirlenirken, tanıtımın amacı, şekli ve planlaması gibi konular önemsenmelidir. Ayrıca tanıtımda verilebilecek bilgi sınırlı olduğundan, mesaj oldukça açık ve net olmalıdır. Örneğin müzenin yeri, iletişim bilgileri ve açık olduğu saatlerin yanı sıra müzenin kimliğini yansıtan bir işaret de yer almalıdır²³². Tanıtım çalışmalarının sağlanamadığı durumlarda; ziyaretçi ile müzenin buluşması kendi doğal akışına bırakıldığından günümüz müzecilik anlayışının gerisinde kalınacaktır.

Müzenin tanıtımına yönelik her yaştan ziyaretçinin aktif katılımının sağlanacağı faaliyetler büyük yarar sağlayacaktır. Diğer bir deyişle müze toplumun her kesimine hitap etmeli, onları müzenin müdavimi yapmayı başarabilmelidir. Bunun için müzenin programı sabit değil, esnek olmalı, dönemin gereksinimlerine yanıt verebilmelidir. Farklı etkinliklere de ev sahipliği yapmalı yani insanları müzeye bir kere değil, sürekli ya da ayda bir kere çekebilmeli, çeşitli nedenlerle pek çok kez gelmek istemelidir. Örneğin söyleşi, sempozyum, geçici sergi, atölye çalışması gibi etkinlikler ziyaretçilerin daha çok gelmesini teşvik ederek müzenin tanıtım stratejisinin odağını oluşturabilir.

²³² Sezgin & Karaman 2009, 120.

Tanıtım faaliyetleri açısından diğer müzeler ya da eğitim, kültür ve bilim kuruluşlarıyla işbirliği içinde organize edilecek çalışmalar oldukça yarar sağlayacaktır. Bu çalışmalar arasında müzenin kalıcı sergileri ve diğer etkinliklerinin dışında farklı iletişim yöntemlerinin kullanılması, müzenin hedef kitleleriyle olan bağlarını kuvvetlendirecek ve tanınmışlığını artıracaktır.

Sergiler ve sergi dışı faaliyetlerin kullanımıyla ziyaretçilerle kurulan temel iletişim dışında, müzeye henüz gelmemiş ve özellikle Antalya dışında yaşayan çevrelerde tanınmışlığını artırmak amacıyla basın, radyo-televizyonun yanı sıra günümüzün en aktif iletişimlerinden internete büyük önem vermesi doğru olacaktır. Bunun için öncelikle profesyonel tasarımcılar tarafından hazırlanacak kapsamlı web sayfası ilk aşamada müzeye büyük katkı sağlayacaktır. Müze izleyicileri ile doğrudan, bire bir iletişim kurma imkanı sağlayan internet; hem müzenin misyonunu gerçekleştirmesi, hem de izleyici ile interaktif iletişim ortamı yaratması açısından son derece önemli bir araçtır²³³. Ayrıca müzenin belli aralıklarla çıkaracağı süreli yayın, bülten, katalog, afiş ve broşür gibi çalışmalar çok dilli sunulduğunda oldukça etkili ve ilgi çekici olacaktır. Bu reklam ve tanıtım malzemelerinde kullanılan yazı fontu, tasarım stili, görseller, kullanılan dil müzeyi yansıtmalıdır. Her kampanyada yenilikçi olmak adına çok farklı bir tarz benimsenmesi izleyicinin algısında karışıklık yaratabilir. Bu da müzenin arzu etmeyeceği bir şeydir²³⁴.

Yapılacak çalışmalarla; müze hem etkinliklerinin duyurusunu yapacak, hem de tanınmışlığına katkı sağlayacaktır. Sözü edilen çalışmalar için belli bir vizyon ve bütçe gerekmektedir. Bu nedenle müzenin yapmayı planladığı her türlü tanıtım kampanyasında bütçe yönetiminin, müzenin idari yapısının ve bağlı bulunduğu kurumun etkisi büyüktür.

4.7 Müzenin Diğer Faaliyetleri İçin Öneriler

4.7.1 Filateli Konulu Organizasyonlar

Pul koleksiyonculuğu; halk arasında amatörden profesyonele kadar yaygın ve bilinen bir uğraştır. Bu kapsamda pul koleksiyonculuğuna ilgi duyan vatandaşlar müzenin kültürel çevresine dahil edilmeye çalışılmalı, mümkünse kendi koleksiyonları ve deneyimleriyle katılabilecekleri organizasyonlar düzenlemelidir. Özellikle profesyonellerin koleksiyonlarını müzenin geçici sergi salonlarında sergilemeleri, halkın müzeyle daha yakın bağ kurması açısından yararlı olacaktır. Profesyonel koleksiyoncuların bilgi birikimleri de bu tip organizasyonlar için yarar sağlayacaktır. Bu nedenle özellikle Antalya Filateli Derneği ile iletişimde bulunulmalıdır. Söz konusu dernekler kendi içlerinde oldukça aktif çalışıp

²³³ Koçak 2011, 66.

²³⁴ Koçak 2011, 66.

toplantılar ve sergiler düzenlemediğinden organizasyonlar Antalya Posta Müzesi tesislerine çekilerek tanınmışlığını ve prestijini arttırılabilir. Şayet Antalya Posta Müzesi, filateli etkinliklerini arttırabilirse, düzenleyeceği organizasyonlar adına pul baskılarının çıkarılmasını sağlayarak tanınırlığına da katkı sağlayabilir.

Düzenli olarak yapılacak organizasyonlar müzenin saygınlığını arttıracak ve sürekli danışılan, ziyaret edilen bir toplanma merkezi haline gelecektir. Etkinliklere belli bir rutin kazandırmak için filateli konulu konferans ve toplantılar düzenli aralıklarla müze bünyesinde ve müzenin önderliğinde düzenlenmelidir. Bu tür organizasyonlar zamanla ünleneceğinden, başlangıçta az katılımlı olsa da, müzenin tanınırlığı arttıkça yıllar içinde gelenekselleşecek ve ülkemizde hatta diğer ülkelerde tanınarak Antalya Posta Müzesi'ne prestij kazandıracaktır. Ayrıca pul satışlarının veya açık arttırmaların gerçekleşeceği toplantılar da organize edilerek, müze bu konuda bir merkez haline getirilebilir.

4.7.2 Çocuklara Yönelik Eğitim Aktiviteleri

Müze; günümüzde açıkça tanımlanmış eğitim politikası, eğitim kadrosu, genel ortamı ve planlı-programlı etkinlikleriyle bir eğitim kurumu olarak kabul edilmektedir. Müze eğitimi, artık iyi yönetilen bütün müzelerin ayrılmaz bir parçası olarak görülmekte, sürekli gözden geçirilmekte, değerlendirilmekte ve geliştirilmektedir²³⁵. Günümüz müzecilik anlayışı içinde özellikle gelişmiş ülkelerdeki müzelerde çocuklara özel eğitim ve eğlence olanakları sunulmaktadır. Bu müzeler arasında sanat ve arkeoloji müzelerinin yanı sıra belli bir tema üzerine kurgulanmış müzeler de geniş yer tutmaktadır. Antalya Posta Müzesi, müzelerin çocuk dostu kurumlar olması gereğinden yola çıkarak, çocuklara ve çocuk eğitim programlarına önem vermeli ve çocuklara yönelik bu tarz girişimlere, kendi temasıyla katkı sağlamalıdır. Bu bağlamda Posta Müzesi'nin çocuklara yönelik yürüteceği aktiviteler günümüzle bağlantı kurabilen, dinamik ve yenilikçi olmalı, onların yeni kazanımlar elde etmesinin yanı sıra eğitimine de katkı sağlamalıdır. Böyle bir müze Antalya'daki müze algısını ve turistlerin Antalya'ya bakışını olumlu yönde değiştirecek ve çocuklar aracılığıyla daha geniş kitlelere tanıtımı ulaşabilecektir. Şayet çocukları müze sever olarak yetiştirebilirsek, kültür hayatımıza büyük zenginlik kazandırmış olabiliriz. Çocuk müzeyi severse, ebeveynini de beraberinde getirecektir.

Eğitim aktivitelerinin sağlıklı şekilde organize edilmesi, müze eğitim programının oluşturulması ve bu etkinliklerin sürdürülebilirliği müzenin vizyonuna, yönetim şekline, finansal kaynaklarına ve çalışanlarına bağlıdır. Ancak bu olanakların yetersiz olması

²³⁵ Akmeahmet – Ödekan 2006, 55.

durumunda dahi, küçük çapta da olsa mutlaka girişimde bulunulmalıdır. Bunun en basit yolu çocuklarla yapılacak atölye çalışmalarıdır. Atölye çalışmaları arasında;

- Çocuklara müzenin atölyesinde veya içinde ayrılan bir alanda boya kalemleriyle kartpostal tasarımı yaptırılarak taranıp, kart üzerine kartpostal düzeninde çıktı alınarak kendilerine verilebilir. Özellikle şehir dışından gelen çocuklar için böyle aktiviteler çok akılda kalıcı olacak ve evlerine Antalya'dan kendi ürettikleri bir hatıra ile döneceklerdir. Bu çalışmanın bir parçası olarak müze içinde kartpostalların gönderilebileceği bir posta kutusu da düşünülebilir.
- Daha küçük çocuklara yönelik, içine binebilecekleri ve arkasına oyuncak posta paketlerini yükleyebilecekleri bir posta kamyonu eğlendirici olabilir. Böyle bir aktivite, müzenin açık alanında 'Posta' temalı bir oyun parkı içinde düzenlenebilir.
- Çocuklara yönelik, yaş gruplarına uygun postacı kıyafetleri ve ekipmanı ile oyun ve drama çalışmaları için olanak sağlanabilir. Bunların yanı sıra temaya uygun fotoğraf kurguları oluşturulabilir. Bir fon üzerinde çocuklar boşluğa başlarını yerleştirerek ya da postacı giysileri giyerek hatıra fotoğrafı çektirilebilir.
- Geçmişte uzun yıllar kullanılan manyetolu telefon, telgraf cihazı, teleks cihazı vb. haberleşme araçlarının çalışır durumdaki orijinaleri veya kopyaları çocukların kullanabileceği şekilde düzenlenerek onlara bu aletlerin tanıtılacağı aktiviteler organize edilebilir. Söz konusu çalışmaların, gelişen teknoloji ürünleri dışındaki haberleşme araçlarını tanımayan çocuklar ve gençler için geçmişle şimdiki yaşam arasında bağlantı kurmak açısından oldukça öğretici ve eğlenceli olacağı düşünülmektedir.
- Çocukların ve gençlerin katılımıyla 'Postanın Geleceği' teması ile yapılan bir eğitim aktivitesi, onların yaratıcı düşünce ve tasarım üretme becerilerini ön plana çıkararak zamanlarını etkili şekilde değerlendirmeleri sağlanabilir.
- Çocukların atölyede yapacağı farklı tema ve kurgudaki posta kutusu, zarf, pul vb. tasarımlar müzede belli zamanlarda oluşturulacak geçici sergilerde veya müzenin belirleyeceği başka bir yerde ziyaretçilere sunulabilir. Böyle etkinliklerin müze-toplum ilişkisini güçlendireceği, çocuklara müze alışkanlığı kazandırabileceği ve müzeyi bir yaşam biçimi haline getireceği düşünülmektedir.

Müzenin tüm bu çalışmaların başarıyla gerçekleştirilmesi için, müze eğitimi alanında uzman bir kadro ve çalışmalar için uygun fiziki koşullar gereklidir. Bu koşulların sağlanması durumunda iyi bir atölye etkinlik programı ve tanıtımla eğitim aktiviteleri başlatılabilecektir.

SONUÇ

Posta hizmetlerinde verilen haberleşme olanaklarının gelişimi, yaygınlaşması ve çağın gereklerini karşılayabiliyor oluşu ülkelerin ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda gelişmişlikleri ile yakın ilişki içerisindedir. Ülkemizin posta hizmetleri tarihine baktığımızda sivil haberleşme sisteminde Avrupa ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkelere oldukça geride kaldığımız gözlemlenmektedir. Dönemin siyasi ortamına bakıldığında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor koşulların ve 20. yüzyılda yaşanan olumsuz gelişmelerin bu duruma etken olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizin posta hizmetleri tarihine Antalya özelinde baktığımızda ise Osmanlı Devleti'ni etkileyen batılılaşma faaliyetlerinin Antalya'ya da etki ettiği görülmüştür. Diğer birçok Anadolu kentinde olduğu gibi 19. yüzyılda Antalya'da bir postane kurulması bu durumun göstergelerindendir. Antalya'da 19. ve 20. yüzyıllardaki posta hizmetleri alanında yaşanan gelişmeler Türkiye Tarihi için de büyük önem taşımaktadır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde bu çalışmada önerilen Antalya Posta Müzesi'nin gerekliliği ve önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Çalışmada posta müzeleri kapsamında yer verilmiş olan örneklerde görüldüğü gibi Antalya Posta Müzesi'ne Türkiye'de örnek teşkil edebilecek müzeler bugün sadece İstanbul ve Ankara'da olmak üzere iki tanedir. Posta müzesi olarak değerlendirebileceğimiz Sirkeci PTT Müzesi ile iletişim tarihini konu alan Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi dışında haberleşme tarihimizin konu edildiği müze bulunmamaktadır. Mevcut iki müzeye baktığımızda dünyadaki benzerlerinin oldukça gerisinde kaldıkları görülmektedir. Sözü edilen bu müzelerin temel hizmetleri olan sergileme, depolama, koruma, eğitim, araştırma vb. alanlarında görülen bu olumsuz durum, çağının teknolojisini kullanabilme, halkla ilişkiler ve tanıtım gibi konularda özellikle göze çarpmaktadır. Her iki müzenin de web sitesi, geçici sergileri, katalogu, uzman personeli, kütüphanesi ve kafeteryası bulunmamaktadır. Ayrıca sergilerinde kullandıkları teknik ve tasarımlar çağını yakalamaktan uzak ve durağandır. Yalnızca bir personelle hizmet vermeye çalışan bu müzeler ücretsiz olmalarına karşın ziyaretçi sayıları oldukça düşüktür.

Yurt dışındaki posta müzeleri, Antalya'da kurulması bu çalışma kapsamında önerilen posta müzesi için örnek teşkil etmelidir. Koleksiyon, sergi bölümleri, tasarım ve sergi objeleri genel olarak iyi yönetilen posta müzelerindeki organizasyonu izlemeli, bunları Antalya Posta Tarihini yansıtacak şekilde düzenleyerek ziyaretçilere sunmalıdır.

Antalya'da kurulacak bir posta müzesi, kendi çevresinde posta tarihi alanında bilgi ve obje toplanmayı organize edecek öncü bir müze olacaktır. Posta tarihi araştırmaları ve

özellikle Türkiye’de artık yerleşik bir uğraş haline gelen pul koleksiyonculuğu için, burada önerilen Antalya Posta Müzesi toplanma ve organize olma işlevini sağlayan bir eğitim ve kültür merkezi haline gelecektir. Konu ile ilgili profesyonel ve amatör araştırmacılar, Antalya Posta Müzesi aracılığı ile Türkiye’nin diğer yerlerine ve özellikle de dünyaya kendilerini tanıtabileceklerdir.

Çalışmada ele alınan müzenin Antalya için kültürel bir değer kazanabilmesinde çağdaş müzeciliğin gereklerini yerine getirebilmesi, başarılı bir idari yapılanma ve buna bağlı olarak kurumsal kimlik sorunu yaşamaması önemli rol oynayacaktır. Müzenin idari yapısı gereği meydana gelebilecek finansal sıkıntılar, yönetim planlamasındaki yetersizlik, nitelikli istihdam sağlanamaması, toplum-müze ilişkisini sağlayamaması vb. durumlar, ülkemizdeki birçok müzede olduğu gibi Antalya Posta Müzesi için de olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu durumun önemi, günümüz Türkiye müzeciliğine bakıldığında daha iyi anlaşılmaktadır. Her anlamda çağının gerisinde kalmış, yalnızca teşhir yapabilen, araştırma ve geliştirme amacı gütmeyen, bağımsız bir kültür politikası geliştiremeyen müzeler çağdaş müzeciliğin kendilerine yüklediği rolleri üstlenememektedir. Oysa günümüzde, özellikle son yıllarda teknolojik gelişmelerin yanı sıra, toplumun hizmet sektöründen beklentilerinin çeşitlenmesi, müzecilik alanında da bu beklentileri karşılamaya yönelik yeni uygulamaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Zira klasik işlevi ile eski eserlerin sergilendiği, birtakım sergileme elemanları kullanılarak ziyaretçilere ‘yerinde’ tanıtımın yapıldığı yerler olan müzeler için, kültür hizmeti vermenin yanında bu hizmeti geniş katılımlı bir sektör haline getirme, tanıtmaya, gelir elde etme ve bu geliri yine kültür hizmetinde değerlendirme gereksinimi doğmuştur²³⁶. Müze işletmeciliğini ilgilendiren bu durum, müzenin idari yapısı ile yakın ilişki içindedir. Antalya Posta Müzesi’nde önerilen şartların oluşturulabilmesi için yönetim ve müze işletmeciliği konuları dikkate alınmalıdır. Bu şekilde müze işletmesi karar alma ve uygulamaya geçirme konusunda, finansal konularda, organize edeceği etkinliklerde, uygun personel seçiminde ve diğer faaliyetlerinde bir politika oluşturma konusunda başarılı olabilecek, böylece yukarıda sözü edilen çağdaş müze işletmeciliği modelini uygulayabilecektir. Antalya Posta Müzesi için uygun olan yönetim şekli, Antalya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde oluşturulabilir. Son yıllarda müzecilikle ilgili faaliyetlerine hız kazandıran Antalya Büyükşehir Belediyesi, kurmuş olduğu müzeler ve devam etmekte olan müze projeleri ile bu konuda olumlu girişimler içinde olduğunu göstermiştir. Yerel yönetimin kültürel çalışmaları ile Antalya Posta Müzesi de hızlı ve etkin bir şekilde hayata geçirilebilir.

Antalya Posta Müzesi’nin üzerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmesi için hizmet vereceği mekan büyük önem taşımaktadır. Müze için kullanılacak olan yapının

²³⁶Yılmaz 2008, 175.

şehrin kültürel merkezi içinde ve kolayca ulaşılabilen bir konumda bulunması birçok yönden avantajlıdır. Bu nedenle Kaleiçi Eski Postane Binası, Antalya Posta Müzesi için avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Yapının küçük olması ilk göze çarpan dezavantaj olsa dahi, önerilen müzenin asgari gereksinimlerini karşılayabilecek düzeydedir. Söz konusu mekanın Antalya Posta Müzesi olarak düzenlenmesi durumunda, son yıllarda sayıları giderek artan bir ‘Butik Müze’ örneği olarak hizmet verebileceği düşünülmektedir. Kaleiçi Yat Limanı, gerek tarihsel dokusu, gerekse turistik olanaklarıyla böyle bir müze için oldukça elverişli konumdadır.

Çalışma kapsamında önerilen Antalya Posta Müzesi’nin sağlayacağı yararlar kısaca şöyle özetlenebilir: Söz konusu müze,

- 1- Antalya ve çevresinden başlamak üzere bölgede Posta Tarihi alanında araştırma yürütülmesi, eser toplanması, depolanması ve takibi için bir merkez olacaktır.
- 2- Posta Tarihi konusunda yapılacak bilimsel ve sosyal araştırmalar için başvuru, öğrenim, eğitim ve organizasyon merkezi olarak kullanılacaktır.
- 3- Filateli alanında yapılan çalışma ve etkinliklerin organize edildiği, öğretildiği ve geliştirildiği bir merkez halini alacaktır.
- 4- Antalya’nın son yıllarda gelişen kültür etkinliklerine yeni bir kültür organizasyon merkezi daha eklenmiş olacaktır.
- 5- Antalya’da özellikle yerel yönetimin girişimiyle sayıları giderek artan müzelere bir yenisinin daha eklenmesiyle, kentin müze açısından zengin hale gelmesine ve Türk Müzeciliğinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- 6- Antalya’nın ve onun aracılığıyla Türkiye’nin kültürel ve turistik tanıtımına katkı sağlayacak ve kültür turizmine destek verecektir.
- 7- Antalya’nın Osmanlı Dönemi’nden günümüze posta tarihinde geçirdiği evreler ile ülke tarihine yön veren önemli olayları ziyaretçilere sunarak, kent belleğine ve kentlilik bilincine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağcaer 2003** Ağcaer A., “Cumhuriyetin İlk PTT’si Çadırdan Kuruldu”, PTT dergisi, 80. Yıl Özel Sayısı, (2003),12.
- Ahunbay 1999** Ahunbay Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul, 1999.
- Akçura 2000** Akçura G., “II. Abdülhamit’ten Bugüne Telefon, İhtilalci ve Çapkın Bir Alet”, Popüler Tarih, Sayı 3, (2000), 36-41.
- Akmehmet-Ödekan 2006** Akmehmet K, Ödekan A., ‘Müze Eğitiminin Tarihsel Gelişimi’ İtüdergisi/B, Sosyal Bilimler, Sayı 1, Cilt 3, (2006), 47-58.
- Alemdar 2001** Alemdar K., İletişim ve Tarih, Ümit Yayınevi, Ankara, 2001.
- Alşan 1990** Alşan R., “Cumhuriyetin Kuruluşu ve İlk Onbeş Yılında PTT İşletmesi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,Sayı 17, Cilt VI, (1990), 391-419.
- Atılğan 2010** Dünden Bugüne Antalya II, Ed. Atılğan A. K., Antalya, 2010.
- Atik 2001** Atik K., Lütü Paşa ve Tevarih-i Al-i Osman, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2001.
- Başaran 2000** Başaran F., İletişim ve Emperyalizm Türkiye’de Telekomünikasyonun Ekonomi-Politigi, Ütopya Yayınları, Ankara, 2000.
- Başboğa 2007** Başboğa S., Anadolu Ajansı (1920-1922), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Cabeen 1979** Cabeen R.M., Standard Handbook of Stamp Collecting, Collectors Club of Chicago, Chicago, 1979.

- Çadırcı 1981** Çadırcı M., “Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğunda Menzilhane ve Kiracıbaşılık”, VIII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976), Cilt II, Ankara, 1981.
- Çadırcı 1991** Çadırcı M., Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- Çerçi 2003** Çerçi F., “Haberleşme Hizmetleri ve Osmanlı Devleti’nde Ulak Organizasyonu, (Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Bu Konudaki Görüşleri)”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 20,(2003), 222-257.
- Çimrin 2002** Çimrin H., Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar, ATSO Yayınları, Antalya, 2002.
- Çimrin 2007** Çimrin H., Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar, Cilt I, ATSO Yayınları, Antalya, 2007.
- Danişmend 1971** Danişmend İ. H., İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Cilt 5, İstanbul, 1971.
- Dayar 2011** Dayar E., Gazetelerde Yazılı Tarih Antalya’da Gündelik Hayat ve Basın 1920-1928, Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya, 2011.
- Demir 2005** Demir T., Osmanlı İmparatorluğunda Deniz Posta Taşımacılığı ve Vapur Kumpanyaları, Sayı 17, OTAM Yayınları, 2005.
- Diker 1995** Diker H., Cumhuriyet’in İlk Döneminde Haberleşmenin Gelişimi: PTT Örneği, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995.
- Erden 2011** Arşivden Günışığına Antalya Fotoğrafları Sergisi, Ed. Erden A., Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya 2011.

- Eyyuboğlu 2002** Eyyuboğlu E., “Ecnebi Postaların Lağvi ve Postanın Millileşmesi”, PTT Dergisi, Sayı 28, (2002), 12-14.
- Genç 1997** Genç R., Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997.
- Gergelyné – Ildikó 2006** Gergelyné K. – Ildikó M.V., From The Stage-Coach To The Mail Van Guide To The Post Museum’s Exhibition At Balatonszemes, Pharma Press Nyomdaipari, Budapest, 2006.
- Gergelyné - Piroška 2006** Gergelyné K. – Piroška K.F., Communications Relics Of The Northern Balaton Region Guide To The Post Museum’s Exhibition At Nagyvázsony, Pharma Press Nyomdaipari, Budapest, 2006.
- Gönüllü 2008** Gönüllü A. R., Demokrat Parti Döneminde Antalya (1950-1960), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008.
- Güçlü 1997** Güçlü M., XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 1997.
- Gül 2006** Gül M., “Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde Yer Alan Sit Alanları ve Bu Alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince Başlatılan Çalışmalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, Planlama, sayı 38, (2006), 121-146.
- Gümrükçü 2002** Gümrükçü Y., “Türkiye’de PTT Hizmetleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 2273-2275, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Güneş 2008** Güneş M., “XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Menzil Teşkilatı ve Karahisar-I Sahib Menzilleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, (2008), 35-64.

- Halaçoğlu 1995** Halaçoğlu Y., “Klasik Dönemde Osmanlılarda Haberleşme ve Yol Sistemi”, Çağını Yakalayan Osmanlı, Osmanlı Devletinde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri, Ed. İhsanoğlu E., 13-21, İrcıca Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Halaçoğlu 1996** Halaçoğlu Y., XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- Halaçoğlu 2002** Halaçoğlu Y., Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller), PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002.
- ICCOM Merkezi 1987** Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Kayhan 2001** Kayhan A., Lütfü Paşa ve Tevarih-i Al-i Osman, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Koçak 2011** Koçak E., Müzelerde Marka Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, Müzecilik Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- Lewis 2000** Lewis B., Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Kıratlı M., TTK Basımevi, Ankara, 2000.
- Moğol 1997** Moğol H., Antalya Tarihi, Mehter Yayınları, Ankara, 1997.
- Nielsen 1987** Nielsen A.M., The Danish Post and Telegraph Museum, Saloprint, Kopenhagen, 1987.
- Onay 1972** Onay A., "Türkiye'de İlk Telefon Teşkilâtı'nın Kuruluşu", Belgelerle Türk Tarih Dergisi, Cilt X, No 56, (Mayıs 1972), 7.
- Oral 2009** Oral A., “Gelemiş (Patar) Telsiz Telgraf İstasyonu”, Telepati Telekom Dergisi, Sayı 167, (2009), 54-57.

- Önal 2006** Önal M., “1930’lu Yıllarda Genç Cumhuriyetin Başlattığı Önemli Bir Gelişim: Afyon - Antalya Demiryolu Hattı Projesi (1 Nisan 1933)”, Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu 18-19 Aralık 2003, Ed. Ekinci N., Akın H., 275-296, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Antalya, 2006.
- Özdemir 1998** Özdemir O., Türkiye’de Modern Posta Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi, Anadolu Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998.
- Özkaya 1970** Özkaya Y., “XVIII. Yüzyılda Menzilhane Sorunu”, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 3-4 ,(1970), 339-368.
- Özkaya 2007** Özkaya Y., Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007.
- Pamir 2002** Pamir A., “Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devletine Etkileri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 51, Sayı 2, (2002), 79-119.
- Poyraz 2008** Poyraz M., Müzelerde Isı, Işık, Nem, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008.
- Sarıçelik 2007** Sarıçelik K., “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin İtilaf Devletlerine Karşı Anadolu’nun Akdeniz Kıyılarında Aldığı Bazı Tedbirler”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 21, (2007), 173-189.
- Sezgin 2009** Sezgin M. -Karaman A., Müze Yönetimi ve Pazarlaması, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009.
- Stridsberg 1993** Stridsberg V. (Ed.), The letter-a journey through time, Arvika Grafiska, Stockholm, 1993.

- Tanrıkut 1984** Tanrıkut A., Türkiye Posta ve Telgraf ve Telefon Tarihi ve Teşkilat ve Mevzuatı, Efem Yayınevi, Ankara, 1984.
- Wistoft** Wistoft B., Guide Post & Tele Museum The PTT-Museum of Denmark, Scanpress, Kopenhagen.
- Yalçın 2005** ‘100 Yıllık Mimarisi ve Süslemeleriyle Sirkeci Büyük Postane’, Seramik Türkiye, 102-103, 2005.
- Yazıcı 1985** Yazıcı N., “Tanzimat Döneminde Osmanlı Posta Örgütü”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, 1636-1651, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
- Yazıcı 1999** Yazıcı N., “Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu”, Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt III, Ed. Eren G., 619-626, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999.
- Yazıcı 2006** Yazıcı N., “Türk Posta Tarihinden”, Dünden Yarına Haberleşmenin Serüveni, Ed. Haydaroğlu M., 39-83, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2006.
- Yenişehirlioğlu 2008** Yenişehirlioğlu F., ‘Türkiye’de Müzecilik Bilgi Alanının Gelişmesi Üzerine Gözlemler’ Geçmişten Geleceğe Müzecilik I, Sempozyum 21–22 Mayıs 2007, Ed. Önen Z., Tunç G., Türkyılmaz M., 247-257, VEKAM, Ankara, 2008.
- Yıldıran 1999** Yıldıran İ., Osmanlı Saray Teşkilatında Haberci Uzun Mesafe Koşucuları: Peykler, Cilt 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- Yılmaz 2008** Yılmaz Z., ‘Müze İşletmeciliği’ Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik II: Eğitim, İşletmecilik ve Turizm, Sempozyum 21-23 Mayıs 2008, Ed. Oğuzertem S., 175-178, VEKAM, Ankara, 2008.

Başvurular ve Belgeler

- BOA. HR. SYS. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Belgeleri, Siyasi Kısım Belgeleri.
- Ulaştırma ve Haberleşme 1983-1990, T.C. Ulaştırma Bakanlığı, Ankara, 1991.
- Geçmişten Günümüze Posta, T.C. Ulaştırma Bakanlığı, Ankara, 2007.
- Tabellarius, Postimuseon Ystävät Ry:n Julkaisu, Helsinki, 2007.
- Das Neue PTT Museum, Generaldirektion PTT Druck, Bern.
- Museum für Kommunikation, Museum of Communication Publishing, Bern, 2007.
- Musée de la Poste 2008, Publication du Musée de la Poste, Paris, 2008.
- 406 Sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu, TBMM Kavanin Mecmuası, Devre II, İçtima Senesi 1, Cilt 2.
- Konya Vilayet Salnamesi Def'a 6, Konya, 1288. (1871/1872)
- Konya Vilayet Salnamesi Def'a 6, Konya, 1290. (1873/1874)
- Konya Vilayet Salnamesi Def'a 16, Konya, 1300. (1882/1883)
- Konya Vilayet Salnamesi Def'a 19, Konya, 1303. (1885/1886)
- Konya Vilayet Salnamesi Def'a 21, Konya, 1305 (1887/1888)

İnternet Kaynakları

www.postamuseum.hu

www.postmuseum.posten.se

www.postalmuseum.si.edu

www.ptt-museum.dk

LEVHALAR

Resim 1a: Patara Telsiz-Telgraf İstasyonu Kalıntıları.

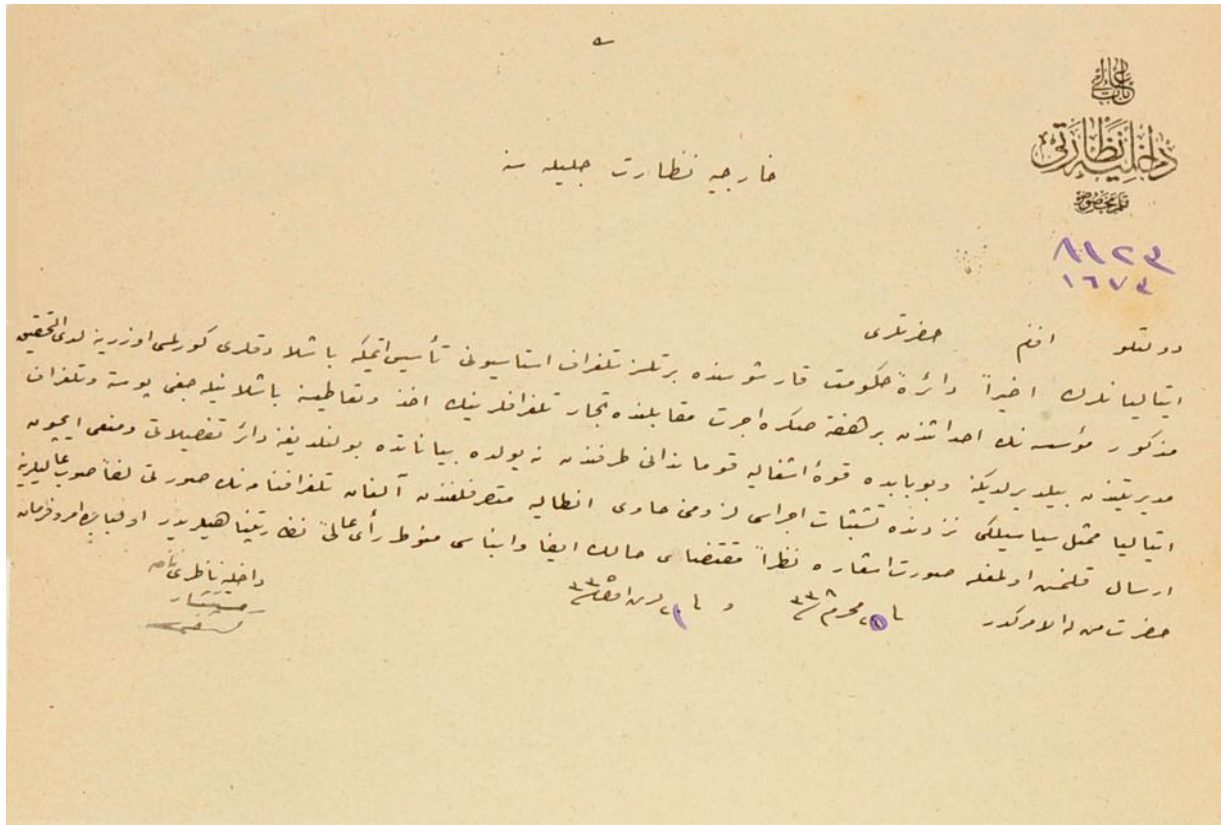
Resim 1b: Patara Telsiz-Telgraf İstasyonu Kalıntıları.

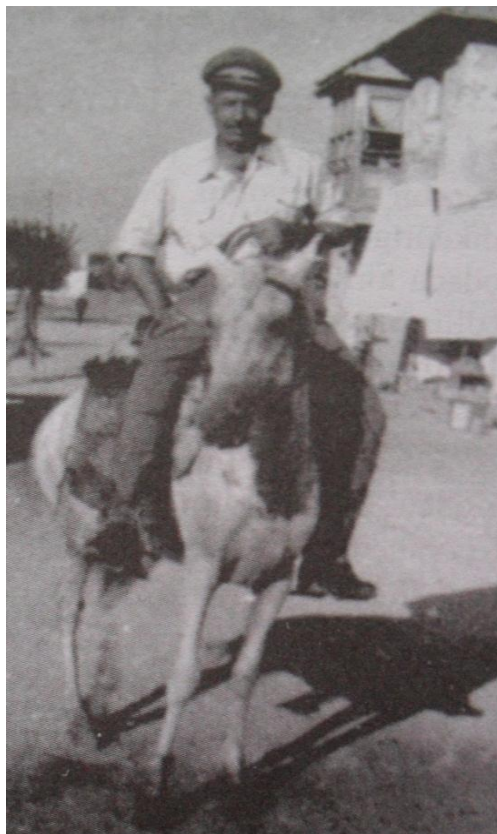
Resim 2: İtalyan Postanesi Dış Görünümü, Cumhuriyet Meydanı Antalya.

Resim 3: Park Otel, Antalya Kaleiçi Yat Limanı.

Resim 4: Antalya Mutasarrıflığı'ndan Hariciye Nezareti'ne Gönderilen 20 Ekim 1919 Tarihli Belge.

Resim 5: 1970'li Yılların Ortalarına Kadar Antalya'nın Köylerine Hizmet Veren Atlı Postacı Süleyman PEHLİVAN.

Resim 6a: Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi Binası Dış Görünümü.

Resim 6b: Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi, Posta Arabası ve Postacı Canlandırmaları.

Resim 6c: Danimarka Posta ve Telgraf Müzesi, Restore Edilen Orijinal Posta ve Yolcu Kayığı.

Resim 7a: Stockholm Posta Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 7b: Stockholm Posta Müzesi Resepsiyonu.

Resim 7c: Stockholm Posta Müzesi, Posta Arabası ve Mankenli Postacı Canlandırması.

Resim 7d: Stockholm Posta Müzesi, Çocuklara Yönelik Yazı Atölyesi.

Resim 8a: Restorasyon sonrası Balatonszemes Müzesi, Dış Görünümü.

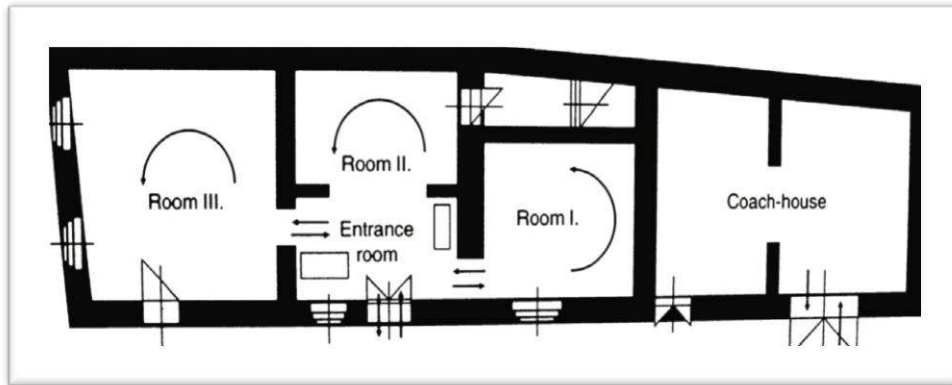
Resim 8b: Balatonszemes Müzesi Bahçesi, İletişim Anıtı.

Resim 8c: Balatonszemes Müzesi, Ana Sergi Salonu.

Resim 9a: Nagyvázsöny Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 9b: Nagyvázsöny Müzesi Planı.

Resim 9c: Nagyvázsöny Müzesi, İç Görünümü.

Resim 10a: Helsinki Posta Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 10b: Helsinki Posta Müzesi, Değişik Dönemlere Ait Mankenli Postacı Canlandırmaları.

Resim 10c: Helsinki Posta Müzesi, Posta Memurlarının Mankenli Canlandırmaları.

Resim 10d: Helsinki Posta Müzesi Kütüphanesi.

Resim 11a: Paris Posta Müzesi İkinci Sergi Salonu, Atlı Posta Arabası.

Resim 11b: Paris Posta Müzesi, Sergi Salonu Merkezinde Yer Alan Posta Kutuları.

Resim 11c: Paris Posta Müzesi Zemin Kat, Geçici Sergi Galerisi.

Resim 12a: Bern Yeni PTT Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 12b: Bern Yeni PTT Müzesi, Telefon Sergisi

Resim 12c: Bern Yeni PTT Müzesi, Bilgisayar Teknolojisinin Gelişimi Sergisi.

Resim 12d: Bern Yeni PTT Müzesi, Filateli Sergisi.

Resim 13a: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 13b: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Filatelik Sergi Salonu.

Resim 13c: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Postacı ve Posta Taşıtları Sergisi.

Resim 13d: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Posta Sistemleri Sergisi Girişi.

Resim 13e: Smithsonian Ulusal Posta Müzesi, Atrium'dan Genel Görünüş.

Resim 14a: Sirkeci Büyük Postane Binası (Sağ Kısım Sirkeci PTT Müzesi).

Resim 14b: Sirkeci PTT Müzesi, Halk Yazı Masası.

Resim 14c: Sirkeci PTT Müzesi, Manastırlı Hamdi Bey Odası.

Resim 14d: Sirkeci PTT Müzesi, Telgraf Cihazları Sergisi.

Resim 14e: Sirkeci PTT Müzesi, Telefon Sergisi.

Resim 14f: Sirkeci PTT Müzesi, İç Görünümü.

Resim 15a: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, Dış Görünümü.

Resim 15b: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, Birinci Sergi Salonu.

Resim 15c: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, İkinci Sergi Salonu.

Resim 15d: Ankara Türk Telekom İletişim Müzesi, Uygulama Salonu.

Resim 16a: Çeşitli Tarihlerde Basılmış Cumhuriyet Dönemi Antalya Pulları.

Resim 16b: Turistik Seri Antalya Pulları, 1955

Resim 17a: Antalya'dan İstanbul'a Gönderilen Mektup Üzerinde Preflatelik Dönem Posta Mühürü, 1849.

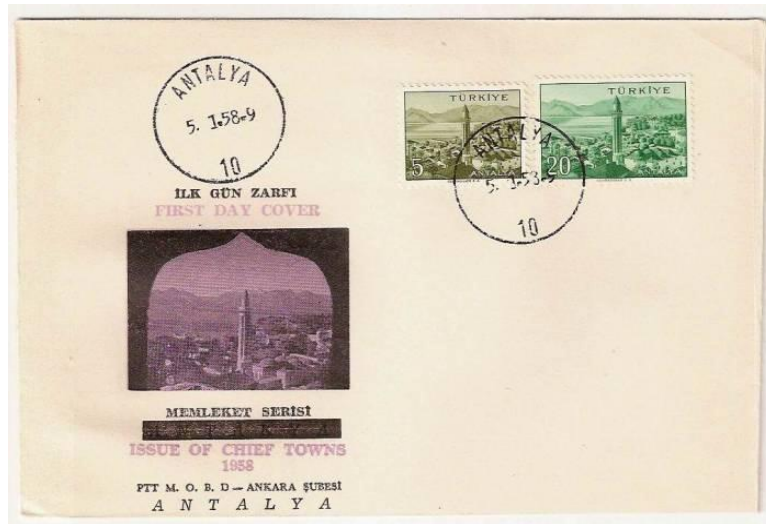
Resim 17b: Antalya'dan Konya Transit Damgalı, İstanbul Varışlı Zarf.

Resim 17c: Antalya İtalyan Postanesi Taahhütlü Gönderi Üzerinde İtalyan Posta Mühür ve Pulları.

Resim 17d: Antalya'dan Paris'e Gönderilmiş Mektup, 1900.

Resim 17e: Antalya Memleket Serisi Pulları ile İlk Gün Zarfı.

Resim 17f: Antalya Damgalı Gönderi, 1920.

Resim 18a: Osmanlı Dönemi Resmi Kıyafetler (Soldan İkinci Posta Tatarı).

Resim 18b-d: Osmanlı Dönemi Postacı Kıyafetleri.

Resim 19: Kemal Sunal'ın Başrol Oynadığı Postacı Adlı Filmin Afişi (1984).

Resim 20: Türkiye'de Bisikletli Postacılar.

Resim 21a: Antalya Kaleiçi Yat Limanı Uydu Görüntüsü Üzerinde Kaleiçi Eski Postane Binasının Konumu.

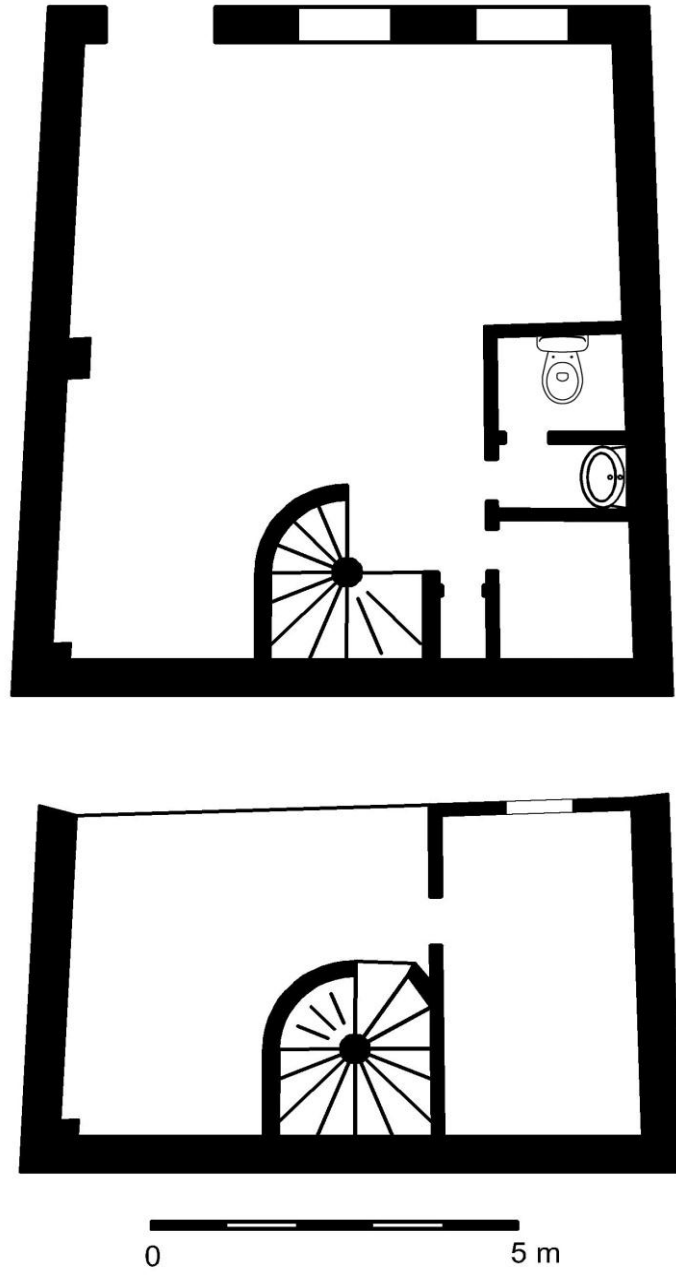
Resim 21b: Kaleiçi Eski Postane Binası, Vaziyet Planı.

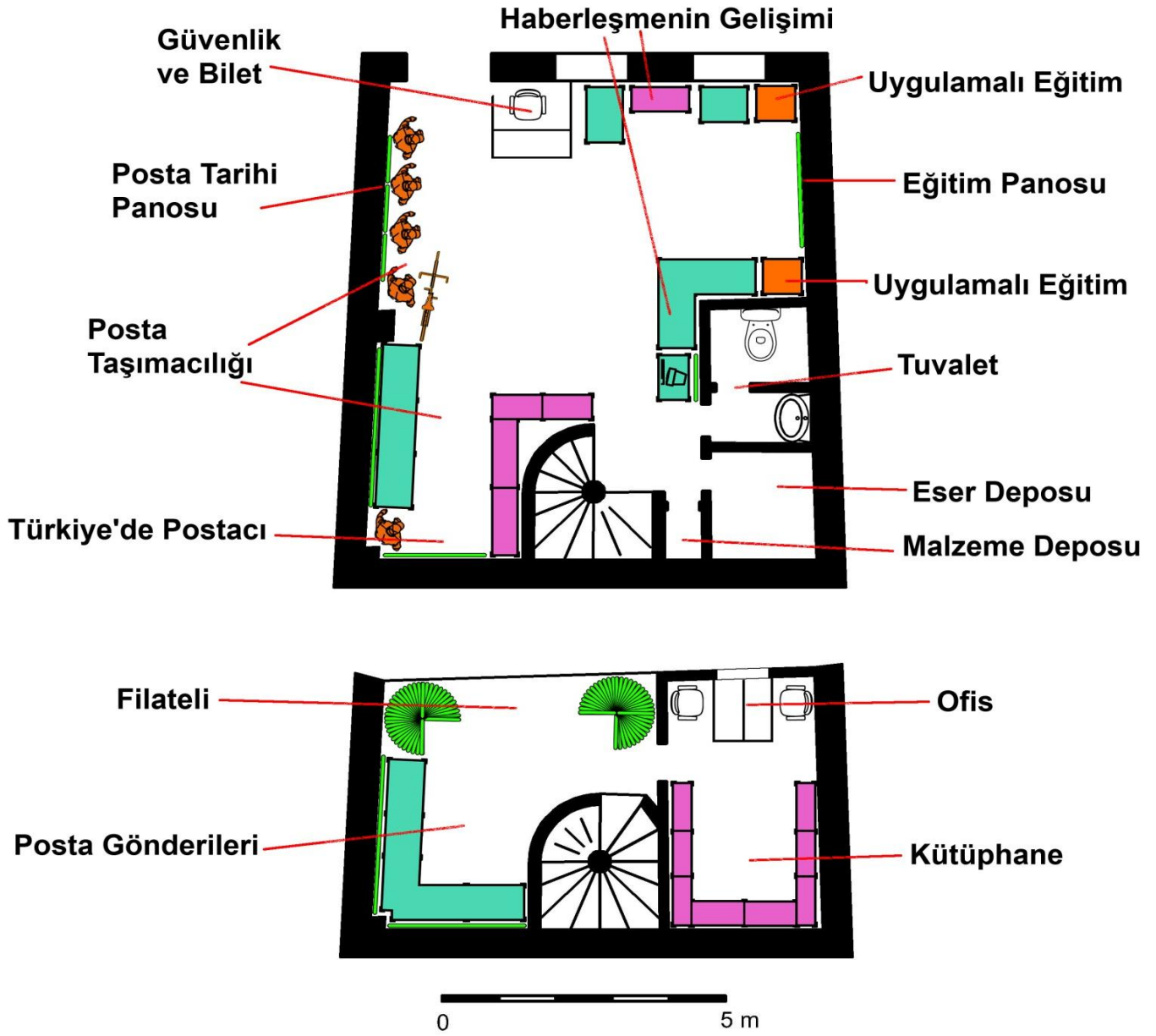
Resim 22a: Kaleiçi Eski Postane Binası, Dış Görünümü.

Resim 22b-c: Kaleiçi Eski Postane Binası, Günümüzdeki Kullanımdan İç Görünüm.

Resim 23: Antalya Kaleiçi Eski Postane Binası Alt Kat ve Asma Kat Planları.

Resim 24: Antalya Kaleiçi Eski Postane Binasında Posta Müzesi İçin Sergi Yerleşimi Önerisi.

Resim 25a: Kaleiçi Eski Postane Binası, Posta Tarihi ve Posta Taşımacılığı Sergileri İçin Tasarım Önerisi, 3D Çizimi.

Resim 25b: Kaleiçi Eski Postane Binası, Asma Katta Posta Gönderileri ve Filateli Sergisi Tasarım Önerisi, 3D Çizimi.

Resim 25c: Kaleiçi Eski Postane Binası, Haberleşmenin Gelişimi Sergisi ve Eğitim Alanı İçin Tasarım Önerisi, 3D Çizimi.

Resim 25d: Kaleiçi Eski Postane Binası, Eğitim Alanında Yüksek Duvarın Projeksiyon İçin Kullanımı, 3D Çizimi.

Resim 26: Antalya - Konyaaltı, Arapsuyu PTT Müdürlüğü Yerleşkesi ve Çevresi Uydu Fotoğrafı.

Resim 27: Guggenheim Müzesi (Bilbao, İspanya).

Resim 28: Pompidou Müzesi (Paris, Fransa).

Resim 29: Corpus İnsan Vücudu Müzesi (Amsterdam, Hollanda).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI: Senem YILDIRIM

Doğum Tarihi ve Yeri: 30.03.1985 – Nazilli / AYDIN

Medeni Durumu: Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise: Nazilli Mehmet Akif Ersoy Lisesi

Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 2008

Yüksek Lisans: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Ana Bilim Dalı

Tez Konusu: Antalya Posta Müzesi

Yabancı Dil / Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar: 2007 - 2008 Rhodiapolis Kazıları

Projeler: 2009 Rhodiapolis Kazıları

2009 - Myra ve Andriake Kazıları

2009 - 2010 Myra / Demre Arkeojeofizik Araştırmaları

Çalıştığı Kurumlar: 2011-2012 Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya Oyuncak Müzesi

2012-..... Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya Kent Müzesi

E-Posta: senemyildirim@live.com